



2022
JANUARY - JUNE



ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 : มกราคม - มิถุนายน 2565

ISSN: 3057-0891 (Online)

Vol.1 No.1 : January - June 2022

วารสาร พุทธศาสน์สังคมร่วมสมัย

Journal of Contemporary Buddhist Society (JCBS)



วารสาร พุทธศาสนสังคมร่วมสมัย

JCBS journal of Contemporary Buddhist Society

ISSN : 3057-0891 (Online)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2565

Vol.1 No.1 January - June 2022

วัตถุประสงค์

วารสาร พุทธศาสนสังคมร่วมสมัย มีนโยบายเพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า เผยแพร่บทความวิจัย และบทความวิชาการของนักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไปในมิติทางด้าน พระพุทธศาสนา ศิลปศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ สหวิทยาด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ สหวิทยาด้านการพัฒนาสังคม สหวิทยาการด้านการศึกษา และการเรียนรู้ โดยเปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ ๆ ละ 6 บทความ

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร:

- 1) บทความวิชาการ (Academic Article)
- 2) บทความวิจัย (Research Article)
- 3) บทความวิจารณ์หนังสือ (Book Review)
- 4) บทความอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวารสาร

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ:

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จำนวนไม่น้อยกว่า 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจาก กองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double - Blind Peer Review)

บทความที่ส่งมาตีพิมพ์ในวารสารพุทธศาสนสังคมร่วมสมัย จะต้องไม่เคยตีพิมพ์ หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น ๆ ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่วารสารกำหนด

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร พุทธศาสนสังคมร่วมสมัย ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการวารสาร

ที่ปรึกษาวารสาร

พระธรรมวชิราวุธ, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเทพวัชรศีลาภรณ์, ดร.	วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศ.(พิเศษ) รท.ดร.บรรจบ บรรณรุจิ	ราชบัณฑิต
รศ.ดร.ประพันธ์ ศุภษร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการ:

ผศ.ดร.กฤติยา ถ้ำทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
---------------------	------------------------------------

หัวหน้ากองบรรณาธิการ:

พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
------------------------------	------------------------------------

กองบรรณาธิการ:

พระมหาทิวากร อากุโธ, ดร.	วัดใหญ่จอมปราสาท
พระมหาวิริยธัญ วรินโท, ดร.	วัดป้อมมิเชียร จังหวัดสมุทรสาคร
พระครูสุตันทบัณฑิต, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาพุมิแพน ปญญาวุโธ, ดร.	วัดไร่ขิง พระอารามหลวง
ผศ. ดร.ธเนศ เกษศิลป์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.ชำนาญ เกิดช่อ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.แม่ชีจิราภรณ์ ขนาดนิต	เสถียรธรรมสถาน

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ:

พระมหานิติทัศน์ ญาณสิริ	วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
พระมหารังสี ปญญารัตน์	วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ฝ่ายกฎหมาย:

รศ. พ.ต.ท.หญิง ดร.ทัตดาว โฉมลักษณ์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ (สามพราน)

ฝ่ายออกแบบปกและจัดรูปเล่ม:

พระมหาศุภวัฒน์ ฐานวุฑโฒ, ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
นายวิชณุ ไยรัมย์

สำนักงาน:

เลขที่ 2 วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ถนนสนามไชย แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร
กรุงเทพมหานคร 10200 โทร. 0619945451

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาถ้อยแถลง (Peer Review)

พระเมธาวิจารย์, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระครูสุตันทบัตติ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาพุดดิเมธ ปญญาวิโร, ดร.	วัดไร่ขิง พระอารามหลวง
พระมหาณรงค์ศักดิ์ สุทนต์, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระสมุห์นพดล อุตยุตโต, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ. ดร.พิชัย จันทร์มณี	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
รศ. ดร. สายชล ชุตติเจื้อจัน	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
รศ. ดร. วุฒินันท์ กันทะเตียน	มหาวิทยาลัยมหิดล
รศ. ดร.มานพ นักการเรือน	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ. พ.ต.ท.หญิง ดร.ทัตดาว โฉมลักษณ์	โรงเรียนนายร้อยตำรวจ (สามพราน)
ผศ. ดร.อุบล วุฒิพรโสภณ	นักวิชาการอิสระ
ผศ. ดร.ชัยศักดิ์ คล้ายแดง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
ผศ. ดร.ชาติเมธี หงสา	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ดร.วิจิตรา บุญแล	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
ผศ. ดร.พุทธชาติ แผนสมบุญ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ. ดร.สมคิด เศษวงศ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ. ดร.ธเนศ เกษศิลป์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.แม่ชีจิราภรณ์ ขนาดนิต	เสถียรธรรมสถาน

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ข้อมูลเกี่ยวกับวารสาร	ก
สารบัญ	ง
การวิเคราะห์สาธารณสงเคราะห์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา AN ANALYSIS OF PUBLIC WELFARE IN BUDDHIST SCRIPTURES พระครูพิศาลจารุวรรณ Phrakhru Pitsan Charuwan	1-17
วิเคราะห์ต้นแบบผู้นำสตรีในพระพุทธศาสนา AN ANALYSIS OF FEMALE LEADERS IN BUDDHISM นางหนึ่งฤทัย พูลลาภ Mrs. Nuengruethai Phunlap	18-29
อิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อชาวมอญ THE INFLUENCE OF THERAVĀDA BUDDHISM ON THE MON PEOPLE พระมหาปริทัศน์ วรกิจใจ Phramaha Paritath Worakitcho	30-45
เกสปุตตสูตร : ปรัชญาว่าด้วยเส้นทางสู่ที่สุดแห่งการแสวงหาของชีวิต KESAPUTTA SUTTA: PHILOSOPHY REGARDING THE PATH TO THE END OF LIFE'S PURSUITS พระครูปลัดวินัย จีระปัญญา (น้อยชมภู) Phra Khru Palat Winai Thirapunyo (Noi Chomphu)	46-55
อริยสัจ 4 : กฎธรรมชาติว่าด้วยลักษณะแห่งความจริงของชีวิตและวิถีสู่ความหลุดพ้น THE 4 NOBLE TRUTHS: THE NATURAL LAW REGARDING THE NATURE OF THE TRUTH OF LIFE AND THE PATH TO LIBERATION พระมหาวีระ วีรนาโค (สิงโต) Phramahaveera Veeranago (Singto)	56-69
การดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาในยุค NEW NORMAL LIVING ACCORDING TO BUDDHIST PRINCIPES IN THE NEW NORMAL พระมหานิธิพนธ์ กิตติพนฺธ (กัณธรรักษ์) Pharmaha Nipitpol Kittibandho (Kantatharak)	70-80

การวิเคราะห์สาธารณสงเคราะห์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
AN ANALYSIS OF PUBLIC WELFARE IN BUDDHIST SCRIPTURES

พระครูพิศาลจารุวรรณ
Phrakhru Pitsan Charuwan

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
pitsancharuwan@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์สาธารณสงเคราะห์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษางานสาธารณะสงเคราะห์ในสังคมไทย และเพื่อวิเคราะห์สาธารณสงเคราะห์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา โดยระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสารเป็นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจาก พระไตรปิฎก อรรถกถา งานวิจัยและเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับหลักการและแนวคิดการสงเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

การสงเคราะห์มี 2 อย่างคือ 1) การสังคมสงเคราะห์ ซึ่งมีความหมายกว้างขวางมาก กินความถึงการดำเนินการทุกอย่างที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ หรือกลุ่มคนที่ร่วมกันเป็นสังคม เป็นชาติ และผู้ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ให้มีความสุขทั้งทางกายและจิตใจ ให้ได้มีปัจจัยอันจำเป็นแก่การครองชีพคือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และการบำบัดโรคภัยไข้เจ็บ 2) การสาธารณสงเคราะห์ เป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ โครงการบรรพชาอุปสมบท พระสงฆ์สามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระสงฆ์สามเณรที่วัดประสบภัย พระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้ใช้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่าง ๆ การออมทรัพย์ การช่วยเหลือผู้ยากไร้

การสงเคราะห์ในพระไตรปิฎกนั้น เป็นการสงเคราะห์แบบธรรมทาน คือการสงเคราะห์เพื่อให้พ้นจากทุกข์ วิเคราะห์ได้จากพระพุทธเจ้าและพระสาวกของพระองค์ ส่วนอามิสทาน คือการสงเคราะห์ของคฤหัสถ์เช่น การสร้างวัดของกษัตริย์และเศรษฐีต่าง ๆ เช่น พระเจ้าพิมพิสาร อนาถบิณฑิกเศรษฐี เป็นต้น

ส่วนการสาธารณสงเคราะห์ในปัจจุบันนั้น มีขอบเขตในการสงเคราะห์ที่สำคัญอยู่ 4 ประการด้วยกัน คือ 1) การสงเคราะห์ช่วยเหลือ 2) การสนับสนุนเกื้อกูล 3) การมีส่วนร่วมพัฒนา และ 4) การบูรณาการเครือข่าย ซึ่งจะเรียกว่า บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันก็ได้เช่นกัน บางรูปอาจจะทำได้ทั้ง 4 ข้อ บางรูปอาจจะทำได้ข้อเดียว สองข้อ หรือสามข้อ ก็สุดแท้แต่กำลังของแต่ละรูป

คำสำคัญ: การสงเคราะห์, การสาธารณสงเคราะห์, พระพุทธศาสนา

Abstract

The Research Paper "Analysis of Public Welfare in Buddhist Scriptures" The objectives are as follows: 1) to study public welfare in Thai society; 2) to analyze public welfare in Buddhist scriptures. The document-based research methodology is a study and analysis of information from Tripitaka, commentaries, research papers, and academic documents related to the principles and concepts of welfare.

The results of this study revealed that:

There are two types of welfare: 1) social welfare. which has a very broad meaning Refers to all actions to help fellow human beings. or a group of people who come together as a society, as a nation, and who cannot help themselves to be happy both physically and mentally to have the necessities of living, namely food, clothing, housing and treatment of illnesses. 2) public welfare It is an action to help the society in various ways that are not contrary to the monastic discipline, such as the summer ordination and ordination project for monks and novices. Project to help monks and novices at temples experiencing shortage of temples and abbots Monks are leaders in community and social development, such as using the venue as a meeting place for training youth and people in various occupations, building roads to the village, saving money. helping the poor.

Help in the Scriptures It's a kind of relief. is relief from suffering can be analyzed from the Buddha and his disciples. The construction of temples of kings and millionaires such as King Bimbisarn Anathapindika, a millionaire, etc.

As for public welfare at present There are 4 important scopes of assistance, namely 1) assistance, 2) support, 3) participation in development, and 4) network integration. which is called The role of the monks in the present is also possible. Some images may be able

to do all 4 items, some may be able to do only one, two, or three items, depending on the strength of each image.

Keywords: Support/Assistance; Public Welfare; Buddhism

บทนำ

จากพุทธดำรัสขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อครั้งตรัสรู้และส่งพระอรหันตสาวกออกไปเพื่อประกาศพระพุทธศาสนาว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์” (พระไตรปิฎก มจร. (ไทย) 4/32/40) ซึ่งทั้งสามประการนี้ เป็นการช่วยเหลือสังคม สงเคราะห์สังคมหรือสาธารณสงเคราะห์นั่นเอง (พระธีรพันธุ์ จิตธมโม (บุญบาง), 2564: 25-34) และอีกประการหนึ่ง พระสงฆ์ต้องอาศัยชาวบ้านในการดำรงชีพ เพราะต้องบิณฑบาต รับบริจาคทาน ทำไร่อีกนานัปการที่จะต้องอาศัยชาวบ้าน ฉะนั้นชาวบ้านจึงเรียกว่ามีอุปการะมากต่อพระสงฆ์และต่อพระพุทธศาสนา จึงควรแก่การตอบแทนโดยการสอนธรรมะเป็นต้น ดังพระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพุทธการสูตรว่า

ภิกษุทั้งหลาย พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย เป็นผู้มียุพการมากแก่เธอทั้งหลาย พวกเขาส่งพรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัชบริวาร แม้เธอทั้งหลายก็จงเป็นผู้มียุพการมากแก่พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันดีงามในเบื้องต้น ทางกลาง และในที่สุด จงปราศแบบการครองชีวิตอันกประเสริฐพร้อมทั้งอรรถและพญานาค บริสุทธิ บริบูรณ์ แก่พรหมณ์และคฤหบดีทั้งหลายเถิด ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิตทั้งหลายต่างอาศัยกันและกันด้วยยามิสทานและธรรมทาน อยู่ประพาสพิภพจรยนี้ เพื่อต้องการสลัดโอฆะ เพื่อทำความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยอาการอย่างนี้ (พระไตรปิฎก มจร. (ไทย) 25/107/486)

และในประเทศไทยก็เป็นอย่างนั้นเหมือนกัน พระสงฆ์ต้องอาศัยคฤหัสถ์จึงจะเป็นอยู่ได้ โดยการสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทยเริ่มเป็นรูปองค์กร (Organization) ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสมัยนั้นได้มีการปฏิรูปสังคมหลายอย่าง เช่น ปฏิรูปการศึกษา การสาธารณสุข การบริหารงานของรัฐ การเลิกทาส (พ.ศ. 2448) หน่วยงานที่เกี่ยวกับสวัสดิการของประชาชนหลายแห่งก็ได้รับการจัดตั้งขึ้น เช่น ในปี พ.ศ. 2429 รัฐได้จัดตั้งโรงพยาบาลศิริราชขึ้น เพื่อบำบัดรักษาผู้ป่วยไข้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2438 องค์การสภาอากาศไทยได้เริ่มก่อตั้งขึ้น เดิมมีชื่อว่า สภาอุณาโลมแดง ซึ่งทำหน้าที่ช่วยเหลือบรรเทาทุกข์แก่ทหารที่ป่วยเจ็บทั้งหลาย ในขณะที่คณะสงฆ์ไทยก็ได้มีการ ดำเนินงานด้านสังคมสงเคราะห์ภายใต้ชื่อว่า งานสาธารณสงเคราะห์ คำว่า สาธารณสงเคราะห์นั้น เป็นคำที่ประดิษฐ์มาภายหลัง ซึ่งไม่ปรากฏจากศัพท์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา แต่เมื่อพิจารณาจากรากศัพท์ของคำว่าสงเคราะห์แล้ว ย่อมสื่อไปถึงเรื่องการสงเคราะห์ที่เป็นสาธารณะ (วุฒินันท์ กันทะเตียน, 2562)

การสาธารณสงเคราะห์ เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์ แยกโดยลักษณะมี 4 ประการ คือ

1. การดำเนินการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่ การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเอง ซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประชาชน ตำบล กิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

2. การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่ การช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริมกิจการของรัฐหรือของเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ขุดสระน้ำขนาดใหญ่ เพื่อเป็นแหล่งน้ำอุปโภคบริโภคและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ การอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมการจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และอื่น ๆ

3. การช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนน ขุดลอกคูคลอง การสร้างโรงพยาบาลและจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ การสร้างประปาหมู่บ้าน การสร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้า การปลูกต้นไม้ และอื่น ๆ ข้อนี้มุ่งเฉพาะการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่อันเป็นของสาธารณประโยชน์

4. การช่วยเหลือเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในการที่ควรช่วยเหลือ เช่น การจัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัยช่วยเหลือประชาชน ทั้งด้านไฟไหม้และ น้ำท่วม พร้อมทั้งมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติก็ตั้งกองทุนทำอาหารเลี้ยง เด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส

จะเห็นได้ว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นงานสำคัญของคณะสงฆ์ เป็นกิจการอันหนึ่งของคณะสงฆ์ เช่นเดียวกับการสงเคราะห์ด้านอื่น ๆ ซึ่งวิธีการดำเนินงานนั้น จะต้องเป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม และในอำนาจหน้าที่ของบทบาทพระสงฆ์ จึงกล่าวได้ว่า การสาธารณสงเคราะห์เป็นกิจการของคณะสงฆ์โดยแท้ (สุทธิพงศ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ 2541)

จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงอยากจะศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์สาธารณสงเคราะห์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา” เพื่อให้พระสงฆ์เข้าใจบทบาทหน้าที่ที่แท้จริงของตน ไม่ใช่อยู่วัดบิณฑู บัง สวด เหมือนที่ญาติโยมพูดกัน และเพื่อให้เกิดความตระหนักในการเป็นผู้เสียสละ มีจิตสาธารณะ ผู้วิจัยจึงจะขอนำพระสงฆ์ไทยที่มีความเด่นชัดในการสาธารณสงเคราะห์นี้ มาแสดงให้เห็นศึกษาเป็นต้นแบบและเป็นแรงบรรดาลใจในการทำงานสาธารณสงเคราะห์ตามพุทธดำรัสและนโยบายของมหาเถรสมาคมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษางานสาธารณะสงเคราะห์ในสังคมไทย 2) เพื่อวิเคราะห์สาธารณสงเคราะห์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

การทบทวนวรรณกรรม

กรมการศาสนาได้ให้ความหมาย การสาธารณะสงเคราะห์ว่า เป็นการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่ โครงการอุปสมบทและบรรพชาพระสงฆ์สามเณรภาคฤดูร้อน โครงการสงเคราะห์พระสงฆ์ สามเณรที่วัดประสบภัยขาดแคลน วัดและเจ้าอาวาสพระสงฆ์เป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนและสังคม เช่น ให้สถานที่เป็นที่จัดประชุมอบรมเยาวชนและประชาชนด้านอาชีพต่างๆ การสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การออมทรัพย์ ให้สถานที่เป็นแหล่งประปาหมู่บ้าน การช่วยเหลือผู้ยากไร้ เป็นต้น (กรมการศาสนา, 2540: 7)

การสาธารณะสงเคราะห์ หมายถึง การช่วยเหลือสังคมในด้านต่าง ๆ การจัดกิจการอันเป็นประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่วัดหรือพระภิกษุสงฆ์ดำเนินการเพื่อให้เป็นสาธารณะประโยชน์ในด้านสังคมสงเคราะห์ ทั้งการสงเคราะห์บุคคล และสาธารณะสงเคราะห์ แยกโดยลักษณะมี 4 ประการคือ

1) การดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล ได้แก่การที่วัดหรือคณะสงฆ์ดำเนินการเองซึ่งกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง มีวัตถุประสงค์ให้เป็นสาธารณประโยชน์ เช่น กิจการหน่วยอบรมประจำตำบลกิจการห้องสมุดเพื่อประชาชน จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น เป็นต้น

2) การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ ได้แก่การช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมกิจการของรัฐหรือของเอกชนหรือผู้ใดผู้หนึ่งดำเนินการ และการนั้นเป็นไปเพื่อการสาธารณะประโยชน์ เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล ขุดสระน้ำขนาดใหญ่เพื่อเป็นแหล่งอุปโภคและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การจัดหาทุนเพื่อการสงเคราะห์และอื่นๆ

3) การเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ได้แก่ การสร้างถนนขุดลอกคูคลองสร้างโรงพยาบาลและจัดซื้อเครื่องมือแพทย์ สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าปลูกต้นไม้ และอื่นๆ

4) การเกื้อกูลประชาชนหรือสรรพสัตว์ ได้แก่ การช่วยเหลือประชาชนในการคอยช่วยเหลือ เช่น จัดตั้งหน่วยอาสาสมัครบรรเทาสาธารณภัย ช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านไฟไหม้และน้ำท่วมพร้อมมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ประสบภัย หรือในยามปกติก็ตั้งกองทุนทำอาหารเลี้ยงเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส หรือกระบวนกรสงเคราะห์พวงชนผู้ประสบภัยพิบัติจากวินาศภัย อุบัติเหตุ และสาธารณะภัยซึ่งได้แก่ภัย คือ ความยากจน ความเจ็บไข้ (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปยุโธ), 2540: 61-62)

แนวความคิดเกี่ยวกับ หลักการบริหารวัดด้านสาธารณสงเคราะห์สมัยใหม่ ดังนี้

1) การสร้างค่านิยม ได้แก่ การสร้างฉันทะให้เกิด ทั้งแก่ผู้บริหารเองด้วย และผู้ที่อยู่ในโครงสร้างการบริหารนั้นด้วย เพื่อให้เกิดแนวคิดและการประพฤติปฏิบัติเป็นไปในแนวทางระบบ แบบแผนที่ได้วางไว้ เพื่อการบริหารวัด จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลอย่างสูงสุด

2) จัดโครงสร้าง ได้แก่ การสร้างรูปแบบระบบการบริหารให้เหมาะสม เป็นไปตามเป้าหมาย หรือ จุดประสงค์ที่ได้วางไว้ โครงสร้างจึงถือว่าเป็นส่วนสำคัญอีกส่วนหนึ่ง ในการสร้างความสำเร็จให้แก่การบริหารวัดของท่าน

3) จัดระบบงาน ได้แก่ การรักการบริหารต่าง ๆ ที่อยู่ภายในวัด ให้เป็นไปอย่างมีระบบและเป็นระเบียบเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในการดำเนินงานและเป็นการง่ายแก่การตรวจสอบ

4) จัดกิจกรรม ได้แก่ การสร้างรูปแบบในเชิงปฏิบัติ ให้สอดคล้องกับการบริหารงาน เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ

5) บุคลากร ได้แก่ บุคคลผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กับการบริหารงานไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารหรือผู้อยู่อาศัยในวัดนั้น ๆ การเลือกบุคคลให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถ เป็นสิ่งที่ควรตระหนักอย่างยิ่ง เพราะการบริหารงานของท่านจะสำเร็จหรือไม่ ส่วนนี้นับว่าเป็นส่วนสำคัญ ดังนั้นจึงควรเลือกใช้บุคคลให้เหมาะสม

6) เสริมทักษะ ได้แก่ การสร้างความรู้เพิ่มเติมแก่บุคลากรที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้การบริหารงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน

7) กลยุทธ์ ได้แก่ วิธีการหรือกลวิธีที่ท่านเลือกใช้ในการบริหารนั้น ระบบ รูปแบบ ต้องเหมาะสมกับปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว (สำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2546: 46-48)

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) กล่าวว่าในโลกนี้มีบุคคลอยู่ 2 ประเภท คือบุคคลที่ควรช่วยเหลือและบุคคลที่ควรไม่ช่วยเหลือ บุคคลที่ควรช่วยเหลือเพราะประพฤติปฏิบัติดี คือรู้จักช่วยเหลือตัวเอง ฝึกฝนตัวเอง พยายามทำงานต่าง ๆ ด้วยตัวเอง ไม่มัวมืองอเท้า ไม่นอนรอโชควาสนา ไม่เอาไรต์เอาเปรียบใคร มีความวิริยอุตสาหะ บุคคลประเภทนี้ควรที่จะยกย่องสรรเสริญและควรให้การส่งเสริมสนับสนุน (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2556: 20)

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) ได้กล่าวถึง ลักษณะของการสาธารณสงเคราะห์ที่พระสงฆ์หรือวัดวาอารามต่าง ๆ จัดทำอยู่ในปัจจุบัน เช่น การที่วัดหรือคณะสงฆ์หรือพระภิกษุดำเนินการเองซึ่งกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งที่มิใช่วัตถุประสงค์ให้ผลงานเป็นสาธารณประโยชน์สาธารณสมบัติ การตั้งกองทุนสาธารณสงเคราะห์ การตั้งมูลนิธิเพื่อคบบายกจบหรือช่วยคราวประสบภัยพิบัติ การกำหนดเขตอภัยทาน และกิจการอื่นที่เป็นเจ้าของเอง ลักษณะนี้มุ่งเอากิจการที่ทำเองหรือโครงการที่กำหนดขึ้นเอง ทั้งที่เป็นกิจการประจำหรือกิจการชั่วคราว (พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺโญ), 2540: 61-62)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระสมุห์วศิน วิสุทโธ (พงษ์ศักดิ์) ได้ศึกษาศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาการจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี” พบว่า 1) สภาพทั่วไปของการจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล วัดและพระสังฆาธิการเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนกิจการในฝ่ายพุทธจักรเพื่อประสานกับฝ่ายอาณาจักร ในการร่วมมือร่วมแรงกันพัฒนาชุมชนให้มีความเจริญ ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ พระสังฆาธิการต้องให้การช่วยเหลือเกื้อกูลด้วยความตั้งใจ และให้เกิดความเป็นธรรมเป็นประโยชน์ที่เกิดแก่ชุมชนต้องมีความรอบรู้และรอบคอบในการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ให้เกิดในวงกว้าง ด้านการเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อื่นเป็นสาธารณสมบัติ มีความน่าเป็นห่วงในเรื่องของการอนุรักษ์และการดูแลรักษา ในทางปฏิบัติมีความยากไม่น้อย จำเป็นที่คนหรือประชาชนในชุมชนต้องตระหนักและให้ความสำคัญก่อนที่สาธารณสมบัติสถานที่อื่นจะเกิดความเสียหายไม่อาจเยียวยาได้ ด้านการเกื้อกูลประชาชนทั่วไป พระสังฆาธิการต้องช่วยบรรเทาความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนในหมู่บ้านหรือสังคมตามความสามารถ การประสานความช่วยเหลือให้ความสะดวกหรือการบริการประชาชนแก้ไขข้อขัดข้องความเดือดร้อนที่เมื่อคราวที่ประชาชนหรือชุมชนได้รับความลำบากและต้องการความช่วยเหลือ

2) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการอำเภอ เมือง จังหวัดราชบุรีด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นเรื่องของประชาชนหรือคนใน ชุมชน มีการติดต่อกับวัดน้อยลง ปัญหาหน่วยงานราชการ หรือปัญหาของบุคลากรขององค์กรคณะ สงฆ์ ซึ่งในทุกปัญหานั้นก็ต้องมีระยะเวลาและความเหมาะสมของกาลเวลา ด้านการช่วยเหลือเกื้อกูล กิจการของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์การขาดงบประมาณ ขาดการแคลนกำลังบุคลากร ขาดการ สนับสนุนด้านปัจจัยทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อถือของชุมชนและประชาชน และคนในชุมชนยังไม่ มีความเข้าใจพระสงฆ์ว่ามีหน้าที่หรือมีขอบเขตอย่างไร โดยเฉพาะงานองค์กรคณะสงฆ์ด้านการ เกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อื่นเป็นสาธารณสมบัติต้องมีการประมวลปัญหาและหาความเป็นไปได้ ในแนวทางที่จะนำมาแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน ที่จะต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ และเป็นกรณีไป โดยที่ ต้องใช้หลักเหตุผล เพื่อที่จะให้บรรเทาเบาบางหรือให้ปัญหาลดน้อยลง ด้านการเกื้อกูลประชาชนทั่วไป ปัญหาของชุมชนกับวัดก็มีมากขึ้นในบริบทหลาย ๆ อย่าง ทั้งทางด้านความคิดและความเชื่อถือ ของคนในชุมชนและสังคม พระสังฆาธิการจะต้องมุ่งมั่นและศรัทธาในการที่จะสร้างและนำพาความ เจริญและเพื่อการพัฒนา กับชุมชนโดยไม่เห็นแก่ความลำบากและอุปสรรคต่าง ๆ

3) แนวทางการพัฒนาการจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ด้านการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล พระสังฆาธิการต้องประสานความร่วมมือ ในทุกภาค

ส่วนของสังคม และต้องประมวลข้อปัญหาและอุปสรรค เพื่อที่จะได้สังเคราะห์ปัญหาที่มีอยู่ ตกผลึก ความคิดวางกรอบแนวทางการพัฒนา และต้องมีความต่อเนื่องในการพัฒนา ด้านการ ช่วยเหลือเกื้อกูล กิจกรรมของผู้อื่นเพื่อสาธารณประโยชน์ พระสังฆาธิการหรือวัดต้องมีระบบของการ วางแผนงานที่ดี โดย วางแผนเรื่องการจัดการแผนทุกหน้าที่ให้เกิดความสมดุลตามวัตถุประสงค์ หรือ เป้าหมายที่วางไว้ ด้าน การเกื้อกูลสาธารณสมบัติสถานที่อันเป็นสาธารณสมบัติ ต้องมีการวางแผนที่มี ความร่วมมือและการร่วม ใจของคนในชุมชน ในแนวทางและแนวความคิดและการปฏิบัติที่ต้อง สอดคล้องไปในแนวทางเดียวกัน พระสังฆาธิการต้องแกนหลักในการประสานความสามัคคีของคนใน ชุมชนและหน่วยงานหรือองค์กรที่ เกี่ยวข้อง ด้านการเกื้อกูลประชาชนทั่วไป พระสังฆาธิการต้องมี ความรู้และความเข้าใจในบริบทต่าง ๆ ของชุมชนและประชาชนทั่วไป เป็นการกำหนดแผนการ พัฒนาให้สอดคล้องกับความเป็นจริงได้อย่างตรง จุดตรงประเด็น (พระสมุห์หวัศสิน วิสุทฺโธ (พงษ์ศักดิ์), 2562)

พระสมุห์ดิเรก อติเรกสุโก (งามกาละ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการงานสาธารณ สงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า คณะสงฆ์ควรมีการจัด อบรมบุคลากร ในด้านการบริหารจัดการ การฝึกอบรมเพื่อการทำงานที่มีคุณภาพ เพื่อการปฏิบัติของคณะ สงฆ์ต่อไป ด้านการประชาสัมพันธ์ควรมีการวางแผนงานที่ดีและมีการแบ่งงานกระจายงาน จัดหา งบประมาณ และทุนในการดำเนินงานอย่างเพียงพอเหมาะสม และต้องร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและ หน่วยงาน ของเอกชน คณะสงฆ์ต้องให้ความสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุน และเป็นศูนย์ประสานงาน ร่วมมือกัน เพื่อการทำงานจะได้มีทิศทางเดียวกัน มีการติดตามประเมินผล จัดหาและรับบริจาคสิ่งของ ช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ อุปกรณ์การแพทย์แก่โรงพยาบาล อุปกรณ์การศึกษาแก่นักเรียน มีการ สร้าง กิจกรรมและส่งเสริมการมีส่วนกับชุมชนและควรจัดอย่างต่อเนื่องมีแบบแผนที่ชัดเจน มั่นคง ยั่งยืน (พระสมุห์ดิเรก อติเรกสุโก (งามกาละ), 2561)

พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ (แยมชุม) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบงาน สาธารณ สงเคราะห์ตามกระบวนทัศน์วิถีพุทธ” จากการศึกษาพบว่า การสาธารณสงเคราะห์ เป็นภารกิจกรรม สำคัญของพระสงฆ์ในการทำงานช่วยเหลือชาวบ้านหรือคนส่วนมากหรือคนทั่วไป ซึ่งเป็นหน้าที่หลักของ เจ้าอาวาสตามมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ข้อ 4 บัญญัติไว้ว่า “ให้ความสะดวก ตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล” ความหมายของข้อนี้ คือ ให้วัดกับบ้านต่างถ้อยที่ถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน ชาวบ้านช่วยกันทำนุบำรุงวัด บางคนถึงจะยากจนหาเช่ากินค่า อาศัยกระท่อมที่ชำรุดทรุดโทรมเป็นที่ พำนักอาศัย แต่ด้วยแรงศรัทธามีเงินเพียงเล็กน้อยก็บริจาคสมทบสร้างกุฏิ วิหาร ถาวรวัตถุ ในวัดเพื่อความ ผาสุกของพระ ทางวัดจึงมีหน้าที่ต้องอำนวยความสะดวกแก่ชาวบ้านบ้าง ในทางที่ขอบันว่าเป็นงานด้าน การสาธารณสงเคราะห์โดยตรง

การพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์ เป็นการนำพางานการสงเคราะห์ให้เกิดความเจริญขึ้นโดยแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นสอนให้พัฒนาจิตใจเป็นหลักสำคัญเพื่อเพิ่มศักยภาพของมนุษย์ให้มีคุณภาพเจริญยิ่งขึ้นเพื่อไปขับเคลื่อนงานอย่างๆ ให้เจริญตามขึ้นมา ซึ่งเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ต้องไปพัฒนาจิตใจของประชาชน ให้ตื่นตัว ให้ก้าวหน้าทางธรรม เร่งให้เข้าศึกษาธรรม เร่งให้เข้าปฏิบัติธรรม เป็นการส่งเสริมความดีงาม การพัฒนาด้านจิตใจนั้น ต้องส่งเสริมให้มีการปฏิบัติประพฤติดุจธรรมในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดความสงบด้วยอำนาจธรรมอย่างแท้จริง เพราะถ้าคนเราเข้าถึงการปฏิบัติธรรมแล้วจะรู้คุณค่าของชีวิต รู้ว่าเกิดมาเพื่ออะไร อยู่เพื่ออะไร สิ่งดีงามอันควรทำนั้นคืออะไร พระสงฆ์ต้องช่วยให้คนฉลาด ให้คนก้าวหน้า ให้ใช้ปัญญาพิจารณาตัวเองให้มากขึ้น ให้อุบาสกอุบาสิกา มีศรัทธา มีศีลบริสุทธิ ไม่ถือมงคล ตื่นข่าว เชื้อกรรม เมื่อประพฤติดุจธรรม ธรรมก็รักษาเราคุ้มครองเราให้พ้นภัย

ประกอบกับการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์นั้น หลักพุทธธรรมแห่งพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ส่งเสริมและสนับสนุนการช่วยเหลือผู้อื่นเป็นอย่างมาก การพัฒนารูปแบบการพัฒนางานสาธารณสงเคราะห์ ตามกระบวนการทศวิถีพุทธของพระสงฆ์ ต้องอาศัยหลักพุทธธรรมสำคัญคือไตรสิกขา พรหมวิหาร ราชสังคหวัตถุ จักรวรรดิวัตร อปทานิยธรรม ทศพิธราชธรรม สาราณียธรรม สปัจริยธรรม ฯลฯ โดยพระสงฆ์ควรมีรูปแบบการพัฒนางานสังคมสงเคราะห์ในส่วนที่สังคมคาดหวังไว้ทั้ง 2 ส่วนคือการสงเคราะห์ทางวัตถุ และสงเคราะห์ทางจิตใจไปพร้อมๆ กัน โดยมีจุดมุ่งหมายอันจะนำไปสู่การพัฒนาและบูรณาการสังคมอย่างยั่งยืนถาวร ต้องพัฒนาคุณภาพจิตใจ พัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้รูปแบบการพัฒนาตามกระบวนการทศวิถีพุทธเพื่อความหลุดพ้นจากหล่มแห่งความทุกข์ ย่อมนำประโยชน์สุขอย่างสูงสุดมาสู่สังคมไทย (พระครูใบฎีกาสุรพล อาสโภ (แย้มชุ่ม), 2557)

พระครูไพโรจน์ภัทรคุณ (วิโรจน์ ภทฺทปณฺโณ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาก้าวหน้าของเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 14”, จากการศึกษาพบว่า ความรู้คู่คุณธรรม ผู้ที่มีคุณสมบัติครบทั้งสองประการจะได้รับการเคารพยกย่องเชื่อถือศรัทธา มากกว่าผู้ที่มีคุณสมบัติเพียงด้านเดียว คุณธรรมเป็นสิ่งจำเป็นและมักพึงมีมากับทุกคน ไม่ว่าผู้นั้นประกอบอาชีพใดก็ตาม ถ้าขาดคุณธรรมใดไปแล้ว ย่อมเป็นผลเสียและยอมรับไม่ได้ คุณธรรมที่ผู้นำจำเป็นต้องมีคือ สังคหวัตถุ 4 คือ วิธีปฏิบัติเพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจคนอื่น ที่ยังไม่เคยรักใคร่นับถือหรือที่รักใคร่นับถืออยู่แล้วให้สนิทแนบยิ่งขึ้น พุดต่างๆ สังคหวัตถุ ก็คือ เทคนิควิธีทำให้คนรัก หรือมนต์ผูกใจคน (พระครูไพโรจน์ภัทรคุณ (วิโรจน์ ภทฺทปณฺโณ), 2557)

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานสาธารณสงเคราะห์ สรุปได้ว่า งานสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ไทยโดยเฉพาะระดับวัดมีความสำคัญมาก โดยมีพระสงฆ์ในทุกระดับ มีส่วนสำคัญมากในการขับเคลื่อนงานด้านสาธารณสงเคราะห์แก่ประชาชนและชุมชนเป็นอย่างมาก เป็นการดำเนินการ

ช่วยเหลือสังคมทางวัตถุและพัฒนาจิตใจควบคู่กันไปในรูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัย และงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการนอกจากจะเป็นการช่วยเหลือผู้คนในสิ่งที่เขาต้องการ และมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างพระสงฆ์ องค์กรสงฆ์ วัด และชาวบ้านชุมชน และหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานเอกชน อย่างดีที่สุดอีกทางหนึ่งด้วย อันพื้นฐานสำคัญในการสร้างสานสัมพันธ์สามัคคีปรองดองของคนในสังคม

ระเบียบวิธีวิจัย/วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่อง วิเคราะห์บทบาทคณะสงฆ์ไทยกับงานสาธารณสงเคราะห์ ในครั้งนี้ จะใช้แนวทางและวิธีการในการดำเนินการวิจัยที่สำคัญ ดังนี้

การวิจัยเชิงเอกสาร (Qualitative Research)

โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษา ค้นคว้าและ เก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection) จากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยตามลำดับ ข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ เอกสารวิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ หนังสือ บทความ งานวิจัย รวมถึงสื่อออนไลน์ต่างๆ

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร (Documentary Research)

โดยจัดลำดับข้อมูลตามขั้นตอนที่ค้นคว้ามาให้มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาให้เป็นระบบแล้วนำข้อมูลดังกล่าวมาศึกษาวิเคราะห์ ด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) การตีความ (Interpretation) การสังเคราะห์ (Synthesis) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis) เพื่อนำไปสรุปผลนำเสนอเป็นผลงานวิชาการต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาหลักการและแนวคิดการศึกษางานสาธารณสงเคราะห์ในสังคมไทยพบว่ามีความคิดที่เกี่ยวข้องกับงานสาธารณสงเคราะห์ในสังคมไทย ดังต่อไปนี้

งานสาธารณสงเคราะห์ในสังคมไทย

1. แนวคิดเกี่ยวกับสังคมสงเคราะห์

การสังคมสงเคราะห์นั้นมีรากฐานมาจากความรู้สึกห่วงใยที่คนในสังคมมีต่อเพื่อนมนุษย์อีกกลุ่มซึ่งเดือดร้อนและช่วยตนเองไม่ได้ การสังคมสงเคราะห์จึงเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ของการป้องกัน แก้ไข ฟื้นฟู และพัฒนา รวมถึงการจัดบริการสังคมประเภทต่าง ๆ ให้แก่บุคคล กลุ่ม และชุมชน ที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนจนไม่สามารถช่วยตนเองได้ ให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของตนเองและสังคมได้ ส่วนสังคมสงเคราะห์เป็นการทำงานที่ยังผลให้สังคมรวมกันเป็นหนึ่งเดียว และยังเป็นศาสตร์และศิลป์ในการป้องกัน

แก้ไข พัฒนาบุคคล กลุ่ม ชุมชน ทั้งที่ประสบและไม่ประสบปัญหาความเดือดร้อน ให้สามารถช่วยตนเองและสังคมได้ เป็นวิชาชีพในการที่จะช่วยเหลือผู้ประสบความทุกข์ยากเดือดร้อน ซึ่งเขาไม่สามารถช่วยตนเองได้ให้มีความสามารถในการแก้ปัญหาของเขาต่อไป โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้เพื่อบรรเทาความต้องการและปัญหาทั้งของบุคคล กลุ่มชน และชุมชน ซึ่งนักสังคมสงเคราะห์ถือว่าเป็นงานอย่างหนึ่งของการบริการสวัสดิการสังคมหรือบริการสังคม เป็นการให้บริการแก่บุคคล กลุ่มชนและชุมชน เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดี ให้เกิดความยุติธรรมในสังคม

การสังคมสงเคราะห์มีลักษณะเป็นศาสตร์ก็เพราะว่าในการปฏิบัติงานช่วยเหลือผู้รับบริการ (Client) นั้น นักสังคมสงเคราะห์ต้องยึดมั่นในทฤษฎี หลักการ วิธีการ และกระบวนการสังคมสงเคราะห์ โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ กล่าวคือ นักสังคมสงเคราะห์ต้องปฏิบัติงานอย่างมีกฎเกณฑ์ หลักการ วิธีการอย่างมีเหตุผล และมีข้อมูล เช่น นักสังคมสงเคราะห์ต้องทำการค้นหาข้อเท็จจริงของปัญหา อย่างมีเหตุผล ว่า ปัญหานั้นคืออะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร เมื่อทราบสาเหตุแห่งปัญหาแล้ว ก็อาจจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์และวินิจฉัยว่าปัญหานั้น ๆ มีขอบเขตและมีความรุนแรงเพียงใด กลไกในการแก้ปัญหาจะมีอะไรบ้าง ขั้นตอนต่อไปต้องมีการวางแผนเพื่อแก้ไขปัญหานั้น ๆ และมีการติดตามผล และการประเมินผล เป็นต้น

หลักสำคัญในการสังคมสงเคราะห์ คือนักสังคมสงเคราะห์จะต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพราะในการปฏิบัติงานนักสังคมสงเคราะห์ จะต้องทำงานร่วมกับผู้รับบริการ ดังนั้นผู้รับบริการจะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหาด้วยกันทุกขั้นตอน นับตั้งแต่การมองปัญหาร่วมกัน การเข้าใจปัญหาร่วมกัน ตลอดจนร่วมมือกันแก้ไขปัญหาระหว่างนักสังคมสงเคราะห์กับผู้รับบริการ ไม่ใช่ นักสังคมสงเคราะห์จะต้องแก้ไขปัญหาให้หรือกระทำให้ผู้รับบริการแต่เพียงฝ่ายเดียว การตัดสินใจควรเป็นหน้าที่ของผู้รับบริการว่าจะเลือกทางออกอย่างไรจึงจะแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้

วัตถุประสงค์ของการสังคมสงเคราะห์ คือ การพัฒนาคน ให้เขามีความสามารถในการช่วยตนเอง เมื่อเขาประสบปัญหา นักสังคมสงเคราะห์จะต้องรู้จักนำทรัพยากรต่าง ๆ ในสังคมมาใช้ในการแก้ไขปัญหาให้ทุเลาลง หรือหมดสิ้นไปหลังจากนั้น ก็เป็นการป้องกันมิให้เกิดปัญหาขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม อารมณ์ จิตใจ และสุขภาพร่างกาย หลังจากนั้นจะต้องส่งเสริมพัฒนาบุคคลให้เขามีความเข้มแข็ง มีสติปัญญา สามารถช่วยตนเองได้ และสามารถพัฒนาตนเองจนมีบทบาท มีส่วนร่วมในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่สภาพที่ดีกว่าได้ในที่สุด

และมีขอบเขตของงานสังคมสงเคราะห์ เป็นการปฏิบัติงานกับคนกลุ่มชน และชุมชน ดังนั้น นักสังคมสงเคราะห์จะต้องมีความรอบรู้เกี่ยวกับมนุษย์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม เพราะทั้งสามด้านมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน และนอกจากจะต้องศึกษา และเข้าใจในเรื่องของคน เพื่อทราบสาเหตุของปัญหาความเดือดร้อนว่ามีสาเหตุมาจากบุคคล หรือไม่แล้ว นักสังคมสงเคราะห์จำเป็นต้องเข้าใจถึงสภาพแวดล้อมด้วย เพราะบางกรณีปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นมีสาเหตุเนื่องมาจากบุคคลอื่นหรือกลุ่มคนอื่น

นอกเหนือตัวเขา และบางครั้งอาจเกิดขึ้นจากสังคมโดยรวม ซึ่งเป็นผู้กระทำบางอย่างที่เป็นต้นเหตุแห่งปัญหาอย่างแท้จริง เช่น ปัญหาเยาวชนติดยาเสพติด ปัญหาชุมชนแออัด ปัญหาโสเภณีเด็ก ฯลฯ การป้องกันแก้ไขปัญหานั้นให้สัมฤทธิ์ผลจะต้องใช้กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเข้ามาประกอบ การดำเนินการนั้นคือ จะต้องเป็นนโยบายของสังคม เพื่อให้การปฏิบัติงานได้ผลอย่างแท้จริง

2. กระบวนการสังคมสงเคราะห์

สำหรับกระบวนการของสังคมสงเคราะห์นั้น มีหัวใจหลักของกระบวนการนั้น ประกอบด้วย 6 ขั้นตอนด้วยกัน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาหาข้อมูล ขั้นตอนที่ 2 การวินิจฉัยหรือประเมินปัญหาขั้นนี้เป็นขั้นที่สอง ขั้นตอนที่ 3 การวางแผนให้ความช่วยเหลือ อาทิเช่น สำรวจทรัพยากรต่างๆ ที่มีในบุคคลเป็นต้น ขั้นตอนที่ 4 การร่วมมือให้ความช่วยเหลือ ในที่นี้คือการช่วยเหลือในการแก้ปัญหาขั้นที่เกิดวิกฤตขึ้น ขั้นตอนที่ 5 การติดตามประเมินผล การให้ความช่วยเหลือตามกระบวนการที่กล่าวมาแล้ว ขั้นตอนที่ 6 การสิ้นสุดการให้ความช่วยเหลือ เป็นกระบวนการสิ้นสุดการให้ความช่วยเหลือมีความสำคัญยิ่งในการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์

3. การสาธารณสงเคราะห์

การสาธารณสงเคราะห์เป็นงานเกี่ยวกับการที่พระสงฆ์ให้ความสงเคราะห์ประชาชนในชุมชนและสังคม โดยมีวัดและพระภิกษุสามเณรเป็นผู้นำที่สำคัญ นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้านในสิ่งที่พวกเขาต้องการและมีความจำเป็นแล้ว ยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมาย กฎระเบียบของบ้านเมือง เพื่อมุ่งพัฒนาทั้งทางคุณภาพชีวิตประชาชนทั้งทางวัตถุและจิตใจให้มีความสมดุลทั้งกาย วาจา และใจ อันจะนำความสุข ความเจริญพัฒนามาสู่วัดและชุมชนสังคมประเทศชาติต่อไป

แบบจำลองความคิดสู่การจัดการประสิทธิภาพงานสาธารณะสงเคราะห์ของวัด จะมีรูปแบบของระบบการจัดการงานสาธารณะสงเคราะห์ของวัดต่อชุมชน หรือสังคม ในงานการสาธารณะ สงเคราะห์ ทั้ง 4 ด้าน คือ

1. งานการจัดการเพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูล
2. งานการจัดการสาธารณะประโยชน์
3. งานการจัดการสาธารณะสมบัติ
4. งานการเกื้อกูลประชาชนและสรรพสัตว์

ผลการวิเคราะห์สาธารณสงเคราะห์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พบว่า

หลักการสงเคราะห์ในพระไตรปิฎกนั้น ได้แก่สังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย 1) ทาน 2) ปิยวาจา 3) อตถจริยา 4) สมานตตตา ขอบเขตของการสงเคราะห์ก็คือการให้ เป็นสิ่งที่ประจักษ์ชัดเจนที่สุดในการสงเคราะห์ ไม่ว่าจะเป็นการให้อะไรก็ตามแต่ ถือเป็นการสงเคราะห์ทั้งสิ้น การสงเคราะห์ในพระไตรปิฎกนั้น แบ่งเป็น 2 อย่างด้วยกัน คือ 1) การสงเคราะห์ด้วยอามิสทาน คือการสงเคราะห์ด้วยสิ่งของ และ 2) การสงเคราะห์ด้วยธรรมทาน คือการให้หลักธรรมคำสอนในการดำเนินชีวิต แต่ในสมัยพระพุทธเจ้านั้น พระองค์สงเคราะห์ธรรมเพื่อพหุทุกขคือการได้บรรลุความเป็นพระอริยบุคคล หรืออริยบุคคล ได้แก่ ตั้งแต่โสดาบันขึ้นไป เป็นต้น ดังการสงเคราะห์ของพระพุทธเจ้าในข้อที่ 3.2 ข้างต้น เช่น การสงเคราะห์ปัญญาวัคคีย์ จนสุดท้ายของพระชนม์ชีพที่ได้สงเคราะห์สุภัททะปริพาชก ดังปรากฏในพระไตรปิฎก การสงเคราะห์ของพระสาวกสาวิกา ก็เช่นเดียวกัน ดำเนินการสงเคราะห์ตามพระยุคลบาทของพระพุทธองค์ที่ได้พร่ำสอนลูกศิษย์จนบรรลุธรรมเป็นต้น

ส่วนการสงเคราะห์ของอุบาสกอุบาสิกาในพระไตรปิฎกนั้น จะเป็นการบริจาคทาน สงเคราะห์คนยากคนจน เช่น ทำโรงทาน เป็นต้น และการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา เช่น การถวายภัตตาหารแก่พระพุทธเจ้าพร้อมทั้งพระภิกษุ การสร้างวัดถวายไว้ในพระพุทธศาสนา เป็นต้น

สำหรับการสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ในสังคมไทยนั้น แบ่งเป็น 2 แบบคือ 1) การสงเคราะห์ ตามหลักสังคหวัตถุ เป็นแบบส่วนตัว หรือการสงเคราะห์บุคคล ตามที่พระพุทธเจ้าและพระสาวกได้ปฏิบัติมาแต่อาจจะไม่เหมือนในสมัยพุทธกาล คือสงเคราะห์ด้วยอามิสทาน บริจาคทาน ข้าวของเครื่องใช้ เป็นต้น ส่วนการสงเคราะห์ด้วยธรรมทานนั้น ก็เป็นไปเพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชน 2) การสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่การทำสาธารณประโยชน์ให้แก่ประชาชน เช่น ร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ในการสร้างสาธารณสถาน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น การสร้างโรงพยาบาล เป็นต้น

ซึ่งการสงเคราะห์แบบนี้ ได้พัฒนามาเรื่อย ๆ ตั้งแต่สมัยเมื่อร้อยกว่าปีที่ผ่านมา รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับการสงเคราะห์นั้น เหมือนจะคล้ายคลึงกันมาก การช่วยเหลือสงเคราะห์ด้วยอามิสกลายเป็นส่วนหนึ่งของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปโดยปริยาย และพระสงฆ์เองมีบทบาทสำคัญมากกับการสงเคราะห์ในปัจจุบัน เราจะเห็นว่า เวลาเกิดภัยทางธรรมชาติ จะมีคณะสงฆ์ไปให้ความช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ให้กับประชาชนที่ประสบภัยดังกล่าว เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า พระสงฆ์กับประชาชนนั้นมีความผูกพันกันอย่างแน่นอน และคณะสงฆ์ยังเป็นกำลังหลักของรัฐบาลในการให้การช่วยเหลือประชาชนอีกด้วย

และการสาธารณสงเคราะห์ในปัจจุบันนั้น มีขอบเขตในการสงเคราะห์ที่สำคัญอยู่ 4 ประการด้วยกัน คือ 1) การสงเคราะห์ช่วยเหลือ 2) การสนับสนุนเกื้อกูล 3) การมีส่วนร่วมพัฒนา และ 4) การบูร

ณาการเครือข่าย ซึ่งจะเรียกว่า บทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบันก็ได้เช่นกัน บางรูปอาจจะทำได้ทั้ง 4 ข้อ บางรูปอาจจะทำได้ข้อเดียว สองข้อ หรือสามข้อ ก็สุดแท้แต่กำลังของแต่ละรูป

อภิปรายผลการวิจัย

ปัจจุบันสตรีที่เป็นผู้นำนั้นมีเยอะมากมายที่จะนำมาเป็นต้นแบบในการพัฒนาตนเองให้เป็นเหมือนสตรีท่านนั้น ๆ เพราะโลกปัจจุบันเปิดกว้างให้สตรีสามารถเป็นผู้นำได้ การเป็นผู้นำนั้นคือการเป็นผู้นำหน้า เพื่อให้จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้นั้น ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะการเป็นผู้นำสตรีต้นแบบในพระพุทธศาสนานั้น เป็นได้ไม่ยากเพียงแค่นับถือพระพุทธศาสนามีใจอยากจะศึกษาธรรมะก็เพียงพอแล้ว สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตรา แสงวัฒนาฤกษ์ ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทผู้นำสตรีจิตอาสาเชิงพุทธบูรณาการ” ซึ่งพบว่า ผู้นำสตรีจิตอาสามีแนวทางปฏิบัติเชิงพุทธบูรณาการ ได้แก่ การทำหน้าที่ด้วยการให้ (ทาน) การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การบริจาคในสิ่งที่ควรให้แก่ผู้ยากไร้ผู้ที่ขาดแคลน ทั้งในรูปของวัตถุ สิ่งของ ให้โอกาส ให้อภัย ให้ความรู้ และคำแนะนำ การทำหน้าที่ด้วยการพูดด้วยวาจาที่อ่อนหวานนุ่มนวล (ปิยะวาจา) พูดจาน่ารัก น่านิยมนับถือ เจรจา อธิบาย ขยายความ เป็นประโยชน์ เป็นสาระข้อเท็จจริง ประกอบด้วยเหตุผล และความจริงใจ การชวนชวนสร้างประโยชน์ต่อผู้อื่น (อัตถจริยา) การเสียสละ แรงกาย แรงใจ และเวลา มุ่งป้องกันควบคู่กับการเสริมสร้างพัฒนา เอาใจใส่ในสุขทุกข์ของคนอื่นๆ ร่วมแก้ไขปัญหาร่วมกัน ไม่ชิงดูตายทอดทิ้งกัน และการวางตนอย่างเหมาะสม (สมานัตตา) ทำตัวให้เข้ากันได้ ไม่ถือตัว อดทน ร่วมสุขร่วมทุกข์ร่วมกัน บทบาทหน้าที่ผู้นำสตรีจิตอาสาก่อให้เกิดคุณค่า เป็นแนวทางที่นำไปสู่การสร้างสิ่งยึดเหนี่ยวเพื่อนมนุษย์ให้รักใคร่ และปรองดองเป็นหนึ่งเดียวกัน เป็นเครื่องผูกใจคน นำพาสังคมให้เกิดสันติสุขโดยรวมสร้างสังคมที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี น่าอยู่น่าอาศัย อบอุนและปลอดภัย (จิตรา แสงวัฒนาฤกษ์, 2563)

บทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนานั้นมีหลายบทบาท เช่น บทบาทในการเป็นภิกษุณี สามเณรี แม่ชี และเป็นอุบาสิกา ผู้อุปถัมภ์ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ดังเช่นงานวิจัยของ **ชญานิ วชิรจิตร** ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “สถานภาพสตรีไทยชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน” พบว่า สถานภาพของสตรีไทยชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบันมี 2 สถานภาพคือ เป็นแม่ชี (กึ่งนักบวช) และอุบาสิกา โดยแม่ชีเป็นสถานภาพที่สังคมไทยปัจจุบันมีการระบุและรับรองสถานภาพที่ชัดเจนจากทางภาครัฐบาลว่าเป็นผู้รักษาศีล 8 แต่การฟื้นฟูภิกษุณีสงฆ์ (เถรวาท) ในประเทศไทยเพื่อให้สตรีไทยชาวพุทธมีสถานภาพเป็นนักบวชที่ชัดเจนก็ไม่ใช่ว่าทางออกที่เป็นไปได้เนื่องจากขัดต่อพระธรรมวินัย อีกทั้งข้อวัตรปฏิบัติของภิกษุณีนั่นก็มีความละเอียดมาก แม้จะมีการฟื้นฟูสำเร็จแต่ก็เป็นไปได้อย่างที่จะไม่ขาดช่วงลงไปอีกเพราะการบวชเป็นภิกษุณีนั่นต้องอาศัยความอดทนและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างสูงซึ่งมิใช่เรื่องที่จะเป็นไปได้อย่างง่ายดาย อย่างไรก็ตาม แม่ชีก็ยังถือว่าเป็นสถานภาพที่มีความสำคัญต่อพุทธศาสนาของประเทศไทยในปัจจุบันทั้งด้านงานสังคมสงเคราะห์ เป็นที่พึ่งทางใจอีกทางหนึ่งของพุทธศาสนิกชน และเป็นทางออกสำหรับสตรีที่ต้องการสละทาง

โลกใช้ชีวิตทางธรรม สำหรับสถานภาพสตรีไทยชาวพุทธในฐานะอุบาสิกาที่มีสถานภาพและบทบาทที่ชัดเจน อยู่ในสังคมไทยคือเป็นผู้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ซึ่งสตรีไทยชาวพุทธสามารถทำหน้าที่นี้ได้เป็นอย่างดีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอาจเนื่องด้วยค่านิยมทางสังคมที่มีมาตั้งแต่อดีตกาล จึงนับว่าอุบาสิกาไทยมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างมากในฐานะผู้อุปถัมภ์ค้ำชูพระพุทธศาสนาและในฐานะที่เป็นคนในพุทธบริษัท 4 นอกจากนี้อุบาสิกาไทยยังมีความสำคัญในการเป็นมารดาที่มีหน้าที่อบรมคุณจริยธรรมแก่บุตรเพื่อให้เติบโตมาเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีและพระสงฆ์ที่ดีต่อไปอีกด้วย (ชญาณี วจิวิจิตร, 2550)

และหากผู้นำสตรีที่นับถือพระพุทธศาสนา มีจิตอาสา มีคุณธรรมจริยธรรม แล้วเข้าสู่วงการการเมืองก็จะเป็นประโยชน์กับประเทศชาติและประชาชน ดังงานวิจัยของ **ชญาณก จันทะพอง** ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทผู้นำสตรีทางการเมืองในภาคอีสาน” พบว่า ความเสมอภาคเท่าเทียมระหว่างเพศที่สูงขึ้นทำให้ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน ต่างก็เปิดกว้างและยอมรับผู้นำโดยไม่จำกัดเพศสภาพ ดูที่ความสามารถของบุคคลและให้โอกาสความก้าวหน้าในงานอย่างเท่าเทียมกันและผู้หญิงในภาคอีสานผู้เข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นเพื่อให้ตนเองได้เข้าไปมีส่วนร่วม ในการกำหนดนโยบายและแก้ไขปัญหาในพื้นที่ภาคอีสานให้ดียิ่งขึ้นนั่นเอง (ชญาณก จันทะพอง, 2565) และผู้นำสตรีต้นแบบที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้นั้นก็จะทำให้ประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงาน เหมือนกับงานวิจัยของ **กมลชนก สัจจาวัฒนา** ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของผู้นำสตรีที่ประสบความสำเร็จ ในอำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำสตรีที่ประสบความสำเร็จในอำเภอ ด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา ได้รับการยอมรับนับถือจากสังคมเพิ่มขึ้น มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรม มีการจัดตั้งกองทุนการเงินเพื่อพัฒนาคุณภาพสตรี คุณลักษณะของผู้นำสตรีที่ประสบความสำเร็จจากกรณีศึกษาคั้งนี้คือ มีความ สุขุมรอบคอบ ละเอียดอ่อน มีคุณธรรมจริยธรรม ใช้เหตุและผล กล้าคิด กล้าตัดสินใจ ดำเนินงานโปร่งใส เคารพคุณค่าความเป็นมนุษย์และมีวิสัยทัศน์ในการทำงาน บทบาทหน้าที่ของผู้นำสตรีคือปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย เสริมสร้างอาชีพและรายได้ให้ชุมชน เป็นผู้นำขับเคลื่อนด้านสุขภาพและเป็นผู้ประสานเครือข่ายเพื่อการพัฒนาชุมชน ด้านพฤติกรรมของผู้นำสตรีพบว่าความแตกต่างในรูปลักษณะ อารมณ์ สังคม สติปัญญาและพฤติกรรม ส่งผลให้แต่ละบุคคลมีการเรียนรู้ การพัฒนาตนเองที่ต่างกันโดยแสดงพฤติกรรมออกมาทั้งด้านบวกและด้านลบ ในฐานะที่เป็นผู้นำสตรีจึงต้องทำความเข้าใจตนเอง เรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและเกิดการยอมรับนับถือ สร้างความ ศรัทธาในความสามารถของผู้นำ (กมลชนก สัจจาวัฒนา, 2559)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐบาลควรจัดงบประมาณเพื่อสนับสนุนในการดำเนินการสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ เพื่อให้ทำประโยชน์ต่อประชาชนได้เต็มที่
2. เพื่อให้การสาธารณสุขสงเคราะห์มีผลสัมฤทธิ์ที่สุดต่อประชาชนและเสริมสร้างความเชื่อมั่นในระบบ ควรมีการพัฒนาและปรับปรุงระบบการจัดการทรัพยากรสาธารณสุขสงเคราะห์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน และความโปร่งใสในกระบวนการต่าง ๆ ของการสาธารณสุขสงเคราะห์
3. ระบบสาธารณสุขและการศึกษาที่คุ้มค่าเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาสังคม การสนับสนุนการเข้าถึงบริการสุขภาพและการศึกษาที่เพื่อประโยชน์ของทุกคน โดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อย จะช่วยเพิ่มสมรรถนะและสร้างสังคมที่แข็งแกร่งและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาถึงความเห็นและคำสอนของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการสาธารณสุขสงเคราะห์
2. การศึกษาเกี่ยวกับวิธีที่ชุมชนที่มีความเชื่อในพระพุทธศานานำหลักการสาธารณสุขสงเคราะห์ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน
3. การศึกษาถึงความเข้าใจและการนำหลักพระพุทธศาสนาในการสาธารณสุขสงเคราะห์ไปประยุกต์ใช้ในสังคมที่หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง (References)

- กรมการศาสนา. (2540). *คู่มือการบริหารจัดการวัดฉบับย่อ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- พระครูใบฎีกาสุพล อาสโภ (แยมชุม). (2557). “การพัฒนารูปแบบงานสาธารณสุขสงเคราะห์ตามกระบวนการทัศนวิถิพุทธ”. *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูไพโรจน์ภักธุคุณ (วิโรจน์ ภาทปญฺโญ). (2557). “รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 14”. *ดุชนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุชนิพนธ์*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธีรพันธุ์ จิตธมโม (บุญบาง). (2564). “การศึกษางานสาธารณสุขสงเคราะห์ของคณะสงฆ์จังหวัดนครสวรรค์ที่มีต่อการพัฒนาสังคม”. *วารสารวิจัยวิชาการ*. ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 (มีนาคม-เมษายน): 25-34.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2556). “ธรรมที่ปณี”. *ทางเดิน*. ปีที่ 28 ฉบับที่ 118 (พฤษภาคม - มิถุนายน): 20.

- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโณ). (2540). *การคณะสงฆ์และพระศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสมุห์วศิน วิสุทฺโธ (พงษ์ศักดิ์). (2562). “การจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการอำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสมุห์ดิเรก อติเรกสุโก (งามกาละ). (2561). “การบริหารจัดการงานสาธารณสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักพระพุทธรักษาแห่งชาติ. (2546). *วัดพัฒนา 46*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธรักษา.
- สุทธิพงษ์ ตันตยาพิศาลสุทธิ. (2541). *พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยระเบียบและคำสั่งมหาเถรสมาคมเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา.
- วุฒินันท์ กันทะเตียน. (2562). *แก่นสาธารณสงเคราะห์ในคัมภีร์พุทธ*. นนทบุรี: นิติธรรมการพิมพ์.

วิเคราะห์ต้นแบบผู้นำสตรีในพระพุทธศาสนา

AN ANALYSIS OF FEMALE LEADERS IN BUDDHISM

นางหนึ่งฤทัย พูลลาภ

Mrs. Nuengruethai Phunlap

สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชลบุรี

Chonburi Provincial Office of Buddhism

nuengruethaipoolap@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิเคราะห์วิเคราะห์ต้นแบบผู้นำสตรีในพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์เพื่อเพื่อศึกษาบทบาทสตรีในพระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล และเพื่อวิเคราะห์ต้นแบบผู้นำสตรีในพระพุทธศาสนา โดยศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์พิเศษ รวมถึงเอกสารทางพุทธศาสนาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า

สตรีในพระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล มีบทบาทในการ บทบาทเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหลายคนด้วยกัน เช่น นางกิสาบตีโคตรมี ที่เป็นผู้นำในการขอขมาเป็นภิกษุณี บทบาทของนางสุชาดาในการถวายข้าวมธุปายาสให้กับเจ้าชายสิทธัตถะขณะบำเพ็ญเพียรเพื่อตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บทบาทของนางวิสาขาในการอุปถัมภ์ ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลจนได้รับฉายาว่า “มหาอุบาสิกา”

ส่วนต้นแบบผู้นำสตรีในพระพุทธศาสนานั้น พบว่า สตรีที่เป็นผู้นำนั้นแบ่งเป็น 2 มิติด้วยกันคือ 1) มิติในการธำรงรักษาพระพุทธศาสนา มีสตรีจำนวนมากที่เป็นผู้นำทางศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในประเทศไทยนั้นผู้ที่มีบทบาทในมิติดำรงรักษาพระพุทธศาสนานั้น มี 2 ท่านคือแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด ผู้ก่อตั้งเสถียรธรรมสถาน เป็นสตรีต้นแบบในการธำรงรักษาพระธรรมคำสั่งสมเด็จพะสัมมาสัมพุทธเจ้า และอีกท่านหนึ่งคือ ดร.อุไรศรี คณิงสุขเกษม ผู้ที่ให้ความอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาตลอดมา 2) มิติการเป็นผู้นำทางความคิด พบว่า ผู้นำทางความคิดนั้นแบ่งเป็น 4 ด้วยกันคือ 1) ผู้นำสตรีทางการเมือง 2) ผู้นำประเทศที่เป็นสตรี 3) ผู้นำสตรีทางด้านธุรกิจ และ 4) สตรีที่ทรงอิทธิพลที่สุดในโลก

คำสำคัญ: ควรเขียน 3-5 คำ สอดคล้องกับงานวิจัย

Abstract

An analytical study of women leaders in Buddhism. The purpose was to study the role of women in Buddhism during the time of the Lord Buddha and to analyze the model of women leaders in Buddhism. This thematic paper was conducted through the Tipitaka, Commentaries, Sub-Commentaries, Texts and researches related to Buddhism.

From the study, it was found that Women in Buddhism in the time of the Buddha had many roles in Buddhism, such as Mrs. Kesapdee Kottamee. who is the leader in asking for ordination as a nun Suchada's role in offering Madhupayas rice to Prince Siddhartha during his ascetic practice to attain enlightenment as Lord Buddha The role of Mrs. Visakha in fostering preserving Buddhism in the Buddha's time until it was nicknamed "Maha Upasika"

As for the model of women leaders in Buddhism, it was found that women leaders were divided into two dimensions: 1) the dimension of maintaining Buddhism. There are many women who are religious leaders both in the country and abroad. In Thailand, there are 2 people who play a role in the preservation of Buddhism, namely Maechee Sansanee Sathirasuta, the founder of Sathira Dhammasathan. She is a model woman in the preservation of the two Buddha dhammas of Phra Samma Sambuddhachao and another person is Dr. Uraisri Kanungsukkasem, who has patronized and maintained Buddhism all along. in politics, 2) women national leaders, 3) women business leaders, and 4) the most powerful women in the world.

Keywords: ควรเขียน 3-5 คำ สอดคล้องกับงานวิจัย

บทนำ

ปัจจุบันแนวคิดที่ว่าด้วยความเท่าเทียมกันของสตรีและบุรุษ และแนวคิดที่ว่าด้วยสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีของมนุษย์ปรากฏเป็นที่ตระหนักของนานาชาติอารยประเทศทั่วโลก ได้มีการเคลื่อนไหวเพื่อความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน อาทิการให้สิทธิแก่สตรีในการเลือกตั้ง และสิทธิเสรีภาพอื่นๆ อย่างกว้างขวาง โดยได้มีองค์กรในระดับนานาชาติอาทิสหประชาชาติได้จัดทำอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Woman- CEDAW) เมื่อ พ.ศ.2522 โดยอนุสัญญานี้มีความมุ่งหมายที่จะคุ้มครองสิทธิสตรีให้มีสิทธิเท่าเทียมกับบุรุษ แต่บทบาทสตรีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็ได้เปลี่ยนไปจากเดิม โดยเฉพาะบทบาทความเป็นผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จในหลายๆ ด้านของบุคคลต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะ

บทบาทสตรีในพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาล เช่น บทบาทความเป็นพุทธมารดา บทบาทความเป็นภรรยา และบทบาทของความเป็นพุทธมามกะ

ปัจจุบันแนวคิดที่ว่าด้วยความเท่าเทียมกันของสตรีกับบุรุษและแนวคิดที่ว่าด้วยสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีของมนุษย์ปรากฏเป็นที่ตระหนักของนานาชาติอารยประเทศทั่วโลก องค์การในระดับนานาชาติ อาทิเช่น สหประชาชาติได้จัดทำอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ เมื่อ พ.ศ. 2522 โดยอนุสัญญานี้มีความมุ่งหมายที่จะคุ้มครองสิทธิสตรีให้มีสิทธิเท่าเทียมกับบุรุษ ในงานวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอบทบาทและสิทธิของสตรีทางพระพุทธศาสนาในคัมภีร์และสิทธิสตรีในประเทศไทย เช่น สิทธิความเป็นมารดา สิทธิความเป็นพุทธมามกะ เป็นต้น (สุชัยญา วงศ์เวสซ์, 2562)

บทบาทของสตรีในการเป็นผู้นำมักถูกประเมินต่ำไปหรือถูกกีดกัน สิ่งนี้เกิดขึ้นเพราะวัฒนธรรมที่ผู้ชายมีอำนาจเหนือผู้หญิงยังคงอยู่มาโดยตลอดและคงอยู่มาเป็นเวลานาน วัฒนธรรมของสังคมมีแนวโน้มที่จะบ่งชี้ว่าผู้ชายสามารถเป็นผู้นำได้ดีกว่าผู้หญิง หลักฐานแสดงให้เห็นว่าบริษัทส่วนใหญ่ สังคมต่าง ๆ ยังคงครอบงำโดยผู้ชาย อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไป ผู้หญิงก็เริ่มเข้ามามีบทบาทและตำแหน่งสำคัญ พวกเธอได้รับการพิจารณาและไว้วางใจให้เป็นผู้นำ ในบทความนี้ เราจะพูดถึงความเป็นผู้นำของผู้หญิงและบทบาทของผู้หญิงในสังคมของเรา เพราะความไม่เท่าเทียมกันของสิทธิและช่องว่างระหว่างชายและหญิงในตำแหน่งหรือบทบาททางสังคม ช่องว่างที่ว่าผู้ชายนั้นเป็นใหญ่ยังคงมีอยู่ แนวนอนช่องว่างดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อผู้ชายและจำกัดอำนาจของผู้หญิงซึ่งเป็นเหตุผลที่อุปสรรคและการปฏิบัติต่อต้านการปกครองแบบเป็นใหญ่จึงเกิดขึ้น ข้อจำกัดในการศึกษาสิทธิเสรีภาพและความเป็นอิสระและการคุ้มครองสิทธินำไปสู่การต่อสู้ของผู้หญิงเพื่อความเสมอภาคทางเพศ วันนี้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการต่อสู้เพื่อความเสมอภาคเกิดขึ้นบ่อยและได้รับการตอบสนองอย่างกว้างขวาง

กระบวนการและเส้นทางของการเป็นผู้นำของผู้หญิงไม่เคยง่าย เต็มไปด้วยอุปสรรคตลอดจนวัฒนธรรมของสังคม บางคนแม้กระทั่งผู้หญิงเองก็ยังคิดว่าผู้หญิงด้วยกันไม่มีความสามารถและไม่สมควรที่จะเป็นผู้นำเมื่อเทียบกับผู้ชาย

นอกจากนี้ เนื่องจากอิทธิพลของระบบผู้ชายเป็นใหญ่นั้นที่ฝังลึกมานาน ความเป็นไปได้ที่ผู้หญิงจะเป็นผู้นำก็น้อยมากเช่นกัน ผู้หญิงมักจะรับตำแหน่งที่ไม่ได้สำคัญและค่อนข้างไม่ซับซ้อนสำหรับด้านหน้าที่ในการทำงาน โดยจาก Tjokroaminoto มีสองปัจจัยหลัก 1) สตรีนิยมและความเป็นชายที่นำไปสู่ข้อกำหนดทางชีววิทยาซึ่งสร้างอุปสรรคสำหรับผู้หญิง 2) การแบ่งแยกเพศที่บ่งบอกว่าผู้หญิงมีหน้าที่รับผิดชอบในกิจกรรมงานต่าง ๆ ในบ้าน

โดยทั่วไปแล้ว ผู้หญิงจะไม่เชื่อในความสามารถของตนเองรวมถึงการเป็นผู้นำ อย่างไรก็ตาม ความคิดวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไป ผู้หญิงมีความสามารถในการพัฒนาตนเองและต่อสู้เพื่อความเท่าเทียม ความคิดเห็นของคนทั่วไปเกี่ยวกับสิทธิที่จะได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นสำหรับสตรีก็เป็นหนึ่งใน

องค์ประกอบที่สนับสนุนวิวัฒนาการของภาวะผู้นำของผู้หญิง นอกจากนี้ ผู้นำสตรีที่ไม่เห็นด้วยกับวัฒนธรรมที่ผู้ชายนั้นต้องเป็นใหญ่และต่อสู้เพื่อสิทธิสตรีในอดีต ได้กลายเป็นแบบอย่างสำหรับผู้หญิงในปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น Margaret Thatcher, Indira Gandhi และ RA Kartini ประสบความสำเร็จในการเป็นผู้นำและต่อสู้เพื่อความเท่าเทียมกันของผู้หญิง

ทุกวันนี้ ผู้หญิงไม่ได้ถูกทิ้งให้อยู่ข้างหลังด้วยการเหมารวมและจำกัดสิทธิของตนอีกต่อไป ผู้หญิงในปัจจุบันเป็นผู้นำของบริษัทหรือแม้แต่ประเทศ ความเท่าเทียมกันเปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีบทบาทที่ดีขึ้นในยุคนี้ นอกจากนี้เรื่องราวความสำเร็จของผู้นำหญิงที่ผ่านมา ช่องว่างทางเพศระหว่างชายและหญิงซึ่งเป็นปัญหาลังคมมาช้านาน ยังได้รับการสนับสนุนจากองค์การสหประชาชาติเพื่อความเท่าเทียมทางเพศและการเสริมอำนาจของสตรี (UN Women) สิ่งนี้พิสูจน์ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในการกำจัดปัญหาช่องว่างทางเพศ (GreatDay HR, online)

ส่วนสตรีผู้นำทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยนั้น เรียกได้ว่า มีความโดดเด่นมาก จากที่ผู้วิจัยสังเกตตลอดช่วงอายุที่ผ่านมา จำนวนเพศที่เข้าวัดฟังธรรมในวันอัมมัสสวนะหรือในงานสำคัญโอกาสต่าง ๆ ส่วนมากจะเป็นผู้หญิง และสตรีที่เป็นผู้นำในด้านการบริจาคทาน บริจาคทรัพย์ในการสร้างวัด วิหาร อาคารต่าง ๆ ก็ล้วนแต่เป็นสตรีทั้งนั้น บุรุษแทบจะไม่ค่อยมี ด้วยสาเหตุข้างต้นนี้เอง ที่ผู้วิจัยอยากจะศึกษาค้นคว้าบทบาทสตรีในพระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล และนำเสนอความเป็นผู้นำสตรีทางพระพุทธศาสนาในสังคมไทย เพื่อตระหนักให้เห็นถึงความเป็นสตรีผู้นำทางด้านคุณธรรมจริยธรรมอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบทบาทสตรีในพระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล และ 2) เพื่อวิเคราะห์ต้นแบบผู้นำสตรีในพระพุทธศาสนา

การทบทวนวรรณกรรม

จากสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มีการแข่งขันเพื่อชิงความเป็นเลิศ ดังนั้นวิธีที่จะทำให้ผู้บริหารประสบความสำเร็จสูงสุด คือ ผู้บริหารต้องเปลี่ยนแปลงตนเอง เบิร์นส์ (Burns) จึงได้เสนอวิธีการของความเป็นผู้นำแบบใหม่ที่สามารถจูงใจให้ผู้ตามปฏิบัติงานได้มากกว่าที่คาดหวังไว้เรียกว่าความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูป (Transformational Leadership Theory) การที่ผู้นำและผู้ตามช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อยกระดับขวัญและแรงจูงใจของแต่ละฝ่ายให้สูงขึ้น

แนวคิดใหม่ของ เบิร์นส์ เชื่อว่าความเป็นผู้นำเชิงเป้าหมายกับความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูป เป็นรูปแบบที่แยกจากกันโดยเด็ดขาด และการแสดงความเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพสำหรับสถานการณ์ปัจจุบันคือการแสดงพฤติกรรมความเป็นผู้นำในเชิงปฏิรูป

ภาวะผู้นำ (leadership) เป็นหัวใจของการบริหารและการจัดการเป็นวิธีการที่ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชา ปฏิบัติ ตามและปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่มีประสิทธิภาพดังนั้นผู้บริหารสมัยใหม่จะต้องเป็นผู้ที่รู้ทั้งศาสตร์ คือทฤษฎีแบบ ทฤษฎีต่างๆ และศิลป์ในการบริหารงานซึ่งทฤษฎีนั้นเป็นเพียงเครื่องมือหรือเป็นแนวทาง ส่วน ความสามารถที่จะนำทฤษฎีไปใช้ในการจัดการองค์การให้มีประสิทธิภาพหรือไม่ ขึ้นอยู่กับศิลปะในการเป็น ผู้นำของผู้บริหาร ซึ่งการบริหารงานให้มีประสิทธิภาพนั้นไม่มีสูตรสำเร็จในการบริหาร เพราะความสำเร็จขึ้นกับ หลายปัจจัย อาทิ สภาวะแวดล้อม สถานการณ์ ความพร้อมของทรัพยากร นโยบายผู้ตาม และเป็นที่ยอมรับ ประการหนึ่งว่า ความสำเร็จขององค์การนั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการของกลุ่มบุคคลใน ระดับผู้บริหารว่ามีความเป็นผู้นำที่ดีมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด (วีระวัฒน์ ปันนิตามัย, 2544)

ผู้นำจึงเป็นผู้มีอิทธิพลต่อบุคคลในองค์การ ในการที่จะนำองค์การไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายทั้งนี้ เพราะผู้นำเป็นผู้ที่สามารถทำให้บุคคลอื่นในองค์การซึ่งเป็นผู้ตาม ปฏิบัติงานไปในทิศทางและวิธีการที่ผู้นำ กำหนด หากองค์การหนึ่งองค์การใดที่ต้องการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย อย่างมีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพแล้ว ก็ย่อมต้องการผู้นำหรือผู้บริหารที่มีลักษณะเป็นผู้นำที่ดีมีความรู้ ความสามารถ รู้จักเลือกใช้ วิธีการในการบริหารองค์การอย่างถูกต้องและเหมาะสมด้วย ดังที่พรนพ พุกกะพันธ์ ได้กล่าวว่าการเป็นนัก บริหารไม่ว่าระดับใดก็ตามต้องตระหนักถึงหลักประการหนึ่งว่าลักษณะของ ผู้นำที่แท้จริงจะต้องเป็นคนที่มีความ คิดกว้างไกลมีวิสัยทัศน์ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความกล้า มีพลังก่อให้เกิดแรงศรัทธาดึงดูดให้มี ผู้ร่วมงานด้วย มีวินัยในตนเองเป็นผู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง มีอุปนิสัยปรับปรุงงานอยู่เป็นนิตยอย่างเป็น ระบบและมีคุณธรรม (พรนพ พุกกะพันธ์, 2544) ซึ่งสอดคล้องกับวีระวัฒน์ ปันนิตามัย ที่เสนอเกี่ยวกับ คุณลักษณะ อันพึงประสงค์ของการเป็นผู้นำไว้ว่าต้องเป็นแบบอย่างที่ดีขององค์การ (Authenticity) มี วิสัยทัศน์ (Vision) ต้องมีความ กล้าตัดสินใจ (Decisiveness) แสดงความใส่ใจ (Focus) แสดงความรู้สึก ประทับใจเป็นส่วนตัว (Personal Touch) มีความสามารถในการสื่อสารและเก่งคน (Communication and People Skills) มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ (Ever forward) (วีระวัฒน์ ปันนิตามัย, 2544) และสอดคล้องกับ รังสรรค์ ประเสริฐศรี ที่กล่าวว่าผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะต้องมีวิสัยทัศน์ ในขณะที่ผู้นำที่ไม่มีประสิทธิภาพจะขาด แคลนวิสัยทัศน์หรืออาจมีแต่ไม่ชัดเจน การสร้างวิสัยทัศน์เป็นงานที่สำคัญอย่างหนึ่งของผู้บริหารระดับสูง และ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์การปฏิบัติงานการกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิสัยทัศน์ประกอบด้วยปัจจัยที่ สำคัญ 3 ประการคือการกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision Formulation) การปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ (Implementation) การทำให้วิสัยทัศน์ด้านนวัตกรรมเป็นจริงได้ (Innovative Realism) (รังสรรค์ ประเสริฐ ศรี, 2544)

ก่อนที่จะมาเป็นแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำสตรี ได้มีนักวิชาการได้ให้ความให้ความหมายไว้หลายท่าน เช่น Bennis กล่าวว่าความเป็นผู้นำที่ประสบความสำเร็จนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเป็นชายหรือผู้หญิง แต่เป็น เรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมขององค์กรและคุณลักษณะของผู้นำ และในปัจจุบันมีการยอมรับผู้นำหญิงอยู่ในระดับ

ค่อนข้างมาก จากการที่สตรีมีตำแหน่งเป็นผู้นำมากขึ้นจึงทำให้ความแตกต่างในบทบาททางเพศลดลงด้วย แต่การที่ผู้หญิงจะก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำได้ก็จะต้องมีความสามารถในการทำงาน ประสบการณ์ทำงาน ความเป็นผู้นำ การมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ความกล้าตัดสินใจ ความเชื่อมั่นในตนเอง และการมีมนุษยสัมพันธ์ จึงอาจสรุปได้ว่าภาวะผู้นำสตรี เป็นการแสดงพฤติกรรมหรือคุณลักษณะต่างๆ ของผู้นำสตรีที่แสดงถึงความสามารถในการบริหารออกมาให้ ปรากฏแก่สายตาหรือการรับรู้ของผู้อื่น อันจะช่วยให้การดำเนินกิจการต่าง ๆ ขององค์การไปสู่เป้าหมายที่กำหนด

คุณลักษณะและภาวะผู้นำที่สอดคล้องกับภาวะผู้นำสตรีดังนี้

1) **ภาวะผู้นำแบบร่วมมือ (collaborative leadership)** คือการที่ผู้นำ ให้โอกาสผู้ตามทุกคนมีความเท่าเทียมและมีการทำงานร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหา สร้างสิ่งใหม่ บริหาร หรือคิดริเริ่มร่วมกัน ผู้นำไม่ใช่ผู้ควบคุมกลุ่มแต่เป็นผู้รับผิดชอบต่อการให้คำแนะนำ ประสานงานกระบวนการตัดสินใจและดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม

2) **ภาวะผู้นำแบบกระจาย (distributed leadership)** เป็นการแบ่งปันภาวะผู้นำระหว่างบุคคลสองคนหรือมากกว่าสองคน เป็นการเปลี่ยนจากการให้ความสำคัญต่อผู้นำสูงสุดเพียงคนเดียว แต่กระจายไปยังบุคคลอื่นทั่วทั้งองค์กรในลักษณะที่มีความสัมพันธ์ต่อกันแบบโครงข่ายผู้นำ

3) **ภาวะผู้นำเพื่อสังคม (prosocial leadership)** เป็นการนำโดยเป็นแบบอย่าง เพราะภาวะผู้นำเป็นทั้งศิลป์และเป็นศาสตร์ การแสดงออกทั้งสองลักษณะดังกล่าวจะแสดงให้เห็นถึงความสามารถ ในการจูงใจให้เห็นเป็นแบบอย่าง มีการสนับสนุนหรือช่วยเหลือคนอื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน แสดงออกในพฤติกรรมเพื่อเชื่อในเรื่องของความยุติธรรม การนำโดยเป็นแบบอย่าง

4) **ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ (creative leadership)** เป็นความสามารถในการสร้างความคิดใหม่โดยใช้ทักษะความคิดด้านสติปัญญา ที่จะช่วยในการคิดวิเคราะห์ว่า ความคิดสร้างสรรค์นั้นดีหรือไม่ เพื่อช่วยให้ความคิดสร้างสรรค์นั้นสามารถมองเห็นได้และโน้มน้าวให้คนอื่นมองเห็น คุณค่า โดยเป็นการยอมรับกระบวนการทัศน์ที่เป็นอยู่ และบูรณาการเข้ากับกระบวนการทัศน์ที่เป็นอยู่ (วิโรจน์ สารัตนะ, 2557: 29-52)

จากแนวความคิดข้างต้นนั้น บ่งชี้ให้เห็นว่าทุกคนสามารถที่จะเป็นผู้นำได้ แม้ไม่มีอำนาจหน้าที่โดยตำแหน่ง ขอเพียงมีความคิดและมีการดำเนินการเพื่อการเปลี่ยนแปลง ถือว่าผู้นั้นมีภาวะผู้นำการที่ผู้นำสตรีจะประสบ ความสำเร็จในหน้าที่การงานนั้น ต้องมีการใช้ภาวะผู้นำที่มีอยู่ในตัวอย่างเหมาะสม และประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับ สถานการณ์ ซึ่งภาวะผู้นำสตรีของ ดร.กานทิพย์ ชาติวงศ์ ของอาชีวศึกษายุคไทยแลนด์ 4.0 ที่ใช้เป็นหลักในการทำงานประกอบด้วย การมีความรู้ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ เชื่อมมั่นในตนเอง สร้างแรงจูงใจในการทำงานมีทักษะการ สื่อสารมีบุคลิกภาพที่ดีกล้าตัดสินใจพัฒนาตนเองอยู่เสมอมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กำหนดเป้าหมาย การมีวินัยใน ตนเองและผู้นำสตรีจะแตกต่างจากชาย คือ ด้านบุคลิกภาพ มีความอ่อนน้อม

ถ่อมตน กิริยามารยาทท่วงท่าที่สง่างาม และสะอาดตาผู้พบเห็น หากองค์ประกอบภาวะผู้นำเหล่านี้ถูกนำมาใช้ในการปฏิบัติงานอย่างถูกต้องสอดคล้องกับงาน และสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปในปัจจุบันเชื่อว่าภาวะผู้นำสตรี ในการปฏิบัติงานไม่ว่าเรื่องใดๆ ย่อมประสบความสำเร็จ และได้รับการยอมรับจากสังคมอย่างสูงสุด

ระเบียบวิธีวิจัย/วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเรื่อง วิเคราะห์ต้นแบบผู้นำสตรีในพระพุทธศาสนา ในครั้งนี้ จะใช้แนวทางและวิธีการในการดำเนินการวิจัยที่สำคัญ ดังนี้

การวิจัยเชิงเอกสาร (Qualitative Research)

โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษา ค้นคว้าและ เก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection) จากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยตามลำดับ ข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ คัมภีร์ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ เอกสาร วิชาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ หนังสือ บทความ งานวิจัย รวมถึงสื่อออนไลน์ต่างๆ

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร (Documentary Research)

โดยจัดลำดับข้อมูลตามขั้นตอนที่ค้นคว้ามาให้มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาให้เป็นระบบแล้วนำข้อมูลดังกล่าวมาศึกษาวิเคราะห์ ด้วยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) การตีความ (Interpretation) การสังเคราะห์ (Synthesis) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis) เพื่อนำไปสรุปผลนำเสนอเป็นผลงานวิชาการต่อไป

ผลการวิจัย

สตรีในพระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล มีบทบาทในการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหลายๆ ด้านด้วยกัน เช่น บทบาทของสตรีในฐานะอุบาสิกา พบว่า อุบาสิกามีบทบาทสำคัญในการรักษาศีล 5 ศีล 8 หรือศีลอุโบสถ ถึงพระรัตนตรัยว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึก บทบาทของสตรีในฐานะสามเณรี มีบทบาทสำคัญในการรักษาพระธรรมวินัยคือ สมาทานรักษาศีล 10 ข้อ อย่างเคร่งครัด บทบาทของสตรีในฐานะสิกขมานา บทบาทความสำคัญของสิกขมานาคือเพื่อฝึกตนเตรียมพร้อมที่จะให้ตนมีความอดทนต่อความทุกข์ยากลำบากและอุปสรรคต่างๆ ในการอุปสมบทเป็นภิกษุณี

บทบาทของสตรีในฐานะภิกษุณี ภิกษุณี 66 องค์ ล้วนมีบทบาทสำคัญในด้านการบรรลุธรรม การเผยแผ่ธรรม เป็นภิกษุณีพระอรหันต์ที่ได้รับยกย่องจากพระศาสดาว่าเป็นเอตทัคคะ คือเลิศกว่าภิกษุณีทั้งหลายในด้านต่างๆ 13 องค์ มีพระมหาปชาบดีโคตมีเถรี ได้รับเอตทัคคะด้านรัตตัญญู พระเขมาเถรี ได้รับเอตทัคคะด้านผู้มีปัญญามาก และทรงแต่งตั้งให้เป็นอัครสาวิกายฝ่ายขวา พระอุบลวรรณาเถรี ได้รับเอตทัคคะด้านผู้มีฤทธิ์และเป็นอัครสาวิกายฝ่ายซ้าย และพระปฐาจาราเถรี ได้รับเอตทัคคะด้านทรงพระวินัย เป็นต้น

ในส่วนของการเป็นผู้นำต้นแบบที่ดีของสตรีในสมัยพุทธกาล เช่น นางวิสาขามหาอุบาสิกา เป็นบุคคลต้นแบบเป็นธิดาตัวอย่างที่ดีในด้านเชื่อฟังคำสอนของบิดาคืออนนชัฏเศรษฐี เป็นลูกสะใภ้ที่ดีคือสามารถทำให้พ่อสามีที่เป็นมิถิลาทูลเชิญนับถือศาสนาอื่นกลับมาเป็นสัมมาทิฐิ เมื่อได้ฟังคำสอนของพระพุทธเจ้าจึงได้ดวงตาเห็นธรรม และเรียกลูกสะใภ้ว่ามีคารมารดา เป็นมหาอุบาสิกาที่อุปัชฌ์บำรุงพระพุทธศาสนาอย่างดีเลิศ ได้บรรลุตรรรมเป็นพระโสดาบันตั้งแต่อายุ 7 ปี พุทธศาสนิกชนควรเอาแบบอย่างนางวิสาขามหาอุบาสิกา โดยน้อมนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาดำเนินชีวิตประจำวันให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขแก่ตนเอง ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ

พระมหาปาชาบดีโคตมีเถรี เป็นแบบอย่างที่ดีทางธรรมคือการรับและปฏิบัติตามคฤธรรม 8 ประการ และพระอรหันต์ภิกษุณีรักษาศิล 311 ข้อ ในการบำเพ็ญเพียรอบรมเจริญจิตตภาวนา จนกระทั่งได้บรรลุตรรรมขั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา

ส่วนต้นแบบผู้นำสตรีในพระพุทธศาสนาในปัจจุบันนี้ ผู้วิจัยได้จำแนกสตรีที่เป็นผู้นำนั้นแบ่งเป็น 2 มิติด้วยกันคือ

1) มิติในการธำรงรักษาพระพุทธศาสนา มีสตรีจำนวนมากที่เป็นผู้นำทางศาสนาทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในประเทศไทยนั้นผู้ที่มิชอบทบาทในมิติธำรงรักษาพระพุทธศาสนานั้น มี 2 ท่านคือแม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด ผู้ก่อตั้งเสถียรธรรมสถาน เป็นสตรีต้นแบบในการธำรงรักษาพระธรรมคำสั่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และ ภิกษุณีธัมมนันทา ผู้ริเริ่มในการบวชภิกษุณีในประเทศไทย จนมีสำนักและลูกศิษย์ที่เป็นผู้หญิงมากมาย นอกจากนี้ยังมีท่านอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยไม่ได้เอ่ยชื่อ แต่สามารถเห็นได้ประจักษ์อยู่ในปัจจุบัน และสามารถสืบค้นข้อมูลได้ตามแหล่งต่าง ๆ

ในต่างประเทศนั้นมีอยู่ 5 ท่านด้วยกันที่มีความสำคัญในการธำรงรักษาพระพุทธศาสนา ได้แก่ อัยยา เขมา (Ayya Khema) แม่ชีชาวพุทธที่เกิดในเยอรมันซึ่งก่อตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรมหลายแห่งและเขียนหนังสือมากมายเกี่ยวกับการปฏิบัติทางพุทธศาสนา เปมา โชตรอน (Pema Chödrön) ภิกษุณีชาวอเมริกันสายวัชรยานทิเบต เจตซุนมา เทนซิน พัลโม (Jetsunma Tenzin Palmo) เป็นภิกษุณีในสายเลือดดรุคปะของสำนักคากิฆของพุทธศาสนาในทิเบต เป็นนักเขียน เป็นครู และเป็นผู้ก่อตั้งสำนักแม่ชี Dongyu Gatsal Ling ในรัฐหิมาจัลประเทศ ประเทศอินเดีย ชารอน ซาลซ์เบิร์ก (Sharon Salzberg) เป็นครูสอนสมาธิ นักเขียน และผู้พูดที่มีชื่อเสียง ดิปา มา (Dipa Ma) หรือเดิมชื่อ Nani Bala Barua เป็นที่รู้จักกันดีในชื่อ Dipa Ma เป็นครูสอนสมาธิชาวอินเดียที่นับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาทและมีเชื้อสายบารว เธอเป็นหลักพุทธศาสนาที่โดดเด่นในเอเชียและยังสอนในประเทศสหรัฐอเมริกาที่เธอได้รับอิทธิพลจากอเมริกันของการเคลื่อนไหวของวิปัสสนา

2. มิติการเป็นผู้นำทางความคิด พบว่า ผู้นำทางความคิดนั้นแบ่งเป็น 3 ด้วยกันคือ

1) ผู้นำสตรีทางด้านการเมือง ที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และนำเสนอในงานวิจัยนี้ เช่น ออง ซาน ซูจี ผู้นำพรรค NLP ประเทศพม่า ซูซานา คาปูโตวา (Zuzana Caputova) ประธานาธิบดีแห่งสโลวาเกีย เคอร์สตี คัลยูไลด์ (Kersti Kaljulaid) ประธานาธิบดีแห่งเอสโตเนีย โคลินดา กราบาร์ คิตาโรวิก (Kolinda Grabar-Kitarović) ประธานาธิบดีโครเอเชีย และซาลอเม ซูราบิชวิลี (Salome Zurbishvili) ประธานาธิบดีจอร์เจีย

2) ผู้นำสตรีทางด้านธุรกิจ มีดังต่อไปนี้ การ์เรน ลินช์ (Karen Lynch) ซีอีโอ ซีวีเอส เฮลท์ (CEO, CVS Health) จูลี สวีท (Julie Sweet) ประธานและซีอีโอ Chair & CEO, Accenture เอ็มมา วอล์มสลีย์ (Emma Walmsley) CEO, GlaxoSmithKline มาร์ติน่า เมิร์ซ (Martina Merz) CEO ThyssenKrupp Group และ ฟัลกูนี นายาร์ ผู้ก่อตั้งและซีอีโอ Nykaa (Falguni Nayar Founder & CEO, Nykaa)

3) สตรีที่ทรงอิทธิพลที่สุดในโลก ประกอบด้วย เออร์ซูลา ฟอน แดร์ เลเยน (Ursula von der Leyen) ประธานคณะกรรมการยุโรป คริสติน ลาการ์ด (Christine Lagarde) ประธานธนาคารกลางยุโรป (President European Central Bank) กมลา แฮร์ริส (Kamala Harris) รองประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา (Vice President, United States)

อภิปรายผลการวิจัย

ปัจจุบันสตรีที่เป็นผู้นำนั้นมีเยอะมากมายที่จะนำมาเป็นต้นแบบในการพัฒนาตนเองให้เป็นเหมือนสตรีท่านนั้น ๆ เพราะโลกปัจจุบันเปิดกว้างให้สตรีสามารถเป็นผู้นำได้ การเป็นผู้นำนั้นคือการเป็นผู้นำหน้าเพื่อให้จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้นั้น ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเฉพาะการเป็นผู้นำสตรีต้นแบบในพระพุทธศาสนานั้นเป็นได้ไม่ยากเพียงแค่นับถือพระพุทธศาสนา มีใจอยากจะศึกษาธรรมะก็เพียงพอแล้ว สอดคล้องกับงานวิจัยของจิตรา แสงวัฒนาฤกษ์ ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทผู้นำสตรีจิตอาสาเชิงพุทธบูรณาการ” ซึ่งพบว่า ผู้นำสตรีจิตอาสา มีแนวทางปฏิบัติเชิงพุทธบูรณาการ ได้แก่ การทำหน้าที่ด้วยการให้ (ทาน) การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การบริจาคในสิ่งที่ควรให้แก่ผู้ยากไร้ผู้ที่ขาดแคลน ทั้งในรูปของวัตถุสิ่งของ ให้โอกาส ให้อภัย ให้ความรู้ และคำแนะนำ การทำหน้าที่ด้วยการพูดด้วยวาจาที่อ่อนหวานนุ่มนวล (ปิยะวาจา) พูดจาน่ารัก น่านิยมนับถือ เจริญ อธิบาย ขยายความ เป็นประโยชน์ เป็นสาระข้อเท็จจริง ประกอบด้วยเหตุผล และความจริงใจ การชวนขยายสร้างประโยชน์ต่อผู้อื่น (อรรถจริยา) การเสียสละแรงกาย แรงใจ และเวลา มุ่งป้องกันควบคู่กับการเสริมสร้างพัฒนา เอาใจใส่ในสุขทุกข์ของคนอื่นๆ ร่วมแก้ไขปัญหาร่วมกัน ไม่นิ่งดูดายทอดทิ้งกัน และการวางตนอย่างเหมาะสม (สมานัตตา) ทำตัวให้เข้ากันได้ ไม่ถือตัว อดทน ร่วมสุขร่วมทุกข์ร่วมกัน บทบาทหน้าที่ที่ผู้นำสตรีจิตอาสา ก่อเกิดคุณค่า เป็นแนวทางที่นำไปสู่การสร้างสิ่งยึดเหนี่ยวเพื่อนมนุษย์ให้รักใคร่ และปรองดองเป็นหนึ่งเดียวกัน เป็นเครื่องผูกใจคน นำพาสังคมให้เกิดสันติสุขโดยรวมสร้างสังคมที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี น่าอยู่ น่าอาศัย อบอุ่นและปลอดภัย (จิตรา แสงวัฒนาฤกษ์, 2563)

บทบาทของสตรีในพระพุทธศาสนานั้นมีหลายบทบาท เช่น บทบาทในการเป็นภิกษุณี สามเณรี แม่ชี และเป็นอุบาสิกา ผู้อุปถัมภ์ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ดังเช่นงานวิจัยของชญาณี วจีวิจิตร ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “สถานภาพสตรีไทยชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบัน” พบว่า สถานภาพของสตรีไทยชาวพุทธในสังคมไทยปัจจุบันมี 2 สถานภาพคือ เป็นแม่ชี (กึ่งนักบวช) และอุบาสิกา โดยแม่ชีเป็นสถานภาพที่สังคมไทยปัจจุบันมีการระบุและรับรองสถานภาพที่ชัดเจนจากทางภาครัฐบาลว่าเป็นผู้รักษาศีล 8 แต่การฟื้นฟูภิกษุณีสงฆ์ (เถรวาท) ในประเทศไทยเพื่อให้สตรีไทยชาวพุทธมีสถานภาพเป็นนักบวชที่ชัดเจนก็ไม่ใช่ทางออกที่เป็นไปได้ เนื่องจากขัดต่อพระธรรมวินัย อีกทั้งข้อวัตรปฏิบัติของภิกษุณีนั่นก็มีความละเอียดมาก แม้จะมีการฟื้นฟูสำเร็จ แต่ก็เป็นไปได้ยากที่จะไม่ขาดช่วงลงไปอีกเพราะการบวชเป็นภิกษุณีนั่นต้องอาศัยความอดทนและความศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างสูงซึ่งมิใช่เรื่องที่จะเป็นไปได้โดยง่าย อย่างไรก็ตามแม่ชีก็ยังถือว่าเป็นสถานภาพที่มีความสำคัญต่อพุทธศาสนาของประเทศไทยในปัจจุบันทั้งด้านงานสังคมสงเคราะห์ เป็นที่พึ่งทางใจอีกทางหนึ่งของพุทธศาสนิกชน และเป็นทางออกสำหรับสตรีที่ต้องการสละทางโลกใช้ชีวิตทางธรรม สำหรับสถานภาพสตรีไทยชาวพุทธในฐานะอุบาสิกามีสถานภาพและบทบาทที่ชัดเจนอยู่ในสังคมไทยคือเป็นผู้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ซึ่งสตรีไทยชาวพุทธสามารถทำหน้าที่นี้ได้อย่างดีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอาจเนื่องด้วยค่านิยมทางสังคมที่มีมาตั้งแต่อดีตกาล จึงนับว่าอุบาสิกาไทยมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างมากในฐานะผู้อุปถัมภ์ค้ำชูพระพุทธศาสนาและในฐานะที่เป็นดั่งในพุทธบริษัท 4 นอกจากนี้อุบาสิกาไทยยังมีความสำคัญในการเป็นมารดาที่มีหน้าที่อบรมคุณ จริยธรรมแก่บุตรเพื่อให้เติบโตมาเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีและพระสงฆ์ที่ดีต่อไปอีกด้วย (ชญาณี วจีวิจิตร, 2550)

และหากผู้นำสตรีที่นับถือพระพุทธศาสนา มีจิตอาสา มีคุณธรรมจริยธรรม แล้วเข้าสู่การการเมืองก็จะเป็นประโยชน์กับประเทศชาติและประชาชน ดังงานวิจัยของชญาณก จันทะพอง ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทผู้นำสตรีทางการเมืองในภาคอีสาน” พบว่า ความเสมอภาคเท่าเทียมระหว่างเพศที่สูงขึ้นทำให้ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน ต่างก็เปิดกว้างและยอมรับผู้นำโดยไม่จำกัดเพศสภาพ ดูที่ความสามารถของบุคคล และให้โอกาสความก้าวหน้าในงานอย่างเท่าเทียมกันและผู้หญิงในภาคอีสานผู้เข้ามามีบทบาททางการเมืองมากขึ้นเพื่อให้ตนเองได้เข้าไปมีส่วนร่วม ในการกำหนดนโยบายและแก้ไขปัญหาในพื้นที่ภาคอีสานให้ดียิ่งขึ้นนั่นเอง (ชญาณก จันทะพอง, 2565) และผู้นำสตรีต้นแบบที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้นั้นก็จะทำให้ประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงาน เหมือนกับงานวิจัยของกมลชนก สัจจาวัฒนา ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของผู้นำสตรีที่ประสบความสำเร็จ ในอำเภอด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา” ผลการวิจัยพบว่า ผู้นำสตรีที่ประสบความสำเร็จในอำเภอ ด่านขุนทด จังหวัดนครราชสีมา ได้รับการยอมรับนับถือจากสังคมเพิ่มขึ้น มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรม มีการจัดตั้งกองทุนการเงินเพื่อพัฒนาคุณภาพสตรี คุณลักษณะของผู้นำสตรีที่ประสบความสำเร็จจากกรณีศึกษาครั้งนี้คือ มีความ สุขุม รอบคอบ ละเอียดอ่อน มีคุณธรรมจริยธรรม ใช้เหตุและผล กล้าคิด กล้าตัดสินใจ ดำเนินงานโปร่งใส เคารพคุณค่าความเป็นมนุษย์และมีวิสัยทัศน์ในการทำงาน บทบาท

หน้าที่ของผู้นำสตรีคือปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย เสริมสร้างอาชีพและรายได้ให้ชุมชน เป็นผู้นำขับเคลื่อนด้านสุขภาพและเป็นผู้ประสานเครือข่ายเพื่อการพัฒนาชุมชน ด้านพฤติกรรมของผู้นำสตรีพบว่าความแตกต่างในรูปลักษณ์ อารมณ์ สังคม สติปัญญาและพฤติกรรม ส่งผลให้แต่ละบุคคลมีการเรียนรู้ การพัฒนาตนเองที่ต่างกันไปโดยแสดงพฤติกรรมออกมาทั้งด้านบวกและด้านลบ ในฐานะที่เป็นผู้นำสตรีจึงต้องทำความเข้าใจตนเองเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองเพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีและเกิดการยอมรับนับถือ สร้างความ ศรัทธาในความสามารถของผู้นำ(กมลชนก สัจจาวัฒนา, 2559)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) ภาครัฐควรมีนโยบายในการส่งเสริมให้สตรีเป็นผู้นำทางด้านพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น เช่น ระบุความเป็นสถานะของความเป็นแม่ชีให้ชัดเจนกว่านี้
- 2) มหาเถรสมาคมต้องสร้างผู้นำสตรีทางพระพุทธศาสนาให้มาก ด้วยการอบรม หรือจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นสตรีผู้นำต้นแบบวิถีพุทธในสังคมไทย
- 3) ในสังคมปัจจุบันสตรีส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสำคัญของการเข้าวัดฟังธรรม การเป็นผู้นำสตรีในพระพุทธศาสนาก็น้อยลง ควรต้องส่งเสริมกิจกรรมเหล่านี้ให้สตรีในปัจจุบันเพื่อเป็นผู้นำสตรีในอนาคต

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) รูปแบบการพัฒนากิจกรรมปลูกฝังผู้นำสตรีวิถีพุทธในสังคมไทย เพราะจะได้มีสตรีที่เป็นผู้นำทางด้านพระพุทธศาสนาเยอะ ๆ ไหนๆ สตรีก็เข้าวัดทำบุญมากกว่าบุรุษอยู่แล้ว โดยอบรมทางด้านพิธีกรรม และให้เรียนหลักธรรมะ
- 2) กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสตรีในสังคมปัจจุบัน จะได้เห็นถึงความยากลำบาก ปัญหาหรืออุปสรรคของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของสตรี จะต้องมีวิธีการแก้ไข และเสริมวิธีการเผยแผ่ใหม่ ๆ ให้กับสตรีต่อไป

เอกสารอ้างอิง (References)

- Chanthafong, C. (2022). "The Role of Women Political Leaders in Northeastern Thailand". *Journal of Political Science Mahamakut Buddhist University*. Vol. 2 No. 5 (September–October): 74–87.
- GreatDay HR. *Women's Leadership: The Role of Women as Leaders*. [Online], Available at: <https://greatdayhr.com/th-th/blog/womens-role-in-leadership/> [23 JAN 2022].
- Pannitamai, W. (2001). *Developing a Learning Organization, 3rd Edition*. Bangkok: Expert Net Co., Ltd.
- Prasertsri, R. (2001). *Leadership*. Bangkok: Thanathat Printing.

- Pukkapan, P. (2001). *Leadership and Motivation*. Bangkok: Chulalongkorn Products Press.
- Saengwattanauek, C. (2020). "The Role of Female Volunteer Leaders in Buddhist-Integrated Approaches". *Journal of MCU Peace Studies*. Vol. 8 No. 4 (July–August): 1622–1638.
- Sararatana, W. (2014). *Leadership: Theories and Contemporary Perspectives*. Bangkok: Thipyasuth.
- Satchawattana, K. (2016). "The Role of Successful Female Leaders in Dan Khun Thot District, Nakhon Ratchasima Province". *Master's Thesis in Social Business and Political Leadership*. Graduate School: Rangsit University.
- Wajeevijit, C. (2007). "The Status of Thai Buddhist Women in Contemporary Thai Society". *Master's Thesis*. Graduate School: Mahidol University.
- Wongwetch, S. (2019). "Progressive Thai Women's Rights as Depicted in Thai Novels". *Chiang Mai Rajabhat University Journal of Social Sciences*. Vol. 1 No. 1 (January – June): 17–45.

อิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อชาวมอญ
THE INFLUENCE OF THERAVĀDA BUDDHISM ON THE MON PEOPLE

พระมหาปริทัศน์ วรกีจโจ
Phramaha Paritath Worakitcho

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Paritat.Pom@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อชาวมอญในด้านวัฒนธรรม สังคม และประวัติศาสตร์ โดยเน้นการผสมผสานระหว่างหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับวิถีชีวิตของชาวมอญ อิทธิพลทางวัฒนธรรมปรากฏผ่านภาษา วรรณกรรม ประเพณี และเทศกาลทางศาสนา ขณะที่อิทธิพลทางสังคมสะท้อนผ่านบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำจิตวิญญาณและศูนย์กลางการพัฒนาชุมชน ตลอดจนคุณธรรมและจริยธรรมที่ได้รับการปลูกฝังในวิถีชีวิตของชาวมอญ

ในด้านสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม เจดีย์และวัดของชาวมอญ เช่น เจดีย์เขเวดากองในเมียนมา สะท้อนเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมพุทธศิลป์ที่ทรงคุณค่า อีกทั้งชาวมอญยังมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในเมียนมาและไทย

แม้ในปัจจุบันชาวมอญจะเผชิญความท้าทายจากกระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่พระพุทธศาสนายังคงเป็นแกนสำคัญที่หล่อหลอมอัตลักษณ์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของพวกเขา ทั้งนี้บทความได้เสนอให้เห็นถึงพลังของพระพุทธศาสนาในการสร้างความสามัคคี ความสมานฉันท์ และความเข้มแข็งในชุมชน โดยยังคงเป็นรากฐานที่สำคัญในการธำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนาของชาวมอญในยุคสมัยปัจจุบัน

คำสำคัญ: ชาวมอญ, พระพุทธศาสนาเถรวาท, วัฒนธรรม, สังคม, สถาปัตยกรรม

Abstract

This article analyzes the influence of Buddhism on the Mon people in terms of culture, society, and history, focusing on the integration of Theravāda Buddhist teachings with the Mon way of life. Cultural influence is reflected in language, literature, traditions, and religious festivals, while social influence is demonstrated through the role of monks as spiritual leaders and community development centers, as well as the moral and ethical values deeply ingrained in Mon daily life.

In terms of architecture and art, Mon pagodas and temples, such as the Shwedagon Pagoda in Myanmar, highlight the distinctive identity of Buddhist art and architecture. Furthermore, the Mon people have played a pivotal role in spreading Theravāda Buddhism across Southeast Asia, particularly in Myanmar and Thailand.

Despite the challenges posed by globalization and social changes in contemporary times, Buddhism remains a cornerstone of Mon identity, shaping their way of life, culture, and traditions. The article emphasizes the power of Buddhism in fostering unity, harmony, and resilience within the community, serving as a vital foundation for preserving the cultural and religious identity of the Mon people in the modern era.

Keywords: Mon people, Theravāda Buddhism, culture, society, architecture

บทนำ

ตามที่พบหลักฐานในประเทศไทยที่จารึกวัดโพธิ์ร้าง อายุราวพุทธศตวรรษที่ 12 (กพข. เลขที่ 40/2519, จารึกวัดโพ (ร้าง)) และในจารึกเสาแปดเหลี่ยมที่ศาลสูง เมืองลพบุรี จารึกในพุทธศตวรรษที่ 14 ราว พ.ศ. 1314 (พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์), ออนไลน์) “มอญ : ชนชาติเจ้าของอารยธรรมอันเก่าแก่ในแผ่นดินพม่า มอญหรือที่เรียกกันว่ารามัญเป็นชนชาติที่พูดภาษาในตระกูลรามัญ-เขมร เมื่อเอ่ยถึงชนชาติ “มอญ” ในประเทศพม่า พม่าจะถือว่าชาวมอญเป็นชนชาติเก่าแก่ที่สุดในแผ่นดินเมียนมา” มอญ (รามัญ) รับเอาพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทเข้ามาก่อนปี พ.ศ.241 โดยแม้ว่า รามัญ (มอญ) จะเป็นชนชาติที่อพยพเข้ามาสู่ประเทศไทยจากการเปื้อนหายจากสงครามด้วยความจำใจ แต่ชาวมอญก็ได้รับการต้อนรับจากรัฐบาลไทยเป็นอย่างดี เพราะชาวมอญนั้น มีความสัมพันธ์อันดีกับไทยมาช้านาน สังเกตได้จากการที่รัฐบาลไทยแต่งตั้งขุนนางชาวมอญให้ปกครองชาวมอญด้วยตนเอง พระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นศาสนาที่มีบทบาทสำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนชาวมอญ ซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ที่

เก่าแก่ที่สุดในภูมิภาคนี้ พระพุทธศาสนาไม่ได้เพียงแค่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ แต่ยังเป็นปัจจัยที่หล่อหลอม วิถีชีวิต วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของชาวมอญตลอดหลายศตวรรษที่ผ่านมา ตั้งแต่โครงสร้างทางสังคมจนถึง การแสดงออกทางศิลปะ พระพุทธศาสนาได้แทรกซึมเข้าสู่ทุกมิติของชีวิตชาวมอญ ทำให้พวกเขาสามารถ รักษาเอกลักษณ์และความเป็นเอกภาพของชุมชนไว้ได้ (Pe Maung Tin & Luce, 1928; ทองต่อ, 2554)

บทบาทของพระพุทธศาสนาในสังคมชาวมอญสามารถมองเห็นได้ชัดเจนในหลายด้าน เช่น การใช้วัด เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางสังคมและศาสนา การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมผ่านคำสอนใน พระพุทธศาสนา และการสร้างความสามัคคีในชุมชน พระสงฆ์ชาวมอญถือเป็นบุคคลสำคัญที่นอกจากจะเป็น ผู้นำทางจิตวิญญาณแล้ว ยังมีบทบาทในการให้การศึกษาและชี้แนะแนวทางในการแก้ปัญหาสังคม (พระพรหม คุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546)

ในด้านวัฒนธรรม พระพุทธศาสนาได้ส่งอิทธิพลต่อภาษา วรรณกรรม และประเพณีของชาวมอญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเทศกาลทางศาสนาที่เป็นโอกาสในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ในขณะเดียวกัน สถาปัตยกรรมและศิลปกรรมของชาวมอญ เช่น เจดีย์ชเวดากองในเมียนมา ยังสะท้อนถึงการผสมผสาน ระหว่างความเชื่อทางศาสนาและความคิดสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์ (UNESCO, 2010)

ในยุคปัจจุบัน แม้ชาวมอญต้องเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พระพุทธศาสนายังคงเป็นแกนสำคัญที่ช่วยให้พวกเขาสามารถปรับตัวและธำรงรักษาเอกลักษณ์ของตนไว้ได้ งานวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นการศึกษาและวิเคราะห์อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อชาวมอญในด้านวัฒนธรรม สังคม และสถาปัตยกรรม เพื่อแสดงให้เห็นถึงบทบาทที่สำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะเครื่องมือในการ เสริมสร้างความเข้มแข็งและความสมดุลในชุมชน ทั้งในอดีตและปัจจุบัน (สุมนา, 2555; Taylor, 2009)

ดังนั้นบทความวิชาการเรื่องนี้ผู้เขียนจึงมีความสนใจเพื่อศึกษาบทบาทและอิทธิพลของ พระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อชาวมอญ ซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ที่เก่าแก่และมีความสำคัญใน ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พระพุทธศาสนาไม่ได้เป็นเพียงศาสนาที่ชาวมอญยึดถือ แต่ยังเป็น เครื่องมือที่หล่อหลอมวัฒนธรรม วิถีชีวิต สังคม และอัตลักษณ์ของพวกเขา และการศึกษานี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ ทำความเข้าใจถึงบทบาทของพระพุทธศาสนาในการเสริมสร้างความสามัคคี ความเข้มแข็งของชุมชน และการ ธำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาวมอญในบริบทที่เปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังเน้นการ วิเคราะห์ผลกระทบของพระพุทธศาสนาต่อภาษา วรรณกรรม ศิลปะ สถาปัตยกรรม และการพัฒนาชุมชน เพื่อตอบคำถามว่าเหตุใดชาวมอญจึงสามารถรักษาอัตลักษณ์ของตนไว้ได้อย่างยั่งยืน และที่สำคัญบทความนี้มีความสำคัญในการสะท้อนถึงบทบาทของพระพุทธศาสนาในฐานะรากฐานที่ช่วยเสริมสร้างความสมดุลระหว่าง มิติทางศาสนาและสังคม ทั้งในอดีตและในปัจจุบัน อีกทั้งยังสามารถเป็นแบบอย่างสำหรับการพัฒนาชุมชนอื่น ๆ ที่ต้องการรักษาเอกลักษณ์และความเป็นเอกภาพในยุคที่เต็มไปด้วยความท้าทายจากโลกาภิวัตน์

ประวัติความเป็นมาของชาวมอญ (มอญ)

มอญ (รามัญ) (พม่า: မုခ်လူမျိုး; มอญ(รามัญ): မုခ်หรือ မုဉ်း; IPA: [mùn]; อังกฤษ: Mon) เป็นชนชาติเจ้าของอารยธรรมอันเก่าแก่ในแผ่นดินพม่า พูดภาษาในตระกูลรามัญ-เขมรนักภูมิศาสตร์อาหรับบางรายเรียกมอญว่า รามัญประเทศ (Ramannadesa) อันหมายถึง "ประเทศมอญ" คำนี้เพี้ยนมาจากคำศัพท์โบราณของ มอญ คือ "รามัญ" (Rmen) ซึ่งชาวมอญใช้เรียกตัวเอง แต่พม่าเรียกมอญว่า "ตะเลง" (Talaing) ซึ่งเพี้ยนมาจากคำว่า Telangana อันเป็นแคว้นหนึ่งทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของอินเดีย ส่วนนาม “รามัญ” พบเก่าสุดในมหาวังสะของสิงหล ในสมัยพระเจ้าจันชิตแห่งพุกาม พบคำนี้ในศิลาจารึกมอญ เขียนออกเสียงว่า รมิง ซึ่งในจารึกนั้น ก็พบคำเรียกพม่าอ่านว่า มิรมา อีกด้วย ส่วนในสมัยหงสาวดี พบจารึกแผ่นทองเขียนไว้ อ่านว่า รมัน คล้ายกับที่ไทยเรียก รามัญ ส่วนในเขตรามัญเทศะ จะเรียกว่า มั่น หรือ มูน ซึ่งใกล้เคียงกับคำว่า มอญ ในภาษาไทย

มอญ หรือ รามัญ เป็นชนชาติเก่าแก่ มีอารยธรรมรุ่งเรืองมากชนชาติหนึ่ง ในพงศาวดารพม่ากล่าวว่า "มอญเป็นชนชาติแรกที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพม่า มาเป็นเวลาหลายศตวรรษก่อนคริสตกาล" คาดว่าน่าจะอพยพมาจากตอนกลางของทวีปเอเชีย เข้ามาตั้งอาณาจักรของตนทางตอนใต้ ในบริเวณลุ่มแม่น้ำสาละวิน และแม่น้ำสะโตง ซึ่งบริเวณนี้ในเอกสารของจีนและอินเดียเรียกว่า "ดินแดนสุวรรณภูมิ" ในพุทธศตวรรษที่ 2 ศูนย์กลางของอาณาจักรมอญ คืออาณาจักรสุธรรมวดีหรือสะเทิม (Thaton) จากพงศาวดารมอญกล่าวไว้ว่า พระราชาโอรส 2 พระองค์ของพระเจ้าติสสะ แห่งแคว้นหนึ่งของอินเดียสร้างอาณาจักรสะเทิม ก่อนปี พ.ศ. 241 ทั้งสองพระองค์นำพลพรรคลงเรือสำเภามาจอดที่อ่าวมะตะมะ และลงหลักปักฐาน ซึ่งต่อมาเป็นที่ตั้งของเมือง อาณาจักรสะเทิมรุ่งเรืองมาก มีการค้าขายติดต่ออย่างใกล้ชิดกับประเทศอินเดียและลังกา พร้อมรับเอาอารยธรรมอินเดียมาใช้ ทั้งทางด้านอักษรศาสตร์ และศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท มอญจึงมีบทบาทในการถ่ายทอดอารยธรรมอินเดียไปยังชนชาติอื่นเช่น พม่า ไทย และลาว ชาวพุทธมอญเก่งทางการเกษตร และการชลประทาน ทั้งยังเป็นผู้ริเริ่มระบบชลประทานในลุ่มน้ำอิรวดีทางตอนกลางของประเทศพม่าอีกด้วย

พวกน่านเจ้า เข้ามาทางตอนเหนือของพม่าและทำสงครามกับพวกปยู อาณาจักรมอญที่สะเทิม ได้ขยายอำนาจขึ้นไปทางภาคกลางของลุ่มแม่น้ำอิรวดีระยะหนึ่ง แต่เมื่อชนชาติพม่ามีอำนาจเหนืออาณาจักรปยู และได้ขยายอำนาจลงมาทางใต้เข้ารุกรานมอญ มอญจึงถอยลงมามาตั้งเดิมและได้สร้างเมืองหลวงขึ้นใหม่ เมื่อปี พ.ศ.1368 ที่หงสาวดี พระเจ้าอโนรธา กษัตริย์พม่าแห่งพุกาม ยกทัพมาตีอาณาจักรสุธรรมวดีและกวาดต้อนผู้คน ทรัพย์สินสมบัติ พระสงฆ์ พระไตรปิฎก กลับไปพุกามจำนวนมาก ต่อมาระหว่างปี 1600-1830 กรุงหงสาวดีตกอยู่ใต้อำนาจพุกาม แต่กระนั้น พม่าก็รับวัฒนธรรมมอญมาด้วย ไม่ว่าจะเป็นภาษามอญ ได้แทนที่ภาษาบาลีและสันสกฤตในจารึกหลวง และพุทธศาสนานิกายเถรวาท ได้เป็นศาสนาที่นับถือสูงสุดในพุกาม มอญยังมีความใกล้ชิดกับลังกา ซึ่งขณะนั้นเป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนานิกายเถรวาท และนิกายเถรวาทก็แพร่กระจายไปทั่วเอเชียอาคเนย์ พระเจ้าจันชิตา ทรงดำเนินนโยบายผูกมิตรกับราชตระกูลของพระเจ้ามุนหะ กษัตริย์

มอญแห่งสะเทิม โดยยกพระราชธิดาให้กับเจ้าชายมอญ พระนัดดาที่ประสูติจากทั้งสองพระองค์นี้ ก็ขึ้นครองราชย์ต่อจากพระองค์ พระนามว่า พระเจ้าอลองสิธู ในยุคที่พระองค์ปกครองอาณาจักรพุกามได้รวมตัวกันเป็นปึกแผ่นมากที่สุด นอกจากนี้ในสมัยของพระเจ้าจันซิด้า มีศิลาจารึกยกย่องไว้ว่า วัฒนธรรมมอญเหนือกว่าวัฒนธรรมพม่าอีกด้วย

ต่อมาในปี พ.ศ.1830 จักรวรรดิมองโกล ได้ยกทัพมาตีพุกาม ทำให้มอญได้รับเอกราชอีกครั้ง มะกะโทหรือพระเจ้าฟ้ารั่ว ราชบุตรเขยของพ่อขุนรามคำแหง ได้ทรงกอบกู้เอกราชมอญจากพม่า และสถาปนาอาณาจักรหงสาวดี พระองค์มีเชื้อเป็นราชธิดาของพ่อขุนรามคำแหง มีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่เกาะตะมะ ต่อมาในสมัยพระยาอู่ ได้ย้ายราชธานีมาอยู่ ณ เมืองพะโคหรือหงสาวดี ราชบุตรของพระองค์คือพญาน้อย ซึ่งต่อมาก็คือ พระเจ้าราชาธิราช ผู้ทำสงครามยาวนานกับกษัตริย์พม่าอังวะ ในสมัยพระเจ้าสวาซอกเก กับสมัยพระเจ้ามิงคอง (คนไทยเรียกว่า พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ในหนังสือเรื่อง ราชธานีราช) ขุนพลสำคัญของพระเจ้าราชาธิราชก็คือ สมิงพระราม, ละกุนเอง และแอมูน-ทยา ในสมัยของพระเจ้าราชาธิราชนั้น หงสาวดีกลายเป็นอาณาจักรที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ ครอบคลุมตั้งแต่ชายฝั่งทะเลอ่าวเบงกอล จากแม่น้ำอิรวดี ขยายลงไปทางตะวันออกถึงแม่น้ำสาละวิน และเป็นศูนย์กลางทางการค้าที่ใหญ่โต มีเมืองท่าที่สำคัญหลายแห่งในหลายลุ่มน้ำ เช่น เกาะตะมะ, สะโดง, พะโค, พะสิม อาณาจักรมอญยุคนี้เจริญสูงสุดในสมัยพระนางเซงสอบูและสมัยพระเจ้าธรรมเจดีย์ หลังจากนั้นในสมัยพระเจ้าสการะวุตพี หงสาวดีก็เสียแก่พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ ในปี พ.ศ.2081

พ.ศ.2283 สมิงทอพุทธกิตติ กู้เอกราชคืนมาจากพม่าได้สำเร็จ และสถาปนา อาณาจักรหงสาวดีใหม่ ทั้งได้ยกทัพไปตีเมืองอังวะ ในปี พ.ศ.2290 พญาทะละได้ครองอำนาจแทนสมิงทอพุทธกิตติ โดยได้ขยายอาณาเขตอย่างกว้างขวาง ทำให้อาณาจักรตองอูของพม่าสลายตัวลง จนในปี พ.ศ.2300 พระเจ้าอลองพญา ก็กู้อิสรภาพของพม่ากลับคืนมาได้ ทั้งยังได้โจมตีมอญ กษัตริย์องค์สุดท้ายของมอญคือ พระเจ้าพญามองอิราหรือพญาทะละ

อาณาจักรมอญ

อาณาจักรมอญหรือรามัญประเทศ เป็นอาณาจักรของชนชาติมอญ ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น 3 ยุค

1) อาณาจักรมอญยุคแรก

ยุคแรก คือ ยุคราชวงศ์สะเทิม อาณาจักรสุธรรมวดี มีกษัตริย์ปกครอง 59 พระองค์ เริ่มจากสมัยพระเจ้าสีหราชา มาจนถึงสมัยพระเจ้ามุนหา เชื่อว่ายุคนี้นครบครองพื้นที่ได้ ทั้งทวารวดีและสะเทิม ยุคแรกสิ้นสุดลงเมื่อพระเจ้าอโนรธาแห่งอาณาจักรพุกาม ยกทัพมาตีเมืองสะเทิม ในสมัยพระเจ้ามุนหา (Htin Aung, Maung., 1967) ซึ่งนักประวัติศาสตร์ไทยบางรายเชื่อว่า พระเจ้าอโนรธาน่าจะยกมาตีถึงนครปฐม

2) อาณาจักรมอญยุคที่ 2

ยุคที่สอง คือ ยุคราชวงศ์เมาะตะมะ-หงสาวดี หรือยุคอาณาจักรหงสาวดี เริ่มจากสมัยที่พม่าซึ่งอ่อนแอจากการรุกรานของมองโกล พระเจ้าวราหรือพระเจ้าฟ้ารั่ว (มะกะโท) ได้ทรงกอบกู้เอกราชมอญจากพม่าและสถาปนาอาณาจักรหงสาวดี พระองค์มีมเหสีเป็นราชธิดาของพ่อขุนรามคำแหง กษัตริย์ของไทย มีศูนย์กลางการปกครองอยู่ที่เมาะตะมะ ต่อมาในสมัยพญาอู่ ได้ย้ายราชธานีมาอยู่ ณ เมืองพะโคหรือหงสาวดี ราชบุตรของพระองค์คือพญาน้อย ซึ่งต่อมาก็คือพระเจ้าราชาธิราช ผู้ทำสงครามยาวนานกับกษัตริย์พม่าอาณาจักรอังวะ ในสมัยพระเจ้าฝรั่งมังศรีชวา กับสมัยพระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง ขุนพลสำคัญของพระเจ้าราชาธิราช คือ สมิงพระราม สมิงนครอินทร์ และแอมูน-ทยา ในสมัยของพระเจ้าราชาธิราชนั้น หงสาวดีกลายเป็นอาณาจักรที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ ครอบคลุมตั้งแต่ชายฝั่งทะเลอ่าวเบงกอลจากแม่น้ำอิรวดีขยายลงไปตามตะวันออกถึงแม่น้ำสาละวิน และเป็นศูนย์กลางทางการค้าที่ใหญ่โต มีเมืองท่าที่สำคัญหลายแห่งในหลายลุ่มน้ำ เช่น เมาะตะมะ สะโดง พะโค พะสิม (Htin Aung, Maung., 1967) อาณาจักรมอญยุคนี้ เจริญสูงสุดในสมัยพระนางเซงสอบูและสมัยพระเจ้าธรรมเจดีย์ (Myint-U, Thant, 2006) หลังจากนั้นในสมัยพระเจ้าสการะวุตพี หงสาวดีก็เสียแก่พระเจ้าตะเบ็งชเวตี้ ในปี พ.ศ. 2094 (Harvey, G. E., 1952)

3) อาณาจักรมอญยุคที่ 3

ยุคที่สาม ยุคฟื้นฟู หรือยุคอาณาจักรหงสาวดีใหม่ พ.ศ. 2283 สมิงทอพุทธกิตติ ได้ทรงกู้เอกราชคืนมาจากพม่าได้สำเร็จ และได้ยกทัพไปตีเมืองอังวะ ในปี พ.ศ. 2290 พญาทะเลได้ครองอำนาจแทนสมิงทอพุทธกิตติ และขยายอาณาเขตอย่างกว้างขวาง ทำให้อาณาจักรตองอูของพม่าสลายตัวลง จนในปี พ.ศ. 2300 พระเจ้าอลองพญา แห่งราชวงศ์คองบองก็กู้อิสรภาพของพม่ากลับคืนมา และได้โจมตีมอญ (Lieberman, Victor B., 2003) การล่มสลายของอาณาจักรหงสาวดีใหม่เป็นการสิ้นสุดเอกราชและอำนาจของชาวมอญที่เคยมีมาหลายร้อยปีในพม่าตอนล่าง กองทัพของราชวงศ์คองบองกดดันให้ชาวมอญต้องอพยพไปยังสยาม (Myint-U, Thant, 2006) ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 การแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ และการอพยพของชาวพม่าจากทางเหนือ ทำให้ชาวมอญกลายเป็นชนกลุ่มน้อย (Lieberman, Victor B., 2003)



ภาพที่ 1 อาณาจักรมอญสมัยพุทธกาล-พุทธศตวรรษที่ 22

(15 มกราคม 2565)

การโยกย้ายถิ่นฐานของชาวพุทธมอญสู่ประเทศไทย

ในปี พ.ศ.2300 พระเจ้าอลองพญา แห่งราชวงศ์คองบอง ก็กู้อิสรภาพของพม่ากลับคืนมาและได้โจมตีมอญ (Lieberman, Victor B., 2003) การล่มสลายของอาณาจักรหงสาวดีใหม่ เป็นการสิ้นสุดเอกราชและอำนาจของชาวมอญที่เคยมีมาหลายร้อยปีในพม่าตอนล่าง กองทัพของราชวงศ์คองบองกดดันให้ชาวมอญต้องอพยพไปยังสยาม (Myint-U, Thant, 2006) ในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 24 การแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ และการอพยพของชาวพม่าจากทางเหนือ ทำให้ชาวมอญกลายเป็นชนกลุ่มน้อย (Lieberman, Victor B., 2003) และด้วยนโยบายกสิชาตีย่างรุนแรง ชาวมอญจำต้องโยกย้ายถิ่นฐานของตน และกระจายไปทั่วประเทศไทย

ชาวมอญได้อพยพมาพำนักอยู่ประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระยาเกียรติและพระยาราม ขุนนางมอญที่มีความดีความชอบในราชการและกลุ่มญาติพี่น้องได้รับพระราชทานที่ดินตั้งบ้านเรือน ณ บ้านขมิ้น ซึ่งได้แก่บริเวณวัดขุนแสนในปัจจุบัน มอญในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ทั้งกลุ่มชาวมอญเก่าที่อยู่มาแต่เดิมและกลุ่มชาวมอญใหม่ ได้รับพระราชทานที่ดินให้ตั้งชุมชนอยู่ชานกรุงศรีอยุธยาบริเวณวัดตองปุและคลองคูจาม (สุตารา สุจนายา, ออนไลน์)

ในปัจจุบันแม้จะไม่มีชุมชนของผู้สืบเชื้อสายมอญภายในกรุงศรีอยุธยาอยู่ในบริเวณที่กล่าวถึงในประวัติศาสตร์ แต่ก็ยังมีชุมชนมอญและกลุ่มวัฒนธรรมมอญกระจายอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา จากพระนครศรีอยุธยาลงมาถึงกรุงเทพฯหลายชุมชน ชาวมอญได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ทั่วไปตามที่ราบลุ่มริมน้ำภาคกลาง ได้แก่ ลพบุรี สระบุรี อยุธยา นครปฐม กาญจนบุรี ราชบุรี สุพรรณบุรี อ่างทอง นครนายก ปทุมธานี นนทบุรี สมุทรสงคราม สมุทรปราการ สมุทรสาคร กรุงเทพฯ ฉะเชิงเทรา เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และบางส่วนของฝั่งซ้ายแม่น้ำเจ้าพระยาเหนือ ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง ตาก กำแพงเพชร นครสวรรค์ อุทัยธานี ทางภาคอีสาน ได้แก่ นครราชสีมา มีบ้างเล็กน้อยที่อพยพลงได้ อย่าง ชุมพร สุราษฎร์ธานี โดยมากเป็นแหล่งที่พระเจ้าแผ่นดินโปรดเกล้าฯ พระราชทานที่ดินทำกินให้แก่แรกอพยพเข้ามา ซึ่งสรุปเป็นตารางที่ 1 ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ชุมชนชาวมอญในประเทศไทย

มอญหนองคู่ จ.ลำพูน	มอญบางปลา จ.สมุทรสาคร	มอญคลองสามวา กรุงเทพฯ
บ้านมอญ จ.นครสวรรค์	มอญเจ็ดริ้ว จ.สมุทรสาคร	มอญคลองสีบสี (มอญหนองจอก) กรุงเทพฯ
มอญบ้านเก่า จ.อุทัยธานี	มอญปากลัด (มอญพระประแดง) จ.สมุทรปราการ	มอญบางไส้ไก่ กรุงเทพฯ
มอญบางขันหมาก จ.ลพบุรี		

มอญบ้านเสากระโดง จ.อยุธยา	มอญปากเกร็ด จ.นนทบุรี	มอญบางกระบือ กรุงเทพฯ
มอญสังขละบุรี จ.กาญจนบุรี	มอญเกาะเกร็ด จ.นนทบุรี	มอญลาดกระบัง กรุงเทพฯ
มอญไทรโยค จ.กาญจนบุรี	มอญไทรน้อย จ.นนทบุรี	คลองมอญ กรุงเทพฯ
มอญบ้านโป่ง จ.ราชบุรี	มอญปทุมธานี จ.ปทุมธานี	สะพานมอญ กรุงเทพฯ
มอญโพธาราม จ.ราชบุรี	มอญสามโคก จ.ปทุมธานี	มอญสลุย จ.ชุมพร
มอญกระทุ่มมีด จ.นครปฐม	มอญคลองสี่ (ทุ่งรังสิต) จ.ปทุมธานี	มอญพระเพลิง จ.นครราชสีมา
มอญบางจะเกร็ง จ.สมุทรสงคราม	มอญบางลำภู จ.เพชรบุรี	มอญบ้านนา จ.นครนายก

ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชาวมอญ

ในหนังสือ 8 ชาตินานาชาติในราชบุรี ซึ่งจัดพิมพ์ขึ้นในปี พ.ศ.2547ผศ.อาภรณ์ สุนทรวาท (อาภรณ์ สุนทรวาท, 2547) ผู้อำนวยการสำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ได้รวบรวมความเชื่อของชาวไทยรามัญไว้ ดังนี้

1) เชื่อว่าการทำบุญให้ทานอะไรก็ตาม ย่อมส่งผลถึงผู้ที่เราปรารถนาจะอุทิศส่วนกุศลให้ ชาวยุทธรามัญส่วนใหญ่ปรารถนาจะนิพพาน โดยสังเกตจากคำอธิษฐานที่ว่า "นิพพานะ ปัจจะโย โหตุ" ขอให้เป็นปัจจัยสำเร็จพระนิพพานด้วยเทอญ

2) เชื่อว่าการไปทำบุญ จะต้องแต่งตัวให้ถูกต้องตามกาลเทศะ ภาชนะที่ใส่อาหารไปทำบุญ จะต้องตระเตรียมอย่างประณีต เพราะจะส่งผลไปถึงอนาคตชาติ

3) มีความเชื่อว่าการทำบุญที่ทำแล้วได้บุญมากคือ การสร้างพระพุทธรูป คือ การสร้างพระพุทธรูป การสร้างพระธรรม คือ การสร้างพระไตรปิฎกและพระอภิธรรม การสร้างพระสงฆ์ คือ การบวชพระ

4) มีความเชื่อในการนับถือพระพุทธศาสนา ชาวยุทธรามัญมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามาก โดยถือว่าพระพุทธเจ้าเป็นองค์เคารพสักการะบูชาสูงสุด

5) ความเชื่อในการนับถือพระพุทธศาสนา และเคร่งครัดในศาสนา พระชาวมอญจะถือเคร่งทางวินัยมาก ถึงกับมีคำที่ว่า "ถือศีลต้องพระไทย วินัยต้องพระมอญ" ซึ่งการถือศีลอย่างเคร่งครัด จึงเป็นต้นกำเนิดของพระธรรมยุติกนิกายในประเทศไทย

6) ปัจจุบันนี้พระรามัญยังเคร่งครัดวินัยอยู่ จะไม่เห็นว่าการรามัญในเวลากลางวันอาบน้ำร้อนน้ำ มา นั่งเล่นหน้าวัด เดินไปในหมู่บ้าน เป็นต้น

7) ในวัดมอญทุกวัด จะมีศาลเจ้าประจำวัดมอญ เรียกว่า "ตะละพาน"

- 8) ชาวบ้านจะเคารพสถานที่ในวัด
- 9) ความเชื่อของในวัด เช่น ช่อฟ้าใบระกา หน้าบันพังทลายลงมา อย่าได้นำขึ้นไปอีก
- 10) มีความเชื่อว่า วัดใดที่กำลังปลุกเสกพระอยู่ ผู้หญิง สุนัข เข้าไปไม่ได้
- 11) มีความเชื่อเรื่องการบวชเรียน มักจะเห็นว่า ชาวบ้านเดินผ่านหน้าโบสถ์ ก็ต้องแสดงความเคารพกราบไหว้พระ ผู้หญิงห้ามเข้าไปในโบสถ์หรือบริเวณกุฏิพระ ชาวไทยรามัญมีความเชื่อว่า ลูกผู้ชายที่เกิดในสายเลือดของชาวพุทธจะต้องบวช ชีวิตลูกผู้ชายถึงจะสมบูรณ์และได้กุศลอย่างแรง
- 12) มีความเชื่อ เมื่อบ้านใดมีทารกเกิดใหม่จะต้องนำทารกนั้นไปใส่ในกระดังง่อน แล้วพูดว่า "สามวันลูกผี สี่วันลูกคน" ต่อเด็ก
- 13) มีความเชื่อเรื่องการโกนผมไฟ การโกนผมไฟ เป็นการสู่ขวัญเด็ก และสู่ขวัญบิดามารดา เพื่อให้เกิดความสบายใจ ด้วยเชื่อมั่นในความศักดิ์สิทธิ์ของพิธี ที่จะทำให้เป็นมงคลต่อเด็ก
- 14) มีความเชื่อว่า ทำดีได้ดี ทำประกันได้ประกัน
- 15) มีความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกเรือนว่า เวลาปลูกสร้างบ้านเรือนให้ปลูกตามวันเกิดของผู้สร้าง (เจ้าของ)
- 16) มีความเชื่อว่า เวลาปลูกบ้านต้องปลูกให้เสาเท่ากันหมด เชื่อว่าจะมีความสุข
- 17) มีความเชื่อว่า เมื่อจะขึ้นบ้านใหม่ ต้องเลือกวันและมีกำหนดไว้ว่า แต่ละวันจะทำอะไร
- 18) มีความเชื่อเกี่ยวกับ ความกตัญญูตถะเวที น้องๆควรเชื่อฟังพี่คนโต ซึ่งได้ถ่ายทอดสืบบรรพบุรุษแห่งตระกูล
- 19) มีความเชื่อว่า ระบบเพื่อนบ้านและระบบเครือญาติ ทำให้การเป็นอยู่ในสังคม มีการพึ่งพาอาศัยที่ถ้อยอาศัยกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ให้ความเกรงใจและความเคารพนับถือกัน
- 20) มีความเชื่อว่า บุคคลที่มีนามสกุลเดียวกัน จะจัดงานบวชนาค กับแต่งงานวันเดียวกันไม่ได้
- 21) เมื่อมีลูกสาวที่แต่งงานแล้ว จะให้ย้ายไปอยู่ที่ยอื่น ไม่ให้นอนบ้านเดียวกับพ่อแม่
- 22) มีความเชื่อว่า ตูกตาเป็นสิ่งไม่ดี จึงห้ามนำเข้าบ้าน เพราะจะทำให้ไม่มีความสุข
- 23) มีความเชื่อเกี่ยวกับต้นไม้ว่า ห้ามปลูกต้นราตรี ต้นลั่นทม ต้นพิกุล ไว้ในบ้านเพราะต้นไม้เหล่านี้เป็นต้นไม้ที่อยู่ในวัด
- 24) มีความเชื่อว่า ต้นไม้ที่มีชื่อต่อไปนี้ คือ ต้นโพธิ์ ต้นหว้า ต้นบุนนาค ต้นจ๊ว ถ้างอกขึ้นข้างๆ บ้าน ให้รีบทำลายเสียอย่าได้เก็บไว้ จะทำให้เจ้าของบ้านได้รับความเสียหาย
- 25) มีความเชื่อในเรื่องเต่า ชาวไทยรามัญจะไม่จับเต่ามาเป็นอาหาร ไม่จับตัวเต่าที่มีชีวิต เมื่อพบเห็นจึงต้องพูดว่า "เต่าตัวนี้ตายแล้ว" เพื่อเป็นการแก้เคล็ด แล้วนำเต่าไปปล่อย
- 26) มีความเชื่อว่า ศพคนตายต้องหันหน้าไปทางทิศเหนือ

27) มีความเชื่อว่า ภายในเดือน 6 เดือน 9 จะมีการทำพิธีไหว้ผีบ้านผีเรือน ปูย่า ตายาย โดยมีเครื่องไหว้ คือ กล้วย ไก่ หมู ขนมห่มแดง ขนมห่มขาว

28) ความเชื่อว่า ที่บ้านชาวไทยรามัญ จะต้องมีการตั้งบูชาผีบรรพบุรุษ มีวิธีเช่นผี เลี้ยงผี พิธีรำผี

29) มีความเชื่อและเคารพบรรพบุรุษ ไม่ว่าท่านจะล่วงลับไปแล้วหรือยังมีชีวิตอยู่ก็ตาม เพราะการเคารพเทิดทูนบูชาบรรพบุรุษ ย่อมนำมาความเจริญมาถึงตนและครอบครัว ตามหลักพระพุทธศาสนาที่ว่า "ปุนนิยานัง" หมายถึงการบูชาบุคคลที่ควรเคารพ

30) มีความเชื่อว่า บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วยังหิวอยู่ ยังขอรับประทานอาหารตามเทศกาล กล่าวคือขนมกาละแม จะมีในเทศกาลสงกรานต์ ขนมหะยาสารทมีในเทศกาลออกพรรษา ข้าวเม่าทอด มีในเทศกาลทอดกฐิน ข้าวต้มลูกโยนน้ำผึ้ง มีในวันเพ็ญเดือนสิบ ดังนั้นอาหารที่นำไปถวายพระ จะต้องทำอาหารให้ถูกเทศกาล ไม่เช่นนั้นแล้วบรรพบุรุษจะไม่ได้รับส่วนกุศลที่อุทิศไปให้

31) มีความเชื่อว่า บรรพบุรุษกับพวก เขาสามารถติดต่อกันได้ตลอดเวลา และมักจะพบว่า ผีบรรพบุรุษได้รู้ด้วยการเช่นไหว้อยู่เสมอ การทำบุญต้องอุทิศส่วนกุศลให้ การแต่งงานถือว่าจำเป็นจะต้องบอกให้ผีบรรพบุรุษรู้ เพราะถือว่ามีสมาชิกใหม่มาเพิ่มในครอบครัว ต้องให้ผีบรรพบุรุษทั้งสองฝ่ายรับรู้ โดยจัดสิ่งของเช่นไหว้ เช่น ผ้าขาว เหล้า ไก่ โดยฝ่ายเจ้าบ่าวเป็นฝ่ายจัดหา ที่เรียกว่า เครื่องขันหมากจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนหนึ่งให้เจ้าสาว เช่นไหว้บรรพบุรุษของเจ้าสาว อีกส่วนให้เจ้าบ่าวนำไปเช่นไหว้บรรพบุรุษของเจ้าบ่าว

32) มีความเชื่อว่า ผีบรรพบุรุษ เจ้าพ่อ เจ้าแม่ ที่เคารพมาแต่อยู่กรุงหงสาวดี และอัญเชิญมาประดิษฐานในชุมชนของตนเอง โดยปลุกเสกเจ้าให้เป็นที่ยึดดวงวิญญาณเหล่านั้น เพราะความผูกพันก็มีอยู่ตลอดเวลา

33) ความเชื่อในผีบรรพบุรุษ ชาวไทยรามัญมีความเชื่อว่า ลูกชายคนโตของตระกูลจะเป็นผู้รับผีบรรพบุรุษต่อจากบิดา-มารดา หรือคนรุ่นเก่าที่ล่วงลับไปแล้ว ที่บ้านจะมีที่ตั้งผีบรรพบุรุษ เชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะสิงสถิตอยู่ที่เสาเอกของเรือน โดยมีสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นว่าเป็นเสาผี คือ หีบ หรือกระบุงใส่ผ้าผี ได้แก่ สไบ ผ้าขึ้น ผ้าขาวม้า แหวนหัวพลอยแดง แหวนไว้ที่เสาผี

34) เชื่อว่า การที่ผู้หญิงไปแต่งงานกับคนต่างตระกูลหรือต่างผี จะต้องทำพิธีคืนผีเพื่อบอกกล่าวก่อนที่จะไปเข้ากับผีฝ่ายสามี

35) เชื่อว่า ผู้ใดที่อยู่ในตระกูลทำผิดซึ่งระเบียบหรือข้อห้าม จะทำให้มีการเจ็บป่วยเกิดขึ้นซึ่งจะต้องจัดพิธีรำผี

36) เชื่อว่า ชายหญิงที่ไม่ใช่ลูก (คนละผีกัน) จะร่วมหลับนอนกันภายในบ้านไม่ได้

37) มีความเชื่อว่า หญิงมีครรภ์ที่ไม่ใช่ลูกสาวห้ามนอนบนเรือน

38) มีความเชื่อว่า เมื่อมีคนในตระกูลตายหรือท้องในปีนั้น (สิ้นสุดเดือน 6) ห้ามคนในตระกูลจัดงานพิธีต่างๆ เช่น พิธโพนจุก แต่งงาน บวช หรือเลี้ยงผี

39) มีความเชื่อว่า หมู่บ้านชาวไทยรามัญทุกหมู่บ้าน จะต้องมีศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน ทุกๆ ปีหลัง สงกรานต์แล้วจะต้องทำพิธี "รำเจ้า" ประจำหมู่บ้าน

อิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่มีต่อชาวยุโรป

พระพุทธศาสนาเริ่มต้นขึ้นมาด้วยการคิดค้นหาทางออกจากทุกข์ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึง ประกอบด้วยความคิดที่เน้นในหลักที่เป็นเหตุและผล หลังจากที่พระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามายังดินแดน สุวรรณภูมิแล้ว ในเวลานั้น มีการนับถือภูตผี เทวดา ค่อนข้างมาก เมื่อมีการผสมผสานความเชื่อและ เปลี่ยนแปลงความคิดให้เป็นแบบพุทธแล้ว พุทธศาสนิกชนจึงยอมรับการประกอบพิธีกรรมเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน มา และยังช่วยเหลือกันและกัน ให้สามารถดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน ในส่วนนี้มีปราชญ์ท่านหนึ่ง ได้ให้ความ กระจางว่า “...ธรรมดาแล้ว ศาสนาก็เปรียบดั่งไม้ใหญ่ ต้องมีแก่น กระพี้ และเปลือกหุ้มอยู่... เมื่อถากเปลือก และกระพี้ออกแล้ว ก็เห็นแก่น เมื่อเปลือกกระพี้ถูกถากออกแล้ว ก็งอกขึ้นมาใหม่ให้กลับคืนสภาพเดิม ...” (เสถียร โกเศศ, 2524) โดยชาวยุโรปจะยึดถือหลักธรรมที่เชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนาให้เห็นชัด ประกอบด้วย ไตรสิกขา สัมปรายิกกัตถะ 4 โลก 3 เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาเถรวาทมีอิทธิพลอย่างมากต่อการดำเนินชีวิตของชาวยุโรป ผู้เขียนจะ วิเคราะห์อิทธิพลของพระพุทธศาสนาเถรวาทในการดำเนินชีวิตของชาวยุโรปในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. อิทธิพลด้านประเพณีวัฒนธรรม

พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อความเลื่อมใส ศรัทธา การทำบุญ สร้างวัด สร้างเจดีย์ พร้อมปลูกฝัง ลูกหลานให้ทำตาม สร้างความผูกพัน ได้รับความรู้ และคำอธิบายจากพระคุณเจ้าที่มีเชื้อสายรามัญ ท่านมาให้ความรู้ ในงานสำคัญ ดนตรีของชุมชนชาวยุโรป ต้องมีดนตรีที่เรียกว่า วงปี่พาทย์มอญ นิยมบรรเลงในงานศพ ดนตรีไทย ที่มีชื่อเพลงว่า มอญ นั้น นับได้ 17 เพลง เช่น มอญคู่ดาว มอญชมจันทร์ มอญรำดาบ มอญอ้อยอิง มอญ ร้องไห้ มอญนกขมิ้น ฯลฯ และยังมีแขกมอญ คือ ทำนองทั้งแขกทั้งมอญ เช่น แขกมอญบางขุนพรหม แขกมอญบางช้าง เป็นต้น เพลงทำนองของมอญมีความสง่างาม ภาควิทยา เป็นผู้มีวัฒนธรรมและค่อนข้างจะเย็น และเศร้า แต่ที่สนุกสนานก็มีบ้าง โดยผสมผสานกับดนตรีไทย วงเปิงมาง ระนาดมอญ วงทะแยมมอญ มีบ้าง ลูกหลานชาวยุโรปยังอนุรักษ์อยู่เสมอ สอนลูกสอนหลานให้ดูแบบอย่างคนดี ด้านดนตรีที่เกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนาจะน้อยลง จะหายหมดไป แต่โบราณมาจะมีวงปี่พาทย์มอญเรียนกันที่วัด จะซ้อมกันที่วัด ทะแยมมอญ ขณะนี้มีน้อยมาก ในชุมชนหายไปหมด เมื่อมีงานศพจะมีวงปี่พาทย์มอญมาบรรเลงและประโคม ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ สมัยก่อนมีไม่มาก เป็นเพลงมอญล้วน ๆ มอญร้องไห้ แต่ปัจจุบันผสมผสานกันตามยุคตาม สมัย ให้ช่วยกันอนุรักษ์ไว้ มีวงปี่พาทย์มอญ มีการเล่นทะแยมมอญ ในปัจจุบันหาผู้สืบทอดมีน้อยมากหรืออาจจะ ไม่มีเลย อาจจะสูญหายได้ ในด้านปี่พาทย์มอญ เพลงมอญ ทะแยมมอญ ถ้างานศพชาวยุโรป จะมีปี่พาทย์มอญ ทุกงาน ถ้าคนจนก็จะมิมวงเล็ก ๆ

2. อิทธิพลด้านศิลปกรรม

พระพุทธศาสนามีผลต่อศิลปกรรมชุมชนชาวมอญ โดยเห็นได้จากเสาหงส์องค์ตะขาบ (ฮะนุ) โพธิปักขิยธรรม 37 ประการ จากเมรุ ปราสาทมอญ โลงมอญ วัดมอญ เสาหงส์ ประเพณีแห่ธงตะขาบ ที่จะทำการเปลี่ยนปีละครั้ง จากการใช้ศิลปกรรมชุมชนชาวมอญชั่วคราว ทำให้มีความรู้ความเข้าใจมากขึ้น ยึดมั่นในศิลปกรรมชุมชนชาวมอญที่เกิดจากที่วัด ลายรดน้ำ ใ้วาดรูปผนังโบสถ์ วิหาร บ้านหน้าต่าง เพดาน การปั้นพระพุทธรูป และเมื่อมีคนสูงอายุตาย จะเก็บศพเอาไว้ 1 ปี จึงจัดการเผา ลูกหลานปรึกษาพระสงฆ์ที่มีความรู้ทางศิลปะจัดทำโลงศพ (โลงมอญ) เห็นได้จากการให้ยึดมั่นในพระพุทธศาสนาตามที่พ่อแม่ได้ปฏิบัติ เห็นได้จากงานศิลปกรรมพม่าส่วนใหญ่ เห็นได้จากการมีแบบเป็นของตนเอง มองดูรู้ว่าเป็นของชาวมอญ พระพุทธรูปปูนปั้นลวดลายต่าง ๆ ในวัด เห็นได้จากศิลปกรรมคล้าย ๆ กับวัดไทยและวัดทั่ว ๆ ไป เพียงแต่มีหงส์เป็นสัญลักษณ์ มีเจดีย์ ที่พิเศษออกไป แต่การประดับประดา จะเน้นเป็นการประดับตกแต่งชั่วคราวในงานพิเศษต่าง ๆ ใช้ไม่ไผ่กับกระดาดเป็นโครงสร้างต่าง ๆ เห็นได้จากเทวรูปต่าง ๆ ในวัดใหญ่ ๆ ที่รู้จักกันมา

3. อิทธิพลด้านสถาปัตยกรรม

อิทธิพลของพระพุทธศาสนาต่อสถาปัตยกรรมชุมชนชาวมอญ เห็นได้จากสถาปัตยกรรมรามัญ วัดเจดีย์ เสาหงส์ ยอดฉัตรเจดีย์ เห็นได้จากความอ่อนช้อย แต่เข้มแข็งและเข้าถึงจิตวิญญาณ ระเบียบระยับ ก่อศรัทธา เห็นได้จากสถาปัตยกรรมโลงศพของพระ/ผู้อาวุโสจะแต่งเป็นรูปหงส์ เห็นได้จากความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของรามัญ เห็นได้จากสถาปัตยกรรมมอญ ที่มีอยู่จนถึงปัจจุบันกว่า 2 พันปี เห็นได้จากการสืบสานตลอดมา เห็นได้จากการก่อสร้างบ้านเรือน ปลูกทรงเรือนไทย เอาแบบจากวัด (กุฏิพระ) จะเป็นไม้สักทั้งหลัง ถ้าเงินทุนน้อย จะเป็นหลังคาจาก ฝาเป็นขัดแตะ เห็นได้จากสถาปัตยกรรมก่อสร้างแบบไทยรามัญก็ปกติทั่ว ๆ ไป ถ้าจะเด่นก็จะมีตัวทรงมอญคล้ายกับแปด ตัวปอมซึ่งเป็นสัญลักษณ์พิเศษ เห็นได้จากการให้ช่วยกันอนุรักษ์ไว้ (มล. 9) เห็นได้จากลักษณะที่อยู่อาศัย จะเป็นเอกลักษณ์ชาวมอญ ในการปลูกบ้านเป็นบ้านสองชั้นใต้ถุนสูงโล่ง เพื่อเอาไว้จัดงานพวกเล่นสบ้า เห็นได้จากมีแบบเฉพาะของตนเองในด้านสถาปัตยกรรมชาวมอญ บ้านวัด เห็นได้จากความอ่อนช้อย และเข้มแข็งและใช้วัสดุที่คงทนและแข็งแรง มีลวดลายเฉพาะตัว เมื่อได้พบเห็นจะรู้ทันทีว่าเป็นวัดมอญ เห็นทรงโปรง เพื่อที่จะเห็นได้ทั่วไป ในการสอดส่องบริเวณวัดว่ามีการเคลื่อนไหวอย่างไร เห็นได้จากการแห่ธงตะขาบ

4. อิทธิพลต่อสังคมรามัญ

พระพุทธศาสนาเถรวาทมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมรามัญทั้งในเชิงศาสนา สังคม และวัฒนธรรม โดยเป็นรากฐานที่หล่อหลอมวิถีชีวิตและค่านิยมของชาวมอญตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในสังคมรามัญพระพุทธศาสนาไม่ได้ถูกจำกัดอยู่ในมิติของศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีอิทธิพลที่ลึกซึ้งในด้านสังคมและการพัฒนาชุมชน

บทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางศาสนาและสังคมในชุมชนรามัญถือเป็นจุดเด่นที่สำคัญ พระสงฆ์ไม่ได้ทำหน้าที่เพียงการสั่งสอนธรรมะ แต่ยังมีบทบาทสำคัญในด้านการศึกษา โดยวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน โดยเฉพาะในอดีตที่ระบบโรงเรียนทั่วไปยังไม่แพร่หลาย นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาและไกล่เกลี่ยปัญหาความขัดแย้งในชุมชน โดยใช้หลักธรรม เช่น สังคหวัตถุ 4 และพรหมวิหาร 4 เพื่อสร้างความสงบและความสามัคคี นอกเหนือจากบทบาทของพระสงฆ์ วัดยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางวัฒนธรรมและสังคม วัดในชุมชนรามัญไม่ได้เป็นเพียงสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจ แต่ยังเป็นพื้นที่รวมตัวของชุมชนในการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ เช่น เทศกาลสงกรานต์ เทศกาลทอดกฐิน และพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของวัดในฐานะศูนย์รวมของวัฒนธรรมและประเพณีที่ช่วยธำรงรักษาอัตลักษณ์ของชุมชน

ในด้านการส่งเสริมคุณธรรม พระพุทธศาสนาเถรวาทได้ปลูกฝังหลักธรรมที่สำคัญ เช่น ศีล 5 ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติที่ช่วยส่งเสริมความสงบสุขในชุมชน หลักทานที่เน้นการให้และการแบ่งปันในชุมชน รวมถึงเมตตาและกรุณาที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในชุมชน อิทธิพลเหล่านี้ได้หล่อหลอมวิถีชีวิตของชาวมัญให้เป็นชุมชนที่มีความกลมเกลียวและเคารพซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ พระพุทธศาสนาเถรวาทยังมีบทบาทในการส่งเสริมบทบาทของผู้หญิงในสังคมรามัญ โดยเฉพาะในกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม ผู้หญิงมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรม เช่น การทำบุญ การจัดงานเทศกาล และการสอนธรรมะในกลุ่มเยาวชน ซึ่งสะท้อนถึงความเสมอภาคและความสำคัญของบทบาทเพศหญิงในมิติทางสังคมและศาสนา

สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาเถรวาทช่วยสร้างความเข้มแข็งของชุมชนรามัญในด้านการธำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความสามัคคี หลักธรรม เช่น สังคหวัตถุ 4 ช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือในชุมชน ขณะที่ประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนาได้ช่วยรักษาเอกลักษณ์ของชาวมัญ แม้ในยุคที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลง พระพุทธศาสนาเถรวาทยังคงเป็นศูนย์กลางที่ช่วยเสริมสร้างความสมดุลในวิถีชีวิตของชาวมัญอย่างยั่งยืน ดังนั้น พระพุทธศาสนาเถรวาทจึงมีบทบาทสำคัญต่อสังคมรามัญ ทั้งในแง่ของการสร้างความสงบสุข ความสมานฉันท์ และการธำรงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งยังคงเป็นส่วนสำคัญของการดำรงชีวิตในชุมชนรามัญจนถึงปัจจุบัน

สรุปองค์ความรู้

บทความนี้ได้ข้อค้นพบองค์ความรู้ในมิติสำคัญต่าง ๆ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตประจำวันด้วย ซึ่งในแต่ละมิตินั้นสามารถสรุปเป็นตารางได้ดังต่อไปนี้

มิติ	รายละเอียด	ผลลัพธ์ต่อชุมชน
ศาสนา	- วัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติธรรม - หลักธรรมสำคัญ เช่น ศีล 5, พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4	- เสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในชีวิตประจำวัน - ช่วยให้เกิดความสงบสุขในชุมชน
สังคม	- พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้ไกล่เกลี่ยปัญหา - วัดเป็นสถานที่รวมตัวของชุมชนและจัดกิจกรรมทางสังคม เช่น เทศกาลสงกรานต์	- ส่งเสริมความสามัคคีและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในชุมชน
วัฒนธรรม	- วัดเป็นศูนย์กลางของประเพณีและเทศกาล เช่น การทอดกฐิน - การสร้างศิลปะและสถาปัตยกรรม เช่น เจดีย์และวัดที่มีเอกลักษณ์	- รักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมอญ - สะท้อนถึงการผสมผสานระหว่างศรัทธาและความคิดสร้างสรรค์
การเสริมสร้างความสามัคคี	- การใช้หลักธรรม เช่น สังคหวัตถุ 4 เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน - การเผยแผ่พระพุทธศาสนาเถรวาทในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น	- ช่วยสร้างความกลมเกลียวในชุมชนและสร้าง

พระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นศูนย์กลางที่เชื่อมโยงมิติต่าง ๆ ในวิถีชีวิตของชาวมอญ ตั้งแต่ศาสนา สังคม วัฒนธรรม และการเสริมสร้างความสามัคคี อิทธิพลเหล่านี้ช่วยให้ชาวมอญสามารถรักษาเอกลักษณ์ของตนได้ในยุคที่สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และยังส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคได้อย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง (References)

- Buranakup, S. (2012). *Society and Culture of the Mon People*. Nakhon Pathom: Mahidol University.
- Harvey, G. E. (1952). *History of Burma: From the Earliest Times to 10 March 1824*. London: Frank Cass & Co. Ltd.
- Htin Aung, Maung. (1967). *A History of Burma*. New York and London: Cambridge University Press.
- Kluaymai Na Ayudhya, T. (2011). *History of Southeast Asia*. Bangkok: Matichon.
- Koset, S. (1981). *The Study of Thai Traditions*. 3rd Edition. Bangkok: The Royal Institute.
- KPH No. 40/2519, Wat Pho (abandoned) Inscription, Mueang District, Nakhon Pathom Province, discovered in 1952. Written in Pallava script and Old Mon language. "Inscriptions in Thailand," Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre (Public Organization). Currently housed in the National Museum, Phra Pathom Chedi. [Online], Available at: <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/detail/271> [16 July 2021].
- Lieberman, Victor B. (2003). *Strange Parallels: Southeast Asia in Global Context, c. 800–1830*. volume 1, Integration on the Mainland. Cambridge University Press.
- Myint-U, Thant. (2006). *The River of Lost Footsteps-Histories of Burma*. Farrar: Straus and Giroux.
- Pe Maung Tin, & Luce, G. H. (1928). *The Mon*. London: Oxford University Press.
- Phraya Boran Ratchathanin (Phon Dechakhap). (2021). The Octagonal Pillar Inscription," currently housed at Vajirayana Library, National Library of Thailand, Bangkok. D-Library; National Library of Thailand. [Online]. Available at: <http://164.115.27.97/digital/items/show/6515> [16 July 2021].
- Phra Brahmagunabhorn (P.A. Payutto). (2003). *Buddhadhamma*. Bangkok: Sukkaphapjai Publishing.
- Suchchaya, S. (2021). *History of the Mon - The Mon People on the Land of Suvarnabhumi*. [Online]. Available at: <http://www.monstudies.com>.
- Sunthornwat, A. (2004). *Thai Mon: 8 Ethnic Groups in Ratchaburi*. Ratchaburi Provincial Cultural Office and Ratchaburi Provincial Cultural Council: Thammarak Printing.

Taylor, R. H. (2009). *The State in Myanmar*. Singapore: NUS Press.

UNESCO. (2010). Shwedagon Pagoda: A timeless heritage of the Mon people. *World Heritage Review*, 12(3), 45–59.

เกสปุตตสูตร : ปรัชญาว่าด้วยเส้นทางสู่ที่สุดแห่งการแสวงหาของชีวิต
Kesaputta Sutta: Philosophy regarding the path to the
end of life's pursuits

พระครูปลัดวินัย ธีรปญฺโญ (น้อยชมภู)
Phra Khru Palat Winai Thirapunyo (Noi Chomphu)

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
Buddha Panya Sri Thawarawadee Buddhist College
Palatwinai582@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา “ที่สุดแห่งการแสวงหา” ความจริงในเชิงทางปรัชญาจากการศึกษา พบว่า ที่สุดแห่งการแสวงหาความจริงในเชิงทางปรัชญามี 2 วิธีใหญ่ๆ คือ (1) การแสวงหาความจริงทางประสาทสัมผัสหรือทางประสบการณ์ ซึ่งทางปรัชญาเรียกว่า การแสวงหาความจริงแบบวิสัยนิยม ซึ่งเป็นวิธีการหาความรู้ของกลุ่มวัตถุนิยม (2) ที่สุดแห่งการแสวงหาความจริงทางเหตุผล ซึ่งทางปรัชญาเรียกว่า การแสวงหาความจริงแบบนिरันย คือ เป็นวิธีการแสวงหาความจริงของกลุ่มจิตนิยม

ที่สุดแห่งการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร (กาลามสูตร) ได้แก่ การแสวงหาความจริง 10 ประการ หลังจากนั้นค่อยใช้วิจารณ์ญาณอย่างถี่ถ้วนแล้วจึงเชื่อกระบวนการที่สุดแห่งการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร มี 2 กระบวนการ คือ (1) กระบวนการแสวงหาความจริงตามหลักประสบการณ์ ได้แก่ การใช้อายตนะภายใน และภายนอก ทางปรัชญาเรียกว่า การแสวงหาความจริงแบบอุปนัย ในเกสปุตตสูตร ได้แก่ ข้อที่ 1-4 และ (2) การแสวงหาความจริงตามหลักเหตุผล คือ ทางปรัชญาเรียกว่า แบบนिरันยของกลุ่มจิตนิยม ในเกสปุตตสูตร ได้แก่ ข้อที่ 5-10 ส่วนที่สุดแห่งการแสวงหาความจริงแบบเกสปุตตสูตร เป็นการใช้ทั้งวิธีการของอุปนัย คือ การใช้ปรโตมิชชะ และนिरันย คือ การใช้โยนิโสมนสิการ พิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้วจึงเชื่อ

คำสำคัญ : ที่สุดแห่งการแสวงหา; ความจริง; เชิงปรัชญา

Abstract

This academic article aims to study "The Ultimate Seek" for Truth in Philosophy According to the study, it was found that there are 2 major ways of seeking truth in philosophy as follows: (1) Sensory or experiential pursuit of truth which philosophy is called inductive truth-seeking which is a way of acquiring materialistic knowledge. (2) the ultimate pursuit of rational truth which philosophy is called Deductive truth-seeking is a method of seeking truth among idealists.

The ultimate philosophical pursuit of truth that appears in the Kesputta Sutta (Kalama Sutra) is the pursuit of the Ten Truths. After that, use careful judgment and then believe in the ultimate process of seeking truth in philosophy as shown in the Kesputta Sutta. There are 2 processes. (1) The process of seeking truth based on experience, i.e. the philosophical use of internal and external consciousness is called inductive pursuit of truth In the Kesputta Sutta, verses 1-4 and (2) The pursuit of truth based on reason, which is philosophically called The deductive form of idealism in the Kesputa Sutta is verses 5-10, the ultimate part of seeking truth in the Kesputa Sutta. It is the use of both the methods of induction, namely the paratoghosha, and the abbreviated, that is, the use of yoniso manasikara, after careful consideration and then believing.

Keywords: the best of pursuit; truth; philosophical

บทนำ

ประวัติศาสตร์ศาสนา และประวัติศาสตร์ปรัชญา มีแหล่งที่มาไม่เหมือนกัน เช่น ศาสนาเกิดจากความกลัว และเป็นเรื่องของจิต-วิญญาณ แต่ปรัชญาเกิดจากความอยากรู้อยากเห็น และเป็นเรื่องของการใช้เหตุผลหาความจริง ดังนั้น ศาสนา และปรัชญาต่างก็มี “อัตลักษณ์” ประจำตัวคนละอย่าง ในประเทศกรีซโบราณที่เป็นบ่อเกิดของ “อารยธรรมตะวันตก” ปรัชญาเกิดขึ้นเมื่อปัญญาชนไม่พอใจคำอธิบายของศาสนาเกี่ยวกับโลกและชีวิตโดยการอ้างอิงอำนาจของเทพเจ้าหรือพลังเหนือธรรมชาติ และพยายามหาคำอธิบายใหม่ที่มีเหตุผล นักปรัชญาเริ่มต้นแนวความคิดของตนเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติหรือสิ่งที่เกิดจากธรรมชาติ อันเกิดจากความสงสัยหรือความประหลาดใจในสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น และพยายามตอบข้อสงสัยในสิ่งเหล่านั้นด้วยเหตุผล เช่น ธาเลส (Thales) มีความสงสัยเกี่ยวกับปฐมธาตุของโลกหรือบ่อเกิดของโลกว่า โลกเกิดขึ้นมาจาก

อะไร มีอะไรเป็นบ่อเกิด เขาพยายามหาคำตอบ จนในที่สุดเขาก็ได้คำตอบว่า “น้ำ” เป็นบ่อเกิดของโลกหรือเป็นปฐมธาตุของโลก (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2552: 41) โดยให้เหตุผลว่า สิ่งที่มีชีวิตที่อยู่ในโลกล้วนต้องการน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์หากขาดน้ำแล้วไม่สามารถจะมีชีวิตอยู่ได้สรรพสิ่งเกิดมาจากน้ำและจะกลับเข้าไปสู่น้ำอีก เป็นต้น

กาลามสูตร

เหตุการณ์ : ขนกาลมโคตร ถามพระพุทธเจ้าว่า พราหมณ์แต่ละพวกที่มาแย่งเสปุตตนิคมต่างก็ประกาศคำสอนของตน ส่วนวาทะของผู้อื่นก็ช่วยกันกระทบกระเทียบ ดูหมิ่น พุดกด ทำให้ไม่น่าเชื่อ จึงสงสัยว่า จะรู้ได้อย่างไรว่าใครพูดจริง พูดเท็จ เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมจบ ขนกาลมโคตรประกาศตนเป็นอุบาสก ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต

แท้ที่จริงในพระไตรปิฎกชื่อกาลามสูตร ซึ่งเนื้อหาโดยย่อพระพุทธเจ้าตรัสแก่ขนกาลมโคตรว่า

- 1) มา อนุสสวเนน - อย่าปลงใจเชื่อด้วยการฟังตามกันมา
- 2) มา ปรมปราย - อย่าปลงใจเชื่อด้วยการถือสืบๆ กันมา
- 3) มา อิติกิริยา - อย่าปลงใจเชื่อด้วยการเล่าลือ
- 4) มา ปิฎกสมปทานเนน - อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างตำราหรือคัมภีร์
- 5) มา ตกฺกเหตุ - อย่าปลงใจเชื่อเพราะตรรกะ (การคิดเอาเอง)
- 6) มา นยเหตุ - อย่าปลงใจเชื่อเพราะการอนุমান (คาดคะเน)
- 7) มา อาการปริวิตกเณน - อย่าปลงใจเชื่อด้วยการคิดตรงตามแนวเหตุผล
- 8) มา ทิฏฐินิชฌมานกฺขนฺติยา - อย่าปลงใจเชื่อเพราะเข้ากันได้กับทฤษฎีที่พึงใจไว้
- 9) มา ภพฺพบุตฺตา - อย่าปลงใจเชื่อมองเห็นรูปลักษณะน่าจะเป็นไปได้
- 10) มา สมฺโณ โน ครุติ - อย่าปลงใจเชื่อเพราะนับถือว่าท่านสมณะนี้เป็นครู (พระไตรปิฎก มจร. (ไทย)

20/66/255-257)

ทั้งนี้ เมื่อใดสอบสวนจนรู้ได้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านั้นเป็นอกุศลหรือมีโทษเมื่อนั้นพึงละเสีย และเมื่อใดสอบสวนจนรู้ได้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านั้นเป็นกุศลหรือไม่มีโทษ เมื่อนั้นพึงถือปฏิบัติ

สาระสำคัญของหลักกาลามสูตร

การมองไม่เห็นหรือสัมผัสไม่ได้ก็ได้ แต่มนุษย์สามารถค้นพบสิ่งนั้นได้ การมองความเป็นจริงที่แตกต่างกันระหว่างมุมมองต่างๆ ทำให้มนุษย์มีความเชื่อในความจริงไม่เหมือนกัน การมองความจริงที่ต่างกัน จึงมีผลให้มนุษย์ยอมรับสิ่งที่ป็นความรู้แต่ละด้านได้ต่างกันรวมทั้งแสวงหาความรู้ด้วยวิธีที่อาจจะผิดแผกกันตามมา ปรัชญาจิตนิยมเชื่อว่าความจริงสูงสุดมีลักษณะเป็นจิตหรือนามธรรม กล่าวถึง การใช้เหตุผลของพระพุทธเจ้าไว้ในหนังสือ “พุทธศาสนากับปรัชญา” ว่า การใช้เหตุผลของพระพุทธองค์นั้นมีหลายลักษณะหลายแห่ง ไม่ว่า

จะเป็นการใช้เหตุผลในการพิสูจน์ความจริงในการอนุมาน เช่น ในการพิสูจน์ว่าวิญญาณเป็นอนัตตา พระองค์ก็ทรงแสดงให้เห็นว่าวิญญาณ ไม่เที่ยง จากนั้นจึงทรงสรุปว่า สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา ซึ่งสอดคล้องกับ (พระมหาบุญไทย ดัววงศ์, 2540: 121) พระมหาบุญไทย ดัววงศ์ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การใช้เหตุผลทางตรรกะในพระไตรปิฎก” พบว่า พระพุทธศาสนา ยอมรับการใช้เหตุผลว่ามีความจำเป็นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับหนึ่ง แต่ไม่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่เชื่อได้ทั้งหมด เชื่อได้เพียงบางส่วนเท่านั้น วิธีการที่พระพุทธเจ้าใช้นั้นมีทั้งส่วนที่คล้ายกับตรรกศาสตร์ทั่วไป สามารถนำหลักการทางตรรกศาสตร์ทั่วไปมาอธิบายวิธีที่พระพุทธเจ้าใช้ได้หรืออาจกล่าวได้ว่าตรรกะมีอยู่ใน พระพุทธศาสนา แต่อยู่ในฐานะเพียงเป็นวิธีการหนึ่งเท่านั้น ในกาลามสูตรหรือเกสปุตตสูตร ในแง่ของการมีเหตุผล เพราะเป็นคำสอนอันมีเหตุผล และสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ของพระพุทธศาสนา ธรรมชาติของมนุษย์ส่วนใหญ่ต้องการที่จะพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น (บุญมี แท่นแก้ว, 2543: 47) บุญมี แท่นแก้ว, ได้กล่าวไว้ในหนังสือปรัชญาศาสนา ถึงเกสปุตตสูตร (กาลามสูตร) ว่า ในคัมภีร์ กาลามสูตร พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่าความรู้เกิดจากแหล่ง 3 ประการ ได้แก่

1) ความรู้ที่ได้จากการฟังตามกันมา เช่น ผู้ศึกษาคัมภีร์พระเวทโดยตรง เป็นต้น เรียกอีกอย่างว่า “สุตมยปัญญา”

2) ความรู้ที่ได้จากการใช้เหตุผล คาคะเน เก็งความจริงตามหลักเหตุผล เรียกอีกอย่างว่า “จินตามยปัญญา”

3) ความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ ตรงของผู้แสวงหาความรู้ นั้น เรียกอีกอย่างว่า “ภาวนามยปัญญา” สอดคล้องกับเสาวนีย์ พงศกรเสถียร (เสาวนีย์ พงศกรเสถียร, 2557) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องญาณวิทยาในอัมมปัทฏฐกถา” พบว่า ญาณวิทยากับกระบวนการเรียนรู้ในอัมมปัทฏฐกถาเกิดขึ้นโดยอาศัยเทคนิควิธีการสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงวาง แบบอย่างไว้อย่างถูกต้องเหมาะสมแก่สติปัญญาของแต่ละบุคคลความรู้มี 2 ชนิด คือ (1) ความรู้โดยอ้อม ได้แก่ สุตมยปัญญา และจินตามยปัญญา เป็นความรู้ที่อาศัยปัจจัยภายนอก และภายใน เป็นได้ทั้งสัมมาทิฐิ และมิจฉาทิฐิ (2) ความรู้โดยตรง ได้แก่ ภาวนามยปัญญา เป็นความรู้ที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมจิตโดยตรง เป็นสัมมาทิฐิ ฝ่ายเดียว ส่วนขอบเขตของความรู้แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ (1) ความรู้ที่ทำให้เกิดความสงบสุขใน การดำเนินชีวิตประจำวัน (2) ความรู้ที่ทำให้หลุดพ้นจากอวิชชากิเลส ได้แก่ พระนิพพาน วิธีการใช้ญาณวิทยา ในอัมมปัทฏฐกถาเพื่อเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้

สรุป พระสูตรกาลามสูตร (เกสปุตตสูตร) นี้เป็นพระสูตรที่ไม่ยาว แต่มีใจความลึกซึ้งซึ่งน่าคิดประกอบด้วยเหตุผล ซึ่งผู้นับถือ พระพุทธศาสนาหรือผู้ศึกษาพระพุทธศาสนา ควรจะได้ศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการใช้เหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ สอดคล้องกับกฎทางวิทยาศาสตร์ ในปัจจุบันนี้นักวิทยาศาสตร์ได้สรรเสริญพระพุทธศาสนาในแง่ของการมีเหตุผล เพราะเป็นคำสอนอันมีเหตุผล และสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ของพระพุทธศาสนา หวังว่า "กามาสสูตร" ข้างต้น จะเป็นหลักคิดช่วยให้เราเลือกเชื่อ หรือไม่เชื่อ ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้อย่างมีสติ รู้ทัน และไม่ตกเป็น "เหยื่อ" ของใครง่ายๆ

ดังนั้น กาลามสูตรจึงเป็นพระสูตรที่ให้อิสระในด้านความคิด ซึ่งหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ว่าหลักการเข้าถึงความจริงด้วยหลักเหตุผล และวางวิธีการเข้าถึงความจริงว่าประกอบด้วย ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ พุทธปรัชญานั้น มีลักษณะบางประการที่ต่างไปจากแนวคิดปรัชญาทางตะวันตก เพราะการรับรู้ ความจริงในทัศนะพุทธปรัชญานั้นไม่ใช่เป็นลักษณะการคาดเดาถึงความจริงหรืออนุมานถึงความน่าจะเป็นของสรรพสิ่ง หากแต่เป็นการแสดงถึงความจริงของสรรพสิ่งตามที่มันเป็น ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้กล่าวถึงหลักคำสอนในส่วนที่เป็นอภิปรัชญา เป็นหลักคำสอนที่แสดงหลักความจริงของสรรพสิ่งอันได้แก่ หลักไตรลักษณ์ หลักอริยสัจ 4 หลักปฏิจจสมุปบาท หลักกฎแห่งกรรม หลักอนัตตา เป็นต้น

แนวความคิดของนักปรัชญา “ที่สุดแห่งการแสวงหา”

แนวความคิดของนักปรัชญาลักษณะนี้ นั่นคือ แนวความคิดเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เช่นนี้ เป็นแนวความคิดทางอภิปรัชญา เพราะอภิปรัชญาเป็นวิชาที่เกี่ยวกับเรื่อง ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติหรือเอกภพ รวมไปถึงจักรวาลด้วย ปรัชญาเข้าไปเกี่ยวกับกับศาสนาอีกครั้งหนึ่ง เมื่อนักปรัชญาสนใจวิเคราะห์ และวิพากษ์ศาสนาในมุมมองของเหตุผลเพื่อให้ “ศาสนิกชนมองเห็นเหตุผล” ที่อยู่ในคำสอนทางศาสนา และคนทั่วไปอาจมองไม่เห็น และเพื่อนำคำสอนต่างๆ มาร้อยรัดเข้าด้วยกันให้เป็นระบบความคิดเพื่อประโยชน์ของการศึกษาหาความรู้ โดยทั่วไปเวลาพูดถึงปรัชญามักจะมีคนรับรู้ และเข้าใจไปอย่างหลากหลายนัยยะ คือ มีทั้งความเข้าใจ ที่เป็นไปตามหลักวิชาการ และความเข้าใจตามสัญชาตญาณที่รับรู้ต่อๆ มา

ดังนั้น ปรัชญาจึงเป็นองค์ความรู้ที่ ยังต้องเสาะแสวงหาคำตอบที่ถูกต้องตามหลักวิชาการต่อไปอีก มิเว้นแม้กระทั่งข้อถกเถียงในความเป็นปรัชญาของพระพุทธศาสนาที่มักเรียกติดปากกันว่าพุทธปรัชญาก็ยังเป็นข้อโต้แย้งกันระหว่างนักการศาสนากับนักปรัชญาที่มีคำตอบที่แตกต่างกัน หมายความว่ามื่อนักปรัชญาบางส่วน โดยเฉพาะนักปรัชญาตะวันตก มองว่าพระพุทธศาสนาไม่ใช่ปรัชญา แต่มีบางส่วนโดยเฉพาะนักการศาสนาสมัยใหม่พร้อมยอมรับในความเป็นปรัชญาของศาสนา เช่น ศาสนาพุทธ พุทธปรัชญา เป็นระบบปรัชญาอีกระบบหนึ่งในบรรดาปรัชญาทั้งหลาย

1) พุทธปรัชญา

คำว่า “พุทธปรัชญา” เป็นการใช้ เรียกวิธีการศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงปรัชญา ที่นับพุทธปรัชญาเป็นปรัชญาแบบหนึ่ง ก็ด้วยเหตุผลที่ว่า เพราะจุดเริ่มต้นแห่งพุทธปรัชญาอยู่ที่ความสงสัยในความจริงของชีวิตที่เกิดขึ้นแก่ “เจ้าชายสิทธัตถะ” ในขณะที่ยังมิได้เสด็จออกผนวช กล่าวคือ ทรงเล็งเห็นถึงความแก่ ความเจ็บ และความตาย เป็นปัญหาของชีวิตมนุษย์ และได้ตั้งคำถามกับพระองค์ว่า จะหลุดพ้นจากความแก่ ความเจ็บ และความตายนี้ได้อย่างไรหรือไม่ จากนั้นจึงทรงอุทิศเวลา ชีวิตเพื่อแสวงหาคำตอบที่ว่านี้ จนได้คำตอบทั้งยังทรงค้นพบมรรคาสู่ความหลุดพ้นจากสภาวะ ดังกล่าวนั้นด้วย

2) อเทวนิยม และเทวนิยม

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประเภท “อเทวนิยม” คือ ศาสนาที่มีทัศนะว่าไม่มีพระเจ้า ในทางอภิปราย จึงมิได้ให้ความสำคัญกับพระเจ้า ดังที่ มีผู้แสดงทัศนะไว้ว่า ในทางปรัชญาความคิดเรื่องโลกเป็นความคิดที่สำคัญเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปรัชญา “เทวนิยม” ความคิดเรื่องโลกจัดเป็นความคิดพื้นฐานที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความคิดเรื่องพระเจ้า และความคิดเรื่องมนุษย์ ปรัชญาทุกระบบโดยเฉพาะปรัชญาตะวันออก ซึ่งรวมทั้งพุทธปรัชญาด้วย มุ่งแสวงหาความจริงเกี่ยวกับโลก และชีวิต เช่นเดียวกับปรัชญาตะวันตก แต่มีข้อแตกต่างกัน คือ นักปรัชญาตะวันออกเมื่อแสวงหาความจริงจนพบ แล้วก็พยายามที่จะปฏิบัติตามวิธีการที่กำหนดขึ้นไว้ เพื่อเข้าถึงความจริงนั้นๆ พุทธปรัชญาเป็นปรัชญาชีวิต เพราะแนวความคิดทางปรัชญานั้นได้นำมาใช้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

พุทธปรัชญา คือ เป็นปรัชญาที่ค้นพบโดยพระพุทธเจ้า เป็นปรัชญาที่ตระหนักในความจริงที่เรียกว่า สัจนิยม อันเป็นกฎธรรมชาติ ซึ่งมีอยู่ในโลกไม่มีสิ่งใดมาบันดาลให้เป็นไป จึงเรียกว่า ธรรมชาตินิยม แต่บางลัทธิอาจจะมองพุทธปรัชญาเป็นสุขนิยมบ้าง อสขนิยมบ้าง จะเป็นจริงหรือไม่ ควรศึกษาไตร่ตรองดูให้ถ้วนถี่ ด้วยเหตุผล และด้วยวิญญาน การจะเชื่ออะไรว่าเป็นจริงควรใคร่ครวญพิจารณาด้วยเหตุผลด้วยปัญญาของตน ดังในกาลามสูตรหรือเกสปุตตยสูตร อันเป็นพระสูตรสำคัญสูตรหนึ่งในพระพุทธศาสนา ได้รับความสนใจมากเป็นพิเศษจากนักวิชาการ และนักวิทยาศาสตร์ในยุคปัจจุบัน

ดังนั้น พุทธปรัชญาถือว่าเป็นเป้าหมายสูงสุด กล่าวคือ การเข้าถึงนิพพานนั่นเอง จากประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาที่ สุดแห่งการแสวงหาความจริงทางปรัชญา และศึกษาที่ สุดการใช้เหตุผลเพื่อ การเข้าถึงความจริงในทัศนะของพุทธปรัชญาที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา คือ เกสปุตตยสูตร (กาลามสูตร) เพื่อให้เห็นทัศนะในการยอมรับ และการเข้าถึงความจริงตามหลักเหตุ และผลในพุทธปรัชญาสืบไป

3) ความจริง “ที่ สุดแห่งการแสวงหา”

ที่ สุดแห่งการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญา มนุษย์ ถือได้ว่า เป็นสัตว์ประเสริฐที่รู้จักคิด มีการพัฒนาการมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์จนกระทั่งปัจจุบัน มนุษย์ในสมัยก่อนได้สังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ เห็นภัยธรรมชาติจึงเกิดความสงสัย และประหลาดใจในสิ่งที่ได้พบเห็น จึงพากันพยายามที่จะทำความเข้าใจกับสภาพเหล่านั้น โดยพยายามแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับสิ่งที่ได้เห็นว่า มันคืออะไร เป็นไปอย่างไร เกิดขึ้นได้อย่างไร มีสภาพความแท้จริงเป็นอย่างไรกันแน่ นั่นก็แสดงให้เห็นว่าอภิปรัชญาเกิดมาจากความสงสัย หรือความแปลกใจ เกี่ยวกับธรรมชาตินั่นเอง ความพยายามในการหาคำตอบเหล่านี้ ได้ถูกถ่ายทอดมายังอนุชนรุ่นหลัง จนทำให้เกิดเป็นกลุ่มชนที่มีแนวความคิดลักษณะเดียวกัน เกิดขึ้น แนวความคิดเกี่ยวกับเรื่องปรากฏการณ์ทางธรรมชาตินั้นได้เป็นบ่อกำเนิดของปรัชญา เพราะมนุษย์รู้จักคิดหาเหตุผลในสิ่งที่ใช้เหตุผลในพระไตรปิฎกของพระพุทธเจ้า และพระสาวก

ดังนั้น วิธีการใช้เหตุผล วิเคราะห์การใช้เหตุผลในลักษณะต่างๆ ความเป็นจริง หมายถึง ภาวะที่มีอยู่จริง ภาวะที่เป็นอย่างนั้นแน่แท้ไม่กลับกลายเป็นอย่างอื่น สิ่งที่มี อยู่จริง คือ สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีอยู่จริง เป็นอยู่จริง จะมีสิ่งอื่นรับรู้ว่ามีอยู่จริง เป็นอยู่จริงหรือไม่ก็ตาม ก็มีอยู่และ เป็นอยู่โดยภาวะของสิ่งนั้นเอง

3.1) ทศนะข้อเท็จจริง

ข้อเท็จจริง (Fact) คือ ปรากฏการณ์ของแต่ละสิ่งที่เกิดขึ้นความจริงที่ประจักษ์ชัดเหตุการณ์ที่เป็นจริงความรู้เห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยประจักษ์ ทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย และข้อเท็จจริงสามารถแยกข้อเท็จจริงออก ได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) ข้อเท็จจริงอันเป็นที่ยอมรับร่วมกัน คือ ข้อเท็จจริงที่มีคุณสมบัติอันเป็นสิ่งที่บุคคลในสังคมตกลงยอมรับร่วมกัน ข้อเท็จจริงที่ยอมรับร่วมกัน ซึ่งเทียบได้กับประพจน์ อาจไม่มีความสัมพันธ์ถูกต้องเป็นจริงก็ได้ เป็นแต่เพียงการยอมรับร่วมกัน เช่น ในปรัชญาตะวันตกโบราณผู้คนทั้งหลายจำนวนมากมีความเชื่อว่าโลกแบน คนในสมัยนั้นก็ยอมรับข้อเท็จจริงร่วมกัน 2) ข้อเท็จจริงเชิงวัตถุวิสัย (Objective fact) คือ ข้อเท็จจริงที่มีฐานะเป็นข้อเท็จจริงที่เป็นความจริง เชิงวัตถุวิสัยหรือเป็นประพจน์ที่มีความสัมพันธ์กับความเป็นจริงเชิงวัตถุวิสัย เช่น “โดยข้อเท็จจริงนั้นคือ โลกกลม”

3.2) การมองโลกแบบแยกส่วน

การมองโลกแบบแยกส่วนเกิดปัญหา ความขัดแย้งในเรื่องต่างๆ ในสังคมมนุษย์ เป็นความรู้ที่ผิดพลาด หากแต่มนุษย์จะได้ตระหนักถึงความผิดพลาด และความถูกต้องในการรับรู้ของตน มนุษย์ย่อมเกิดปัญหาที่จะรู้จักโลก และสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง พุทธปรัชญาได้แบ่งความจริงของสิ่งทั้งหลายออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ 1) สมมติสัจจะ เรียกว่า เนยยะตถ (Indirect meaning) หมายถึง ความจริงที่เป็นสมมติ คือสรรพสิ่งถูกสมมติให้เป็นเช่นนั้น สิ่งนี้เพื่อให้เป็นสื่อกลางแห่งความเข้าใจตรงกัน เพื่อต่อการสื่อสาร สร้างความเข้าใจให้ป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเรียกขานตรงกัน เช่น มนุษย์สมมติเรียกสัตว์ประเภทหนึ่ง ที่มีสองขา มีลำตัว เป็นต้น 2) ปรมัตถสัจจะ เรียกว่า นิตตถ (Direct meaning) หมายถึง ความจริงล้วนปราศปราศจากการสมมติ เป็นจริงตามสภาพ มิได้สมมติเรียกขานเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ไม่ว่ามนุษย์จะเรียกสิ่งนั้นว่าอย่างไร จะเรียกถูกหรือผิดก็ตาม แต่สิ่งที่ถูกเรียกนั้นหรือสิ่งนั้น ก็ย่อมมีสภาพที่เป็นความจริงอยู่อย่างนั้น

ดังนั้น วิธีของกลุ่มเหตุผลนิยมจึงเรียกว่าวิธีการทางคณิตศาสตร์ ส่วนกลุ่มประจักษ์นิยม ถือว่า ความรู้เกิดจากประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส

4) ที่สุดแห่งการแสวงหา

ที่สุดแห่งการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร (กาลามสูตร) กระบวนการแสวงหาความจริง ได้ประสบพบเห็นหรือสิ่งที่ปรากฏ แนวคิดแบบวัตถุนิยมนี้ปรากฏทั้งในปรัชญาฝ่ายตะวันตกและตะวันออก นักปรัชญาตะวันตกที่สำคัญ เช่น ธาเลส (Thales), คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx) หรือ เอพิคคิวรัส (Epicurus) เป็นต้น ที่เห็นว่าสรรพสิ่งที่มิอยู่ และวัตถุหรือสสารเพียงสิ่งเดียวเท่านั้นที่สามารถสร้าง

ความสุขให้กับมนุษย์ได้ สิ่งอื่นที่ไม่ใช่สสาร ถือว่า เป็นสิ่งที่ไม่ได้อยู่จริง ส่วนในปรัชญาตะวันออก มีกลุ่มที่สนับสนุนเรื่องของวัตถุนิยม ได้แก่ กลุ่มปรัชญาจรรยาวัตรหรือลัทธิโลกาปัตย์ของอินเดีย ที่มีความเห็นว่า สรรพสิ่งมีหรือเกิดขึ้นมาได้เพราะเกิดจากการรวมตัวของธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ อย่างเหมาะสมเท่านั้น เมื่อธาตุเหล่านี้แตกสลายไป ทุกสิ่งจะสูญสิ้นไม่มีอะไรเหลือ ความจริงหรือสัจจะ มีลักษณะเป็นนามธรรม เมื่อเราพูดถึงความจริงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรามักหมายถึง หลักการที่มีอยู่แน่นอนมั่นคง ไม่เปลี่ยนแปลงของสิ่งนั้น เช่น ชีวิตเป็นทุกข์ สังขารเป็นของไม่เที่ยง ไม่มีอะไรเกิดจากความว่างเปล่า ล้วนแต่เป็นการบอกความจริงทั้งสิ้น

4.1) ที่สุดแห่งการแสวงหาความจริงที่ปรากฏในปรัชญา

กระบวนการที่สุดการแสวงหาความจริงที่ปรากฏในปรัชญา และในเกสปุตตสูตร (กาลามสูตร) สูตรหนึ่งในคัมภีร์ติกนิบาตร อังคุตตรนิกาย พระสูตรนี้ในบาลีเรียกว่า เกสปุตตสูตร ที่ชื่อกาลามสูตร เพราะทรงแสดงแก่ชนเผ่ากาลามะแห่งวรรณะกษัตริย์ ที่ชื่อ เกสปุตตียสูตร พวกกาลามะ นั้นเป็นชาวเกสปุตตนิคม พระสูตรนี้เป็นพระสูตรที่ไม่ยาว แต่มีใจความลึกซึ้งน่าคิดประกอบด้วยเหตุผล หลักการที่ปรากฏในกาลามสูตรหรือเกสปุตตสูตรในแง่ของการมีเหตุผล เพราะเป็นคำสอนอันมีเหตุผลและสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์ของพระพุทธศาสนา ธรรมชาติของมนุษย์ส่วนใหญ่ต้องการที่จะพัฒนาชีวิต ความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น ซึ่งเหตุนี้จึงเป็นแรงกระตุ้นให้มนุษย์มีความอยากรู้ อยากเห็น อยากเข้าใจ ถึงปรากฏการณ์ต่างๆ ในธรรมชาติ และสิ่งที่อยู่รอบตัวเอง เพื่อให้เข้าใจถึงข้อเท็จจริง โดยหนทางในการ เข้าถึงความรู้อยู่ 2 วิธี ก็คือ

1) วิธีอนุมาน (Deduction method) เป็นการหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผล ระหว่างข้อเท็จจริงใหญ่ และข้อเท็จจริงย่อย แล้วจึงลงสรุปจากความสัมพันธ์ระหว่างข้อเท็จจริงใหญ่และย่อย

2) วิธีอุปมาน (Induction method) เป็นวิธีย้อนกลับกับวิธีอนุมาน นั่นคือเป็นวิธีการค้นหาความรู้ ความจริงจากข้อเท็จจริงย่อยๆ โดยพิจารณาสิ่งที่เหมือนกัน ต่างกัน สัมพันธ์กัน แล้วจึงสรุปเป็นข้อเท็จจริงใหญ่ ดังนั้น กระบวนการทางปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร จึงมีความแตกต่างจากแนวคิดทางปรัชญาอื่นๆ กล่าวคือ กระบวนการทางปรัชญาในแบบอื่นๆ เช่น การคาดคะเน การเก็ง การใช้ตรรกะ เหล่านี้อาจได้ข้อมูลไม่ตรง และถูกต้องตามความเป็นจริงเสมอไป

4.2) กระบวนการที่สุดแห่งการแสวงหา

กระบวนการที่สุดแห่งการแสวงหาความจริงในเชิงปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร (กาลามสูตร) มี 2 กระบวนการ คือ 1) กระบวนการแสวงหาความจริงตามหลักประสบการณ์ ได้แก่ การใช้อายตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย กับอายตนะภายนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส ทางปรัชญาเรียกว่า การแสวงหาความจริงแบบอุปนัย ในเกสปุตตสูตร ได้แก่ ข้อที่ 1-4 2) การแสวงหาความจริงตามหลักเหตุผล ได้แก่ การใช้หลักเหตุผลในการค้นหาความจริงทางปรัชญาเรียกว่าแบบนิรนัย ของกลุ่มจิตนิยม ในเกสปุตตสูตร ได้แก่ ข้อที่ 5-10 ส่วนที่สุดแห่งการแสวงหาความจริงแบบเกสปุตตสูตร เป็นการใช้ทั้งวิธีการของอุปนัย คือ การใช้ปริโต โฆชะ และนิรนัย คือ ใช้โยนิโสมนสิการ พิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้วจึงเชื่อ

ดังนั้น กระบวนการที่สุดแห่งการแสวงหาความจริงที่ปรากฏในปรัชญา และในเกสปุตตสูตร กาลามสูตร มีสาระสำคัญดังกล่าวมาแล้ว

บทสรุป

ปรากฏการณ์ทางธรรมชาตินั้นได้เป็นบ่อกำเนิดของปรัชญา เพราะมนุษย์รู้จักคิดหาเหตุผลในสิ่งที่ได้ประสบพบเห็นหรือสิ่งที่ปรากฏ ความจริงหรือ “สัจจะ” มีลักษณะเป็นนามธรรม เมื่อเราพูดถึงความจริงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเรามักหมายถึง หลักการที่มีอยู่แน่นอนมั่นคง ไม่เปลี่ยนแปลงของสิ่งนั้น เช่น “ชีวิตเป็นทุกข์” “สังขารเป็นของไม่เที่ยง” “ไม่มีอะไรเกิดจากความว่างเปล่า” ล้วนแต่เป็นการบอกความจริงทั้งสิ้น ทักษะในเรื่องของความจริงนั้น ในทางปรัชญาข้อโต้แย้งว่าสิ่งใดมีอยู่จริง เป็นอย่างไร และดำรงอยู่ในลักษณะไหน ปรากฏอยู่ในมุมมองด้านภววิทยาของเกือบทุกแนวคิดหรือสำนักคิดความจริง แบบจิตนิยมเห็นว่า ความเป็นจริงขึ้นอยู่กับความคิดหรือจิตของมนุษย์อะไรที่เราคิดว่ามีอยู่จริง สิ่งนั้นก็คือ ความเป็นจริงสำหรับเรา ความจริงมุมมองแบบวัตถุนิยมหรือสสารนิยมกลับเห็นว่า สิ่งที่มีอยู่จริงหรือเป็นจริง คือสิ่งที่ป็นวัตถุ มีเนื้อหนั สัมผัสได้หรือชั่ง ตวง และวัดได้ เพราะฉะนั้นอะไรที่มองไม่เห็นหรือสัมผัสไม่ได้ไม่ใช่ สิ่งที่มีอยู่จริง ส่วนความจริงมุมมองแบบสังขนิยมหรือพุทธปรัชญามีความเห็นต่างออกไปว่า ความเป็นจริงหรือการมีอยู่จริงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ขึ้นอยู่กับตัวของสิ่งนั้นเอง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การรับรู้ของมนุษย์สิ่งที่มีอยู่จริง ตอนที่ 1 อย่าพึ่งเชื่ออะไรง่ายๆ ตอนที่ 2 ควรเชื่ออย่างมีวิจารณ์ญาณ ตอนที่ 3 เชื่ออย่างมีวิจารณ์ญาณแล้วได้อย่างไร

ความจริงย่อเป็นวิธีการแสวงหาความจริงของกลุ่มจิตนิยม หลังจากนั้นเป็นการนำเอากระบวนการทางปรัชญาไปเทียบกับวิธีการแสวงหาความจริงแบบเกสปุตตสูตร เพื่อให้ได้หลักความรู้ที่ผสมผสานกันระหว่างแนวคิดตะวันตกกับแนวคิดตะวันออกประโยชน์ในพุทธปรัชญาเถรวาทกับลัทธิประโยชน์นิยมเชิงตะวันตก และ ได้แสดงความคิดเห็นนั้นผ่านทางตำรา ตำรา และงานวิจัย ซึ่งได้ใช้คำว่า ประโยชน์นิยม มาประกอบกับคำว่า พุทธปรัชญาหรือพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นกรณีเฉพาะ เช่นคำว่า ประโยชน์นิยมในพุทธปรัชญาหรือประโยชน์นิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นต้น การใช้คำดังกล่าวนี้ เป็นการยอมรับว่ามีปรัชญาประโยชน์นิยมในพุทธศาสนาหรือเท่ากับสนับสนุนว่าการแสวงหาความจริงตาม หลักกาลามสูตรหรือเกสปุตตสูตรเป็นประโยชน์นิยมเชิงพุทธด้วย ได้ทำวิจัยเรื่อง ทฤษฎีความเป็นจริงในพุทธปรัชญาเถรวาท กล่าวถึงทฤษฎีความเป็นจริงในพุทธปรัชญาเถรวาท ไม่สามารถจัดเข้าในทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่ง คือ ทฤษฎีความเป็นจริงแบบสมนัย ทฤษฎีความเป็นจริงแบบสหนัย

ดังนั้น ทฤษฎีความเป็นจริงแบบปฏิบัตินิยม ตรงกันข้ามผู้เขียนเสนอว่าในพุทธปรัชญาเป็นทฤษฎีความเป็นจริงแบบวิภาษวาท คือ ทฤษฎีความเป็นจริงที่ว่าด้วยการกล่าว จำแนก แยกแยะ ข้อเสนอแนะ การศึกษา วิเคราะห์กระบวนการทางปรัชญาที่ปรากฏในเกสปุตตสูตร นี่เป็นการวิจัยเชิงวิเคราะห์ เอกสารจากพระไตรปิฎก คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เอกสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการ อธิบายเชิงพรรณนาเพื่อให้ทราบเกี่ยวกับกระบวนการค้นหาความจริงในทัศนะทางปรัชญา และกระบวนการทาง

ปรัชญาที่ปรากฏในเกสบุตรสูตร (กาลามสูตร) เพื่อให้เข้าใจความจริง และการยอมรับวิธีได้มาซึ่งความจริงนั้น พวกเราส่วนใหญ่กำลังแสวงหาการบรรลุผลสำเร็จบางสิ่งบางอย่าง เมื่อรู้สึกไม่พอใจ เราต้องการให้ได้ความพึงพอใจ ไม่ว่าจะเป็นความพอใจในความสัมพันธ์บางอย่าง หรือความพึงพอใจในความสามารถเฉพาะอย่างหรือ โดยการแสวงหาการกระทำบางอย่างที่ทำให้รู้สึกพึงพอใจได้เต็มที่หรือหาว่าเราไม่มีโอกาส เช่นนั้น เราก็มักแสวงหาสิ่งที่คิดว่า เป็นสัจธรรม

เอกสารอ้างอิง (References)

- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2541). *ปรัชญาประยุกต์ชุดอินเดีย*. กรุงเทพมหานคร: เกษมบรรณกิจ.
- ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2540). “ทฤษฎีความเป็นจริงในพุทธปรัชญาเถรวาท”. *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญมี แผ่นแก้ว. (2543). *ปรัชญากับศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2548). *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2552). *ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก*. พิมพ์ครั้งที่ 7 กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.
- พระมหาบุญไทย ดัววงศ์. (2540). “การใช้เหตุผลทางตรรกะในพระไตรปิฎก”. *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมภาร พรหมทา. (2542). *พุทธปรัชญา : มนุษย์สังคม และปัญหาจริยธรรม*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสาวนีย์ พงศกรเสถียร. (2557). “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องญาณวิทยาในอัมมปัทฏฐกถา”. *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาปรัชญา*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เอกวุฒิ บุตรโคษา. (2553). “การศึกษาเรื่องประโยชน์นิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท”. *สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- Del Kiernan-Lewis. (2000). *Learning to Philosophize a Primer*. Belmont: Wadsworth.

อริยสัจ 4 : กฎธรรมชาติว่าด้วยลักษณะแห่งความจริงของชีวิต
และวิถีสู่ความหลุดพ้น

The 4 Noble Truths: The natural law regarding the nature of the truth of life
and the path to liberation

พระมหาวีระ วีรนาโค (สิงโต)

Phramahaveera Veeranago (Singto)

วัดลาดปลาเค้า จังหวัดสุพรรณบุรี

Wat Lat Pla Khao, Suphan Buri Province

mahaveera1122@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชานี้ เป็นการกล่าวถึง กฎแห่งธรรมชาติ กำหนดอันแน่นอน ความเป็นไปอันมีระเบียบ
แน่นอนของธรรมชาติ กฎธรรมชาติ มี 5 ประการ คือ 1) อุตุนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับอุณหภูมิจึงหรือ
ปรากฏการณ์ธรรมชาติต่างๆ โดยเฉพาะดินน้ำอากาศ และฤดูกาล อันเป็นสิ่งแวดล้อมสำหรับมนุษย์ 2) พืชนิ
ยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ มีพันธุกรรม 3) จิตตนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต ๓)
กรรมนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ คือ กระบวนการให้ผลของการกระทำ และ 5) ธรรม
นิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์และอาการที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันแห่งสิ่งทั้งหลาย

อริยสัจ คือ ความจริงอย่างประเสริฐ ความจริงที่ทำให้คนเป็นพระอริยเจ้า ความจริงของพระอริยเจ้า
และความจริงแท้ อริยสัจเป็นกระบวนการเข้าถึงความจริงตามทัศนะของพุทธปรัชญามีคุณค่า 4 ประการ คือ
1) เป็นวิธีการแห่งปัญญา 2) เป็นการแก้ปัญหาและจัดการกับชีวิตของตนด้วยปัญญาของมนุษย์เอง 3) เป็นค
วามจริงที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคนทุกคน ไม่ว่ามนุษย์จะเติลโตออกไปเกี่ยวข้อง4) เป็นหลักความจริงกลาง ๆ

ดังนั้นอริยสัจจะ ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ คือ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และทาง
ปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญและทรงแนะนำให้พุทธศาสนิกชนศึกษาอย่างจริงจัง เพราะ
การรู้อริยสัจจะสามารถนำไปสู่ความดับกิเลสและทุกข์ได้

คำสำคัญ : กฎธรรมชาติ, อริยสัจ

Abstract

This article is about the subject. Orderliness of nature; the five aspects of natural law; 1) Physical inorganic order; physical laws, 2) Physical organic order; biological laws, 3) Psychic law, 4) Order of act and result; the law of Kamma; moral laws and 5) Order of the norm; the general law of cause and effect; causality and conditionality.

The Noble Truth is the noblest truth. The truth that makes people noble The truth of the Noble Lord and the truth The Noble Truths are a process of reaching the truth from the point of view of Buddhist philosophy. It has four values: 1) It is a method of wisdom. 2) It is a method of solving problems and managing one's life with one's own wisdom. 3) It is a truth related to one's life. everyone Regardless of whether humans wander off into the matter. 4) It is a central principle of truth.

Therefore, the Noble Truth The four noble truths are suffering, the cause of suffering, the cessation of suffering, and the path for the cessation of suffering. The Buddha praised and advised Buddhists to study seriously. Because knowing the Noble Truths can lead to the cessation of defilements and suffering.

Keywords ; natural law, noble truth

บทนำ

อริยสัจ เป็นหลักธรรมหรือหัวข้อธรรมที่สำคัญที่สุด และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพระพุทธศาสนา อริยสัจ มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สามกัณฐิกะ แปลว่า ธรรมที่พระพุทธองค์ทรงเปิดเผยขึ้นได้เอง คำว่าเปิดเผยขึ้นได้เอง หมายถึง พระพุทธองค์ทรงค้นพบอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ความดับทุกข์ และหนทางการดับทุกข์ด้วยพระองค์เอง คำว่า ทุกข์ แปลว่า ทนได้ยาก อดทนได้ยาก

ทุกข์ในทุกข์อริยสัจ ท่านหมายถึงการยึดมั่นถือมั่นในขั้น 5 ดังพระบาลีว่า “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นทุกข์อริยสัจ คือ ขาดก็เป็นทุกข์ ขราก็เป็นทุกข์ พยาธิก็เป็นทุกข์ มรณะก็เป็นทุกข์ การประจวบกับสิ่งอันไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์ การพลัดพรากจากสิ่งที่รักก็เป็นทุกข์ บรรดาสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้นก็เป็นอย่างนั้น โดยย่อการยึดมั่นถือมั่นในขั้น 5 นั้น เป็นทุกข์” (พระไตรปิฎก มจร. (ไทย) 4/12/21)

สมุทัย แปลว่า เหตุเกิดแห่งทุกข์ หรือสาเหตุที่ทำให้ทุกข์เกิด “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้เป็นทุกข์สมุทยอริยสัจ คือต้นหาอันทำให้เกิดอีก ประกอบด้วยความเพิลิตเพลินและความกำหนด มีปกติให้เพิลิตเพลินในอาภรณ์นั้น ๆ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา” (พระไตรปิฎก มจร. (ไทย) 4/12/21)

นิโรธ แปลว่า ความดับทุกข์ “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นทุกข์นิโรธอริยสัจ คือความดับตัณหาไม่เหลือด้วยวิราคะ ความสละ ความสละทิ้ง ความพ้น ความไม่อาลัยในตัณหา” (พระไตรปิฎก มจร. (ไทย) 4/12/22) ดังนั้นนิโรธจึงเป็นภาวะที่ถึงความดับทุกข์ สำรอกตัณหาสิ้นแล้ว ไม่ถูกตัณหาย้อมใจ ไม่ถูกบีบคั้นด้วยความรู้สึกรวนกระวาย ความเบื่อหน่ายหรือความคับข้องติดขัดอย่างใด หลุดพ้นเป็นอิสระ สงบปลอดโปร่งโล่งเบา ผ่องใสเบิกบาน เรียกอีกอย่างว่า นิพพาน

มรรค แปลว่า ปฏิปทาที่นำไปสู่ความดับทุกข์หรือข้อปฏิบัติให้ถึงความทุกข์ ได้แก่ อริยอัฏฐังคิกมรรค หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ดังที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกว่า “ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ คือ อริยมรรคมีองค์ 8 คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ” (พระไตรปิฎก มจร. (ไทย) 4/12/22) รวมเรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา เพราะเป็นทางสายกลาง ซึ่งดำเนินไปพอดีที่จะทำให้ถึงนิโรธโดยไม่ติดขัดหรือเอียงไปหาที่สุดสองอย่าง คือ กามสุขัลลิกานุโยค ความหมกมุ่นในกามสุข และอัตตกิลมณานุโยค การประกอบความลำบากแก่ตน คือบีบคั้นทรมานตนเองให้เดือนร้อน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2555: 850)

กฎธรรมชาตินิพพาน

ในพระพุทธศาสนามีกฎแห่งธรรมชาติที่เรียกว่า นิยาม หมายความว่า กำหนดอันแน่นอน, ความเป็นไปอันมีระเบียบแน่นอนของธรรมชาติ, กฎธรรมชาติ มี 5 ประการ คือ

1. อุตุนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับอุณหภูมิจึงหรือปรากฏการณ์ธรรมชาติต่างๆ โดยเฉพาะดินน้ำอากาศและฤดูกาล อันเป็นสิ่งแวดล้อมสำหรับมนุษย์
2. พีชนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการสืบพันธุ์ มีพันธุกรรมเป็นต้น
3. จิตตนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับการทำงานของจิต
4. กรรมนิยาม กฎธรรมชาติเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ คือ กระบวนการให้ผลของการกระทำ
5. ธรรมนิยาม (กฎธรรมชาติเกี่ยวกับความสัมพันธ์และอาการที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กันแห่งสิ่งทั้งหลาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2550)

หลักนิยาม 5 จึงเป็นเรื่องของกฎของกระบวนการธรรมทางกายภาพที่ไม่มีชีวิต (อุตุนิยาม) กฎทางชีวภาพ (พีชนิยาม) กฎทางจิตวิทยา (จิตตนิยาม) กฎของพฤติกรรมมนุษย์ (กรรมนิยาม) และกฎของพฤติกรรมมนุษย์ (ธรรมนิยาม)

สรรพสิ่งล้วนเป็นไปตามกฎธรรมชาติ

สรรพสิ่งที่เป็นสังขตธรรมล้วนดำเนินไปตามระเบียบที่แน่นอน เรียกว่ากฎธรรมชาติหรือนิยามแบ่งออกเป็น 2 ส่วนใหญ่ๆ ส่วนแรกคือ กฎเกณฑ์ย่อยๆ ที่ควบคุมความเป็นไปของสังขตธรรม ได้แก่ อุตุนิยาม พีชนิยาม จิตตนิยาม และกรรมนิยาม ส่วนที่สอง คือกฎเกณฑ์ใหญ่ที่ควบคุมกฎเกณฑ์ย่อยๆ หรือความเป็นไปของสังขตธรรม กฎเกณฑ์นั้นคือ ธรรมนิยาม ส่วนสังขตธรรม ได้แก่นิพพานนั้นไม่ดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ใด ไม่ว่าจะเป็นอุตุนิยาม พีชนิยาม จิตตนิยาม กรรมนิยาม หรือธรรมนิยาม (ไตรลักษณ์และปฏิจจสมุปบาท) กฎเกณฑ์หรือนิยามที่ควบคุมความเป็นไปของสังขตธรรม ประกอบด้วยนิยามทั้ง 5 ประการ ดังนี้

1. อุตุนิยาม คือ ความสม่ำเสมอคงที่ในธรรมชาติ ส่วนที่เกี่ยวกับวัตถุหรือกฎธรรมชาติเกี่ยวกับวัตถุที่ไม่มีชีวิต เช่น สสารและพลังงาน ดังที่ สมภาร พรหมทา ได้สรุปเนื้อหาของอุตุนิยามจากเนื้อหาที่กระจัดกระจายอยู่ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาไว้ 4 ประการ คือ 1) วัตถุทุกอย่างมีความสัมพันธ์ถึงกัน 2) ระหว่างวัตถุทั้งสองขึ้นที่เกี่ยวเนื่องกัน ในแง่ที่สิ่งหนึ่งเป็นสาเหตุและอีกสิ่งหนึ่งเป็นผล มีระเบียบความสม่ำเสมอและกฎเกณฑ์ที่แน่นอน 3) ภายในวัตถุแต่ละชิ้นมีความเป็นระเบียบสม่ำเสมอและมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน 4) ในโลกแห่งวัตถุสาเหตุอย่างเดียวกันย่อมส่งผลเหมือนกัน อุตุนิยามนั้นเป็นกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัว ซึ่งสามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์ทางวัตถุต่างๆ ได้ เช่น อธิบายอุณหภูมิจึงหรือสภาพภูมิอากาศ ฤดูกาล และการเคลื่อนที่ของวัตถุ รวมทั้งปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่างๆ

2. พีชนิยาม คือ ความสม่ำเสมอคงที่ในธรรมชาติ ส่วนที่เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิต เช่น มนุษย์ พืช สัตว์ เนื้อหาของพีชนิยาม คือ 1) สิ่งมีชีวิตทุกชนิดมีความสัมพันธ์เนื่องกันไป 2) ระหว่างสิ่งมีชีวิตสองหน่วยที่เกี่ยวข้องกัน ในแง่ที่สิ่งหนึ่งเป็นสาเหตุและอีกสิ่งหนึ่งเป็นผล มีระเบียบ ความสม่ำเสมอ และมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน 3) ภายในสิ่งมีชีวิตแต่ละหน่วยมีความเป็นระเบียบ ความสม่ำเสมอ และมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน 4) ในโลกแห่งสิ่งมีชีวิต สาเหตุอย่างเดียวกันย่อมส่งผลเหมือนกัน

3. จิตตนิยาม คือ ความสม่ำเสมอคงที่ในธรรมชาติ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับจิตใจหรือเป็นกฎธรรมชาติที่เกี่ยวกับกลไกการทำงานของจิต เนื้อหาของจิตตนิยาม คือ 1) จิตทุกดวงมีความสัมพันธ์เนื่องกัน 2) ระหว่างจิตสองดวงที่เกี่ยวข้องกัน ในแง่ที่ดวงหนึ่งเป็นสาเหตุ และอีกดวงหนึ่งเป็นผล มีระเบียบ ความสม่ำเสมอและมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน 3) ภายในจิตแต่ละดวงมีความเป็นระเบียบ ความสม่ำเสมอและมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน 4) ในโลกแห่งจิต สาเหตุอย่างเดียวกันย่อมก่อให้เกิดผลอย่างเดียวกัน

4. ธรรมเนียม คือ ความสม่ำเสมอคงที่ในธรรมชาติ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการให้ผลของกรรม หรือกฎธรรมชาติเกี่ยวกับการให้ผลของกรรมที่ประกอบด้วยความตั้งใจ (เจตนา) ทั้งการกระทำดีและการกระทำที่ไม่ดี ดังที่ดังที่ สมภาร พรหมทา ได้กล่าวถึงเนื้อหาของนิยาม คือ 1) กรรม หรือการกระทำที่เกิดจากความตั้งใจ ทุกอย่างมีผลสนองตอบผู้กระทำเสมอ ยกเว้นกรรมที่ไม่อาจสนองตอบ เพราะตัวผู้กระทำกรรมไม่มีตัวตนในสังสารวัฏอีกแล้ว (อโหสิกรรม) 2) กรรมมีสองประเภท คือ กรรมดีและกรรมชั่ว กรรมดีย่อมก่อให้เกิดผลตอบสนองที่ดี กรรมชั่วย่อมก่อให้เกิดผลตอบสนองชั่วเสมอ 3) ระหว่างกรรมและผลของกรรม มีระเบียบความสม่ำเสมอและกฎเกณฑ์ที่แน่นอน กรรมอย่างเดียวกัน กระทำโดยบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมือนกัน และกระทำต่อสิ่งที่มีคุณสมบัติเหมือนกันย่อมมี านวยวิบากเหมือนกัน นอกจากนิยามทั้ง 4 ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ความเป็นไปของสังขตธรรมทั้งหลายแล้ว ยังมีกฎเกณฑ์หรือนิยามที่ครอบคลุมนิยามทั้ง 4 ดังกล่าว กฎเกณฑ์นั้นเรียกว่า ธรรมเนียม ส่วนสังขตธรรม ได้แก่ นิพพานนั้นมิได้ดำเนินไปตามนิยามทั้ง 4 และกฎธรรมเนียมหรือกฎอื่นใด ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ธรรมเนียม คือกฎเกณฑ์ที่ควบคุมความเป็นไปของสรรพสิ่งยกเว้นสังขตธรรม

5. ธรรมเนียม กฎทั่วไปแห่งความเป็นสาเหตุเป็นผล เป็นกฎที่ครอบคลุมความเป็นไปของสังขตธรรม ได้แก่ อุตุนิยาม พีชนิยาม จิตตนิยาม และกรรมนิยาม ธรรมเนียมมีเนื้อหโดยทั่วไปว่า "เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้ จึงเกิดขึ้น เพราะเมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ" (พระไตรปิฎก มจร. (ไทย) 25/3/174) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ทุกสิ่งล้วนอิงอาศัยกันในฐานะที่สิ่งหนึ่งเป็นสาเหตุ อีกสิ่งหนึ่งเป็นผล ธรรมเนียมนี้เป็นกฎเกณฑ์ใหญ่ที่ครอบคลุมนิยามหรือกฎเกณฑ์เฉพาะทั้ง 4 ดังกล่าวธรรมเนียมเป็นกฎเดียวกันกับหลักไตรลักษณ์และหลักปฏิจจสมุปบาท กฎธรรมชาติหรือธรรมเนียม ซึ่งประกอบไปด้วยไตรลักษณ์และปฏิจจสมุปบาท ในขณะที่กฎ 4 ข้อแรก กระทำการภายในขอบเขตของตน แต่กฎข้อสุดท้ายคือกฎแห่งความเป็นเหตุเป็นผลแก่กันแห่งสิ่งทั้งหลายกระทำการภายในของกฎ 4 ข้อแรก ทำให้กฎแต่ละข้อสัมพันธ์กัน ข้อนี้หมายถึงว่า ศีลธรรมของมนุษย์ ซึ่งเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ (สมภาร พรหมทา, 2540)

ความจริงในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาจำแนกความจริงไว้ 2 อย่างคือ

1. ความจริงในฐานะสมมติสัจจะ สิ่งที่มีอยู่จริงในระดับสมมติ เรียกว่า สมมติสัจจะ คือความจริงที่เนื่องด้วยประสาทสัมผัสที่ทุกคนรับรู้แล้วสมมติศัพท์บัญญัติขึ้นใช้ หรือความจริงที่ขึ้นต่อการยอมรับของคน ความจริงที่ถือตามความกำหนดหมายตกลงกันไว้ของชาวโลก เช่น คน สัตว์ โด่ะ หนังสือ เป็นต้น (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559: 77) เหล่านี้เป็นความจริงโดยสมมติ ซึ่งเป็นความจริงที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามกาลเวลาและสิ่งแวดล้อม หรือองค์ประกอบต่าง ๆ ความจริงในระดับสมมตินี้พุทธปรัชญายอมรับว่ามีอยู่จริงแต่ก็มีอยู่อย่างสมมติเท่านั้น

สิ่งที่มืออยู่จริงในระดับสมมตินั้น แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การบัญญัติความหมายของสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยถือเอาเนื้อหาหรือเนื้อหาของสิ่งนั้นเป็นหลักในการสร้างคำขึ้นมาออกเสียงเรียกชื่อ เพื่อจะหมายรู้หรือทดแทนเนื้อหาของสิ่งนั้น ๆ คือการบัญญัติตามใจความโดยถือเอาอรรถของสิ่งที่ต้องการจะกล่าวถึงเป็นหลักในการบัญญัติ เพื่อให้เกิดความเข้าใจเนื้อหาความท่านจึงเรียกบัญญัติว่า อัถฐบัญญัติ ซึ่งอัถฐบัญญัตินี้ยังแบ่งออกเป็น 6 ประเภท คือ

1) บัญญัติที่อาศัยการวิปริต คือความเปลี่ยนแปลงและสืบทอดของมหาภูตรูป แล้วสมมติบัญญัติกันไว้ด้วยอาการนั้น ๆ เช่น สมมติบัญญัติว่า ภูมิ (แผ่นดิน) เป็นต้น

2) บัญญัติที่อาศัยการประชุมกันแห่งสภาวะทั้งหลายแล้วสมมติบัญญัติไว้ด้วยอาการนั้น ๆ เช่น สมมติบัญญัติว่า ณะ (รถ) เป็นต้น

3) บัญญัติที่อาศัยการประชุมกันของชั้นทั้ง 5 แล้วสมมติบัญญัติไว้ด้วยอาการนั้น ๆ เช่น สมมติบัญญัติว่า ปริสะ (บุรุษ) เป็นต้น

4) บัญญัติที่อาศัยการหมุนเวียนของพระอาทิตย์และพระจันทร์ยกย้ายเข้าออกแล้วสมมติบัญญัติไว้ด้วยอาการนั้น ๆ เช่น สมมติบัญญัติทิวว่า ทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ที่ชื่อว่า ทิสาบัญญัติ เป็นต้น

5) บัญญัติที่อาศัยอาการที่มหาภูตรูปทั้ง 4 ไม่ติดต่อกันแล้วคือไม่จดถึงกันแล้วสมมติบัญญัติไว้ด้วยอาการนั้น ๆ เช่น สมมติบัญญัติว่า ภูปะ (หลุม), คูหา (ถ้ำ) เป็นต้น

6) บัญญัติที่อาศัยนิमितของกัมมภูฐานและอาการวิเศษของภาวนาแล้วสมมติบัญญัติไว้ด้วยอาการนั้น ๆ เช่น สมมติบัญญัติว่า บริกรรมนิमित อุคคหนิมิต เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2555: 66)

2. นามบัญญัติ เป็นสิ่งที่มนุษย์บัญญัติขึ้นในลักษณะเป็น นาม ชื่อ คำ วลี หรือเป็นสัญลักษณ์อื่นใดเพื่อที่จะสามารถสื่อความหมายของอรรถบัญญัติได้ นามบัญญัตินี้แบ่งออกเป็น 6 ประเภท คือ 1) เป็นคำบัญญัติเรียกสภาวะธรรมที่มีจริง เช่นคำว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นต้น เป็นการบัญญัติแต่งตั้งสิ่งที่มีปรมาตตสภาวะรองรับนามบัญญัตินั้นมีอยู่จริง 2) เป็นคำบัญญัติเรียกลักษณะที่ไม่มีสภาวะธรรมรองรับ เช่นคำว่า ไทย แหก หนังสือ ต้นไม้ บ้าน เป็นต้น 3) บัญญัติสิ่งที่ไม่เกี่ยวกับสิ่งที่มีสภาวะธรรมรองรับ เช่นคำว่า ฆานลาภี (บุคคลผู้ได้มาน) เป็นต้น 4) บัญญัติสิ่งที่มีกับสิ่งที่ไม่มีสภาวะธรรมรองรับ เช่นคำว่า อิตถิสัทโ (เสียงของหญิง) 5) บัญญัติสิ่งที่มีสภาวะธรรมรองรับ 2 คำผสมกัน เช่นคำว่า จักขุวิญญาณ เป็นต้น 6) บัญญัติสิ่งที่ไม่มีสภาวะธรรมรองรับ 2 คำผสมกัน เช่นคำว่า ราชปุตโต (พระโอรสของพระราช) เป็นต้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2555: 67)

สมมติสัจจะ ความจริงภายนอกหรือความจริงในทางโลกที่เขาสมมติกันนั้น เมื่อบุคคลได้ศึกษาแล้วก็สามารถนำมาประกอบกิจแห่งตนให้สำเร็จได้ คือทำเหตุให้สัมพันธ์กับผล ก็จะได้ผลสัมฤทธิ์ตามที่ตนปรารถนา ซึ่งการรู้เหตุ รู้ผลตามความเป็นจริงนี้บุคคลอาจนำไปประกอบให้เป็นผลดี ผลชั่วก็ได้ ให้เป็นสุขหรือให้เป็นทุกข์ก็ได้ตามแต่เหตุที่ประกอบ “บุรุษทำกรรมเหล่าใดไว้ เขาย่อมเห็นกรรมเหล่านั้นในตน ผู้ทำกรรมดีย่อมได้รับ

ผลดี ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว บุคคลหว่านพืชเช่นใดย่อมได้รับผลเช่นนั้น”(พระไตรปิฎก มจร. (ไทย) 27/294/80) ซึ่งมีปรากฏให้เห็นในปัจจุบันมากมาย

สรุปได้ว่า ความสำคัญของเรื่องความจริงในระดับสมมตินี้ จึงได้อธิบายลักษณะของสมมติสัจจะและได้แบ่งประเภทของสมมติสัจจะไว้เป็นระบบเพื่อให้เข้าใจง่าย จะได้เป็นประโยชน์แก่บุคคลผู้ที่จะนำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของตนเองได้อย่างถูกต้อง โดยปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับความจริงในระดับสมมติตามที่ เป็นจริง จะได้ไม่หลงยึดติดอยู่กับสมมติบัญญัติทั้งหลาย โดยขาดความเข้าใจที่ถูกต้องในสมมติบัญญัตินั้น ๆ กล่าวคือพุทธปรัชญาสอนให้รู้เท่าทันสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงของมัน

2. ความจริงในฐานะปรมัตตสัจจะ

สิ่งที่มีอยู่จริงในระดับปรมัตถ์ เรียกว่า ปรมัตตสัจจะ สิ่งที่มีอยู่จริงในระดับปรมัตตสัจจะนี้ เป็นความจริงที่มีอยู่จริง ๆ มีสภาวะธรรมรองรับอยู่จริง เป็นสิ่งที่มีอยู่จริงโดยตัวของมันเองโดยไม่ขึ้นอยู่กับการรับรู้หรือการปฏิเสธของมนุษย์ จะมีมนุษย์รับรู้ว่ามีอยู่หรือไม่ก็ตาม ความจริงนี้ก็ยังคงมีอยู่เช่นนั้น หากไม่เปลี่ยนแปลงไปตามความรู้หรือความเชื่อของมนุษย์แต่อย่างใดไม่ อีกอย่างหนึ่ง ปรมัตตสัจจะนั้น คือความจริงภายในหรือความจริงทางธรรมอันเป็นปรมัตถธรรมนั้น ย่อมมุ่งให้บุคคลรู้จักเหตุแห่งความดี และความชั่ว อันจะนำมาซึ่งผลคือ สุขและทุกข์ตามลำดับ มิใช่เพียงเพื่อทำความปรารถนาของตนให้สำเร็จเพียงอย่างเดียว เหมือนความจริงในทางโลก ด้วยว่าจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ความจริงในทางธรรมนั้นคือความดี มิใช่มุ่งที่ความสำเร็จเพียงอย่างเดียวโดยไม่ใส่ใจว่าดีหรือชั่ว บุคคลเมื่อรู้ว่าเป็นเหตุของความชั่วให้ผลเป็นความทุกข์ ย่อมพยายามที่จะละเว้น แล้วประกอบเหตุแห่งความดี อันให้ผลคือความสุขแทน ซึ่งประกอบเหตุแห่งความดีนี้เองย่อมทำให้บุคคลบรรลุถึงผลการเป็นคนดี พ้นจากการเป็นคนชั่ว ซึ่งนี้เป็นประโยชน์ขั้นต้นแห่งการศึกษา และปฏิบัติตามหลักแห่งความจริงทางธรรม คือ “ย่อมทำให้เป็นคนดี ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เป็นทุกข์” พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543: 90)

อริยสัจ 4 : วิถีสู่ความหลุดพ้น

ความจริง หรือ สัจจะ ที่มนุษย์ศึกษา และรู้กันอยู่ในโลกนี้ มี 4 ประการ ด้วยกัน คือ

1. สมมติสัจจะ ความจริงสมมติ หมายถึง ความจริงชั้นนอกที่ชาวโลกสมมติกันขึ้นยอมรับและใช้กันในชีวิตประจำวันเพื่อความสะดวกในการติดต่อสร้างสรรค์กัน แต่ถ้าศึกษาให้ละเอียดลงไปแล้วความจริงชั้นสมมุติภาการใช้ความจริงไม่ ตัวอย่างเช่น ชาวโลกสมมุติเรียกกันว่าพระอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออก และยอมรับกันโดยไม่ต้องสอบสวนเพราะยอมรับกันทั่วไปมาเป็นเวลานานแล้วนี้เป็นสมมติสัจจะ แต่ถ้าจะพูดกันตามความเป็นจริงแล้ว พระอาทิตย์หาได้ขึ้นทางทิศตะวันออกไม่พระอาทิตย์ไม่ได้ขึ้นแต่โลกเรามุนรอบตัวเองอยู่ตลอดเวลา เมื่อโลกด้านใดด้านหนึ่งหันเข้าหาพระอาทิตย์ เราเห็นพระอาทิตย์โผล่ขึ้นจากขอบฟ้า เราจึงเรียกว่าพระอาทิตย์ขึ้นทางทิศตะวันออก ความจริงเช่นนี้ คนทั่วไปศึกษากันอยู่ในชีวิตประจำวัน

2. สภาวะสัจจะ ความจริงโดยสภาวะ หมายถึง ความจริงที่ได้จากการศึกษากันกว่าวินิจฉัยวิจารณ์ให้ ลึกลงไปอีกจนสามารถรู้ความจริงระดับลึกลงไป เช่น เรื่องของทิศตะวันออก การที่โลกหมุนรอบตัวเอง ทำให้ เราเห็นพระอาทิตย์ไผ่ขึ้นทางทิศตะวันออก นับเป็นความจริงขั้นสภาวะ คำว่า "น้ำ" เป็นความจริงขั้นสมมุติ แต่สารประกอบที่ประกอบไปด้วย ไฮโดรเจน 1 ปริมาณ และออกซิเจน 2 ปริมาณนั้นเป็นความจริงขั้นสภาวะ

3. ปรมัตถสัจจะ ความจริงเกี่ยวกับสิ่งที่อยู่เหนือวิสัยของประสาทสัมผัส เช่น ความจริงที่เกี่ยวกับ จิต วิญญาณ เทพเจ้า นรก สวรรค์ นิพพาน เป็นต้น นักปรัชญาสนใจศึกษาความจริงชนิดนี้ การรู้ความจริง 3 ประเภทนี้ แม้จะทำให้คนฉลาดขึ้น ทำให้สามารถปรับปรุงชีวิตและ โลกนี้ให้ดีขึ้น แต่ก็ไม่ใช่ไปเพื่อความบริ สุทธิ์หลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ดังเราจะเห็นได้ว่านักวิทยาศาสตร์ แม้จะมีความรู้อย่างลึกซึ้งกว้างขวางเกี่ยวกับ สสาร แต่ก็ยังมีกิเลสยังทำความชั่วยังมีทุกข์ นักวิทยาศาสตร์สามารถจับปริมาณมาใช้งานได้แต่เพราะยังมี โลก โกรธ หลง จึงนำมาประดิษฐ์ระเบิดปรมาณูและระเบิดไฮโดรเจน เพื่อทำลายล้างมนุษย์นักปรัชญาแม้จะมี ความรู้เกี่ยวกับปรมัตถสัจจะ แต่ก็ยังไม่พ้นจากโลก โกรธ หลง เนื่องจากพระพุทธศาสนามุ่งความบริสุทธิ์หลุด พ้นจากกิเลสและทุกข์เป็นสำคัญ และสัจจะทั้ง 3 ประการนี้ไม่สามารถทำให้ถึงที่สุดทุกข์ได้ พระพุทธศาสนาจึง ไม่นิยมยกย่อง ว่าสัจจะ 3 ประการนี้เป็นสัจจะ สูงสุด พระพุทธเจ้ามิได้ทรงห้ามมิให้ชาวพุทธศึกษา แต่มิได้ทรง สรรเสริญมิได้ทรงแนะนำให้ชาวพุทธ พุ่มเทษิตจิตใจให้แก่การศึกษากันกว่าความจริง 3 ประการนี้

4. อริยสัจจะ ความจริงอันประเสริฐ 4 ประการคือ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ สมุทัย ความดับทุกข์ นิโรธ และทางปฏิบัติเพื่อดับทุกข์ อริยมรรค อริยสัจ 4 ประการนี้พระพุทธเจ้าทรง สรรเสริญและทรงแนะนำให้ พุทธศาสนิกชนศึกษาอย่างจริงจัง เพราะการรู้อริยสัจจะ สามารถจะนำไปสู่ความดับกิเลสและทุกข์ได้

อริยสัจ 4 ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงสั่งสอนเวไนยสัตว์และที่เหล่าพระสาวกได้นำมาสืบทอดต่อกันมา นั้นเป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า มี 4 ประการคือ ทุกข์ หรือ ทุกขอริยสัจ สมุทัย หรือ ทุกขสมุทัยอริยสัจ นิโรธ หรือ ทุกขนิโรธอริยสัจ และ มรรค หรือ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อริยสัจ เป็นความจริงอันประเสริฐมีเนื้อหาหลักที่ ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ทุกข์สัจจะ : ความจริงว่าด้วยลักษณะแห่งทุกข์

ทุกข์ หรือ ทุกขสัจจะ ความจริงประการแรกที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ถึงความทุกข์ความทุกข์ในอริยสัจ 4 ต่างจากความทุกข์ในไตรลักษณ์ ความทุกข์ในไตรลักษณ์ หมายถึงสิ่งที่สิ่งต่างๆทนอยู่ได้ไม่นานต้องมีอัน เปลี่ยนแปลงไป แต่ทุกข์ในอริยสัจ 4 หมายถึงความยากลำบาก ความยุ่งยากความ เจ็บปวด ความทรมาน พระพุทธเจ้าทรงแสดงความทุกข์ไว้ 10 ประการ ดังต่อไปนี้

1) นิพพัทธทุกข์ ได้แก่ ความไม่สบายกายไม่สบายใจ อันเกิดขึ้นแก่มนุษย์ทุกคน ทุกชาติ ชั้นวรรณะ ตลอดเวลา คือ ความไม่สบายอันเกิดจากความเปลี่ยนแปลงของบรรยากาศ เช่น ความหนาวเกินไป ความ ร้อนเกินไป ความทุกข์ทรมานอันเกิดจากความต้องการทางร่างกาย เช่นความหิวกระหาย การปวดอุจจาระ

ปวดปัสสาวะ ความปวดเมื่อยตามเนื้อตามตัวเป็นอาทิ ความทุกข์ชนิดนี้เกิดขึ้นแก่คนทุกคน ทุกเวลา คนรวยก็หิว เพราะคนรวยและคนจนต่างมีกระเพาะอาหาร เมื่อกระเพาะเกิดว่างลงจะต้องเกิดความหิว อันความหิว นั้นถ้าเรามีอาหารรับประทานแก้ได้ก็จะไม่เกิดความทุกข์มากนัก แต่ถ้าหิวขึ้นมาแล้ว ไม่มีอาหารรับประทาน จะเห็นได้ชัดทีเดียวว่า ความหิวเป็นทุกข์อย่างไร ความยุ่งยากทั้งหลายในโลกนี้เกิดจากความหิวเป็นส่วนใหญ่ ความหิว เป็นโรคที่แก้ไม่หาย มีแต่บรรเทาได้บ้างด้วยการกินอาหาร และต้องกินกันตลอดชีวิตความกระหาย ความปวดอุจจาระปัสสาวะ และความปวดเมื่อยขบตามร่างกายก็เช่นเดียวกัน

2) พยาธิทุกข์ ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ ความเจ็บปวดทรมานอันเกิดจากโรคภัยไข้เจ็บเกิดจากความผิดปกติในร่างกาย เกิดจากบาดแผลร่างกายของมนุษย์เป็นสิ่งอ่อนแอ และเปราะบาง เป็นที่สุดโรคภัยต่างๆ ชอบเข้าอยู่อาศัย คนทุกคนจะต้องมีความทุกข์เพราะโรคภัย ไข้เจ็บอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายๆ อย่างพร้อมกันไม่มากนักน้อย แม้แต่นายแพทย์บางที่ก็ต้องตายเพราะโรคบางอย่าง มีคนน้อยคนที่ไม่เคยเจ็บป่วยเลยตลอดปี

3) สภาวะทุกข์ ความทุกข์ที่เกิดจากชาติ - ความเกิด ชรา - ความแก่ มรณะ - ความตาย ความเกิดเป็นความทุกข์เพราะเป็นความเจ็บปวดทรมานสำหรับผู้เกิด และผู้ให้เกิดเป็นความเสี่ยงภัยอย่างสูงเพราะมีมารดาทารกเป็นอันมากที่ต้องสูญเสียชีวิตในการเกิด ที่สำคัญที่สุดก็คือ ความเกิดเป็นประตูนำไปสู่ ความแก่ ความตาย และความทุกข์ทั้งปวงในชีวิต

4) ปกิณณกทุกข์ หมายถึง ความทุกข์ความเศร้าโศกเสียใจ ความทุกข์ระทมตรมใจ ความก้ำกั้นใจความร้อให้ไฟร่าพันที่เกิดขึ้นเมื่อพลัดพรากจากคนรักของรัก เพราะประสบกับความเกลียดของเกลียด และเพราะปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สมปรารถนา ปุณฺชนทุกคนไม่ว่าจะยากดีมี จนแค่ไหนมีโอกาสที่จะได้รับความทุกข์ชนิดนี้เท่าเทียมกัน เพราะคนรวยและคนจนมีโอกาสที่จะ พลัดพรากจากคนรักของรักเหมือนกัน ไม่มีใครที่ไม่เคยพลัดพรากจากคนรักของรัก นอกจากคนที่ ไม่รักใคร่หรือสิ่งใดเท่านั้น ไม่มีใครที่จะไม่เคยผิดหวัง นอกจากเขาจะไม่มีหวัง หรือไม่มีความ ปรารถนาในสิ่งใดเท่านั้น แต่คนธรรมดาในโลกทุกคนยังมีความรัก ยังมี ความเกลียด ยังมีความปรารถนา จึงมีโอกาสที่จะประสบปกิณณกทุกข์เท่าเทียม

5) สันตปาทุกข์ หมายถึง ความเดือดร้อนกระวนกระวายใจเพราะถูกไฟกิเลสชนิดต่างๆ เผดเผา เช่น ไฟ คือ ความรัก ความโลภ ความโกรธ ความอิจฉาริษยา ความอาฆาตพยาบาท ความเกลียดชังเป็นต้น ปุณฺชนที่ยังมีกิเลส มีโอกาสที่จะได้เสวย ทุกข์ประเภทนี้เท่าเทียมกัน

6) วิปากทุกข์ หมายถึง ความทุกข์ทรมาน ความเดือดร้อนใจ ความหวาดสะดุ้ง ความละอายใจ ซึ่งเป็นผลความชั่วที่ตนกระไว้แล้วในอดีต ทุกข์ชนิดนี้ สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ คนที่ไม่กระทำความชั่วย่อมนิได้เสวยทุกข์ชนิดนี้ แต่จะมีคนสักกี่คนที่ไม่เคยทำความชั่วทางกาย ทางวาจา ทางใจเลยในชีวิต

7) อาชีวทุกข์ หรือ อาหารปริเยณูทุกข์ หมายถึง ความลำบาก ความเหน็ดเหนื่อย ความเดือดร้อน ความวิตกกังวลอันเกิดจากการทำมาหาเลี้ยงชีพ การแสวงหาอาหารเพื่อเลี้ยงชีวิตของตนและของคนที่เกี่ยวข้อง การทำมาหาเลี้ยงชีพทุกชนิดล้วนแต่ต้องออกแรงกาย วาจา ใจทั้งนั้น ต้องต่อสู้แข่งขันชิงดีชิงเด่น มีคนจำนวนมากที่ต้องสูญเสียชีวิตเพราะการเลี้ยงชีวิต

8) สหคตทุกข์ ความลำบาก ความเหน็ดเหนื่อย ความวิตกกังวล ที่มาพร้อมกับ ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ถ้าขาดการพิจารณา เราอาจจะเห็นว่า ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ไม่น่าจะเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ เพราะใคร่ๆก็ปรารถนาสิ่งเหล่านี้ทั้งนั้น แต่ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้วก็จะเห็นว่าลาภ ยศ สรรเสริญ และโลกียสุข เป็นเหตุให้เกิดทุกข์โดยแท้ เพราะว่า สิ่งใดมีคุณค่าแก่เรา สิ่งนั้นมีโทษแฝงอยู่ด้วย สิ่งใดให้ความสะดวกแก่เรา สิ่งนั้นก็มีความยุ่งยากแก่เราด้วย

9) วิวาหมุลกทุกข์ ความทุกข์ ความเดือดร้อน และภัยวิบัติที่เกิดจากการทะเลาะวิวาท กับคนอื่นๆ คนเราจำเป็นต้องอยู่ท่ามกลางคนอื่นและต้องติดต่อสัมผัสกับคนอื่น คนแต่ละคนย่อมมีอุปนิสัยจิตใจและรสนิยมของเขาเองซึ่งบางที่ก็ขัดกับของเรา ทำให้เกิดการขัดแย้งทะเลาะวิวาทกันขึ้น บางทีก็ถึงกับเป็นศัตรูคู่อาฆาตทำลายล้างผลาญกัน การทะเลาะวิวาทไม่ว่าจะหนัก หรือ เบาย่อมก่อให้เกิดความโกรธความอาฆาตพยาบาท ความเกลียดชังความหวาดกลัว ความเร่าร้อนใจซึ่งเป็นความทุกข์อย่างแท้จริง

10) ทุกข์ขันธ หรือ ชันธทุกข์ ได้แก่ ความทุกข์ทรมาน ความระกำลำบากในการบริหารรักษาคันธ 5 อันเป็นประกอบขึ้นเป็นตัวตนของมนุษย์ทุกคน ขันธ 5 เป็นภาระอันหนักที่คน ต้องแบกไว้ด้วยความลำบาก ความทุกข์ทั้ง สิบ ประการที่กล่าวมาแล้วนั้น เกิดขึ้นเพราะมีขันธ 5 ถ้าไม่มีขันธ 5 เสียอย่างเดียวทุกข์อื่นๆก็ไม่มี เพราะฉะนั้นทุกข์ขันธจึงเป็นทุกข์รวบยอด

สมุทยสังกะ : ลักษณะแสดงสาเหตุแห่งทุกข์

สมุทัย แปลว่า เหตุเกิดแห่งทุกข์พระพุทธเจ้าทรงค้นพบว่า "ตัณหา" คือความอยากความต้องการ เป็นต้นเหตุอันแท้จริงของความทุกข์ ตัณหา มี 3 อย่าง คือ

1) กามตัณหา ความอยากได้อะไรมีในกามคือรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสที่นำใคร่หน้าชอบใจ อยากได้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข หมายความว่า ความอยากที่ประกอบด้วยความเห็นแก่ตัวอยากได้มา เพื่อความสุขความสำราญของตนจัดเป็นกามตัณหา ตัณหาชนิดนี้ถ้าจะเรียกให้เด่นชัดขึ้น ควรจะเรียกว่าอยากให้มา คืออยากให้รูป เสียง กลิ่น รส ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข เป็นต้น มาสู่ตน

2) ภวตัณหา คำว่า "ภว" แปลว่า ภพก็ได้ แปลว่า ความมีก็ได้ แปลว่า ความเป็นก็ได้ เพราะฉะนั้นจึงมีการแปล "ภวตัณหา" หลายอย่างบางอาจารย์ แปลว่าอยากเป็นนั่นเป็นนี่ แต่ถ้าพิจารณาตามความเป็นจริงแล้ว ความอยากเป็นกับความอยากมี ก็คืออันเดียวกันนั่นเอง เช่น อยากเป็นเศรษฐี ก็คืออยากได้อะไรมีความเป็นเศรษฐีหรือ อยากมีทรัพย์สินมาก นั่นเอง อยากเป็นพระราชาก็คืออยากได้ ตำแหน่งพระราชานั้นเอง อีกอย่าง

หนึ่งความเป็นผลเกิดจากความอยากมี ถือเมื่อมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วก็เป็นเจ้าของสิ่งนั้น และได้ชื่อตามสิ่งนั้น เช่น คนมีเงินมีทรัพย์ ก็เป็นเศรษฐี คนมีภรรยา ก็เป็นสามี คนมีบุตร ก็เป็นบิดามารดา ฉะนั้นความ อยากมีบุตร กับ ความอยากเป็นบิดาจึงแยกกันไม่ออก และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยเหตุผล

3) วิภาตตัณหา แปลให้ถูกต้องตามสภาพความเป็นจริงในจิตใจมนุษย์ ก็คือ "อยากให้ไป" ซึ่งสืบเนื่องมาจาก อยากให้มา (กามตัณหา) อยากให้อยู่ (ภวตัณหา) และอยากให้ไป (วิภาตตัณหา) ถ้าเราสังเกตดูความอยากในชีวิตประจำวันของเรา เราจะเห็นได้ทันทีว่าเมื่อเรายังไม่ได้ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง เราอยากได้สิ่งนั้น (กามตัณหา) เมื่อเราได้มาแล้ว เราจะยึดถือหวงแหนไว้ อยากให้สิ่งนั้นคงอยู่(ภวตัณหา) แต่เมื่อวันเวลาผ่านไป เราจะเกิดความเบื่อหน่ายในสิ่งนั้น อยากให้สิ่งนั้นไปเสียให้พ้นหูพ้นตา อยากให้สูญเสียไปเสีย บางทีเราก็กายให้คนอื่นไป ขายไป หรือทำลายทิ้งเสีย นี่แหละคือลักษณะของวิภาตตัณหา ในชีวิตประจำวันเมื่อเราประสบกับ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ที่ไม่น่าพอใจ เราอยากให้มันดับสูญไป ก็จัดเป็นวิภาตตัณหาเหมือนกัน วิภาตตัณหาให้เกิดทุกข์อย่างไร วิภาตตัณหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ก็เพราะว่าเมื่อเราอยากให้สิ่งใดไปเสีย จากเราแต่สิ่งทั้งหลายหาได้เป็นไปตามความปรารถนาของเราทุกประการไม่ มันคงอยู่กับเราทั้งๆ ที่เราไม่ชอบทั้งๆที่เราแสนจะเกลียด เมื่อเราจำต้องอยู่กับสิ่งที่เราเกลียด เราจะเกิดความเดือดร้อนใจ กระวนกระวาย เบื่อหน่าย เอือมระอา โกรธเคืองหงุดหงิด ซึ่งเป็นความทุกข์ใจอยากหนี ถ้าความทุกข์ใจเหล่านี้มีมากขึ้น คนอาจจะทำลายสิ่งที่ตัวไม่ชอบนั้นเสียโดยวิธีรุนแรง ทำให้เกิดทุกข์ โทษเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณ ฉะนั้นวิภาตตัณหาจึงเป็นเหตุให้เกิดทุกข์โทษได้อย่างมากมาย

นิโรธัสัจจะ : ความดับแห่งความทุกข์

นิโรธ หรือ "ความดับทุกข์" นั้นเป็นส่วนผลในปัจจุบันนี้เราอาจจะไม่มีนิโรธเพราะ เรายังมีทุกข์และตัณหา แต่การที่พระพุทธเจ้าทรงยกนิโรธขึ้นมาแสดงไว้ ก็เพื่อชี้ให้เห็นว่า ความทุกข์และเหตุแห่งความทุกข์เป็นสิ่งที่คนสามารถดับได้กำจัดให้หมดสิ้นไปได้เป็นการให้ความหวังกับมนุษย์เพราะมนุษย์ส่วนมากเข้าใจว่าความทุกข์และตัณหาเป็นของธรรมชาติซึ่งเกิดมีเอง ไม่มีทางที่จะหาจัดหรือบรรเทาได้ แล้วก็ก้มหน้ารับทุกข์ต่อไปโดยไม่คิดหาทางแก้ไข ความเข้าใจเช่นนั้นเป็นความเข้าใจของคนประเภท "ทุนนิยม" ซึ่งไม่ใช่หลักพระพุทธศาสนา ชาวพุทธต้องเชื่อ ตามหลักอริยสัจว่า "นิโรธ" หรือความดับทุกข์และตัณหาทำได้จริง มีได้อย่างแน่นอนจนกระทั่ง พระพุทธเจ้าทรงยกขึ้นเป็น "ความจริงอันประเสริฐ" อย่างหนึ่ง ทั้งนี้เพราะ ว่า ทุกข์ก็ดี เหตุของทุกข์ก็ดีเกิดขึ้นโดยมีเหตุปัจจัย เปรียบเหมือนไฟเกิดขึ้นเพราะมีเชื้อเพลิง มีอากาศและมีความร้อน ถ้าเรากำจัดเหตุปัจจัยของทุกข์ได้ ทุกข์และเหตุของทุกข์ก็ดับไปเอง เปรียบเหมือนเรากำจัดเชื้อเพลิงอากาศและความร้อนให้หมดไป เปลวไฟก็ดับไปเอง เพราะฉะนั้นหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าจึง เป็นไปตามหลักเหตุผลในธรรมชาตินั้นเอง ไม่มีอะไรผิดธรรมชาติตรงกันข้ามคนที่เห็นว่ากิเลส ตัณหาเป็นของเกิดมีตามธรรมชาติไม่มีทางกำจัดหรือบรรเทาได้ กลับเป็นคนเห็นผิดไปจากหลัก ธรรมชาติเสียอีก ในโลกนี้ไม่มีสิ่งใดกำจัดไม่ได้ถ้าเรารู้เหตุปัจจัย รู้จักวิธีการ และมีความเพียร พยายามมากพอจะดับทุกข์ดับที่ไหน การดับทุกข์ตามวิธีการอันถูกต้อง

ตามหลักพระพุทธศาสนานั้น ถ้าจะบรรเทาทุกข์ก็ต้องบรรเทาที่มูลเหตุ 3 ประการนั้น เปรียบเหมือนเราจะดับไฟ ต้องทำลายตัวเชื้อไฟให้หมดสิ้น เปลวไฟ จึงจะดับ ฉะนั้นการจะบรรเทาทุกข์ต้องบรรเทาต้นเหตุ การที่จะดับทุกข์ได้ ต้องดับต้นเหตุ เพราะต้นเหตุเป็นต้นเหตุให้เกิดทุกข์โดยตรง การจะดับต้นเหตุโดยตรงนั้นทำได้ยากมาก เพราะว่าต้นเหตุมีพลังแรง ต้นเหตุเป็นพฤติกรรมของจิตที่เกิดมากับจิต จนทำให้คนเข้าใจไปว่า "ความอยากเป็นธรรมชาติของจิต" แยกกันไม่ออก นอกจากนั้นคนยังมีความอหังการในต้นเหตุเข้าใจว่าต้นเหตุเป็นของตนเองเลยทีเดียว จึงไม่ยอมทำลายหรือกำจัดต้นเหตุ การดับต้นเหตุโดยตรงทำได้ยากเพราะต้นเหตุมีกำลังแรง เปรียบเหมือนไฟที่กำลังลุกโผลงเต็มที่ เราจะนำเอาน้ำเข้าไปสาดใส่โดยหวังจะให้ดับยอมไม่มีทางสำเร็จ เข้าทำนองน้ำน้อยยอมแพ้ไฟ ฉะนั้นการดับต้นเหตุจะต้องค่อยๆ กระทำไปตามลำดับ

มัคคัลลจะ : ทางดำเนินสู่ความดับทุกข์

มรรค หรือ มัคคัลลจ หรือ อริยมรรคมีองค์ 8 มรรคคือทางดับทุกข์ได้แก่แนวทางในการปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์หรือการบรรลุนิพพาน ความหลุดพ้นจากทุกข์ ซึ่งมีองค์ประกอบ 8 ประการที่นำไปสู่ความพ้นทุกข์หรือนิพพาน วิธีการดังกล่าวนี้ไม่ตั้งเกินไปและไม่หย่อนเกินไป กล่าวคือไม่เป็นการทรมานตนให้ลำบาก และไม่ปล่อยตนตามอำเภอใจ องค์ประกอบทั้ง 8 มีความเหมาะสมพอดี เป็นทางสายกลาง จึงเรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา

- 1) สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ
- 2) สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ
- 3) สัมมาวาจา การพูดชอบ
- 4) สัมมากัมมันตะ การงานชอบ
- 5) สัมมาอาชีวะอาชีพอชอบ
- 6) สัมมาวายามะ การพยายามชอบ
- 7) สัมมาสติ การระลึกชอบ
- 8) สัมมาสมาธิ การตั้งใจชอบ

บทสรุป

อริยสัจ 4 หมายถึง ความจริงการเข้าไปรู้ปัญหา สาเหตุสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา แล้วหาหนทางเพื่อการดับเหตุปัจจัยแห่งความทุกข์ได้เมื่อใด ผลคือความสงบสุขปราศจากการบีบคั้นใจที่ผ่านมาจากอายตนะภายในและอายตนะภายนอกทั้ง 6 ยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามกฎธรรมดาแห่งธรรมชาติแม้ความทุกข์ทางกายจะเกิดขึ้น แต่ความทุกข์ทางใจก็ไม่มี เนื่องจากไม่ยึดมั่นถือมั่น หรือปรุงแต่งอารมณ์หลักธรรมเรื่องอริยสัจ 4 นี้ ถือว่าเป็นหลักการที่ครอบคลุมทั่วทุกสิ่งทุกอย่างสรุปลงในอริยสัจได้ทั้งหมด สิ่งที่ยึดกำหนดรู้จัดลงในทุกข์ คือสิ่งที่พึงกำหนดรู้ (ปริยญญะ) สิ่งที่ไม่ดีไม่งามที่ชั่วร้าย เป็นสิ่งที่พึงละเว้น จัดลงในสมุทัย คือสิ่งที่พึงกำหนดละ (ปหัตตัพพะ) สิ่งที่ยึดทำให้สำเร็จ จัดลงในนิโรธ คือสิ่งที่พึงทำให้แจ้ง (สัจฉิกาทัพพะ) สิ่งที่เป็นวิธีการที่จะทำให้บรรลุจุดหมาย จัดลงในมรรค คือสิ่งที่พึงทำให้มีขึ้นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน

ตัวปัญหานั้นต้องกำหนดรู้ จัดเป็นตัวทุกข์ สาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหาเป็นสิ่งที่พึงละเว้น (ก่อนที่จะเกิดปัญหาในคราวต่อไป) จัดเป็นสมุทัย การแก้ปัญหาก็ จัดเป็นนิโรธ ซึ่งต้องทำให้สำเร็จ วิธีแก้ปัญหาก็ จัดเป็นมรรค เป็นสิ่งที่ต้องศึกษาหาทางทำให้มีขึ้นบทรูป

หากเข้าใจเรื่องไตรลักษณ์แล้วจะแก้ปัญหาวิตได้อย่างมากมาย ไตรลักษณ์สอนให้เรารู้เท่าทันยอมรับความจริง เป็นวิธีการวางท่าทีต่อสิ่งทั้งหลายให้สอดคล้องกับความจริงของธรรมชาติ เป็นท่าทีแห่งปัญญา ความเป็นอิสระ ไม่ถูกมัดตัว และสอนให้เราแก้ไข ทำการไปตามเหตุปัจจัย เป็นขั้นปฏิบัติต่อสิ่งทั้งหลายโดยสอดคล้องกับความเป็นจริงของธรรมชาติ เป็นการปฏิบัติด้วยปัญญา เช่น เมื่อผมของเราหงอกขาว เนื้อหนังเหี่ยวเหี่ยว ซึ่งเป็นอาการเบื้องต้นของความแก่ชรา ถ้าไม่ยอมรับปรากฏการณ์นี้ สิ่งที่จะเกิดขึ้นคือความทุกข์ ทุกข์ เพราะไม่อยากจะแก่ ไม่ยอมรับความจริงนี้ แต่ท้ายที่สุดแล้วเรายอมพ่ายแพ้ต่อความจริง หากเรายอมรับว่า ผมหงอกเป็นเรื่องธรรมดา ไม่ได้เกิดขึ้นกับเราคนเดียว ทุกๆ คนก็เป็นเช่นเดียวกัน จะช้าหรือเร็วเท่านั้นเอง ถ้าคิดได้อย่างนี้จะหายจากความทุกข์ หรืออย่างน้อยก็ทำให้ทุกข์นั้นเบาบางลง จางคลายไปได้ ท้ายที่สุดแล้วเมื่อความทุกข์นั้นเบาบางลงสิ่งที่ได้มาก็คือความสุข

เอกสารอ้างอิง (References)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2555). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. พิมพ์ครั้งที่ 32. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *แก่นแท้พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธรูปของธรรมสภา.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (ม.ป.ป.). *จะพัฒนาคนกันได้อย่างไร?*.

สมภาร พรหมทา. (2540). *พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาในยุค New Normal
LIVING ACCORDING TO BUDDHIST PRINCIPLES IN THE NEW NORMAL

พระมหานิธิพนธ์ กิตติพนฺธ (กัณฺธรรักษ์)
Pharmaha Nipitpol Kittibandho (Kantatharak)

วัดเจษฎาราม พระอารามหลวง จังหวัดสมุทรสาคร
Wat Chettharam, Royal Monastery, Samut Sakhon Province
Nipitpol1980@gmail.com

บทคัดย่อ

วิถีชีวิตที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงจากยุคสมัยหนึ่งไปสู่ยุคสมัยหนึ่ง ย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ความเชื่อ หรือทัศนคติของคนในยุคเก่าอาจจะนำมาใช้ในยุคปัจจุบันไม่ได้เหตุผลเพราะบริบทของสังคมในสมัยใหม่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การเปลี่ยนแปลงที่ตื้นเขินจะต้องคงคุณค่าแห่งความดีไว้ และต้องแก้ไขข้อบกพร่องในอดีตให้มีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีและสอดคล้องกับวิถีชีวิตใหม่ในสังคมปัจจุบันได้ พระพุทธศาสนาเป็นตัวอย่างของความดีที่มุ่งสอนให้พุทธศาสนิกชนดำรงตนอยู่ในหลักธรรมในการดำเนินชีวิต คือ ละความชั่ว ประพฤติความดี และทำจิตใจให้ผ่องใส ซึ่งหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้นก็เป็นหลักทฤษฎีสากลที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ เหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ นั้นย่อมจะเกิดขึ้นอยู่ทุกยุคสมัย เพราะแม้แต่สภาพร่างกาย ของมนุษย์ก็ยังคงเปลี่ยนสภาพอยู่ตลอดเวลา สิ่งเหล่านี้คือความจริงที่เกิดขึ้นกับทุกคน แต่ก็ไม่ใช่ว่าทุกคนจะสามารถเข้าใจและยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ได้ หากอาศัยการชี้แนะที่ถูกต้องก็จะสามารถเข้าใจและยอมรับความเป็นจริงได้ เพราะทุกคนล้วนมีจุดมุ่งหมายในการดำเนินชีวิตอย่างเดียวกันคือความสุข ถ้าหากมีความสุขเพราะปัญหาในชีวิต การจะดำเนินชีวิตให้เป็นปกตินั้นก็เป็นเรื่องยาก จึงต้องมีวิธีใช้ชีวิตให้เป็นปกติแม้จะต้องประสบกับปัญหา หรือการเปลี่ยนแปลงที่ไม่คาดคิดให้ได้ หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นสิ่งที่ชี้แนะให้การใช้ ชีวิตในยุคปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ดำเนินไปได้โดยความเป็นปกติและส่งผลให้เกิดเป็นความสุขได้ในที่สุด

คำสำคัญ: ชีวิตใหม่

Abstract

The way of life that has come across to be changed from one era to another era will inevitably change from the original. People's beliefs or attitudes in the old era won't be able to use in the modern era because the context of the modern society has change from the original. Good change must be maintained the goodness value and improved the past drawback so that it can develop into a good direction in accordance with the new way of life in the present society. Buddhism is an example of goodness that aims for teaching the Buddhists to live in the Dharma's life principle for instance aside from bad things, do good things, and purify the mind. The Dharma's principle in Buddhism is a universal theory that can be applied for solving the problems in various situations and many change events that may happen in every era. Because even the human body is being constantly transmuted. These are the facts that will happen to everyone, but not everyone will be able to understand and accept these changes. With the right guidance, they will be able to understand and accept the reality because everyone has the same aim in the way of life that is happiness. If there is suffering because of the problems in life, to make it as a normal life will be difficult. Thus, there must be the way for living as a normal life, even when facing with the problems or the unexpected changes. The principle of Buddhism, therefore, is a guide for living in the present era that the change can proceed normally and at last result in the happiness.

Keywords: New normal

บทนำ

การดำเนินชีวิตในยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงพร้อม ๆ กันในหลายด้านนั้น จำเป็นต้อง ใช้สติปัญญา และความรู้เป็นอย่างมาก ทั้งในด้านการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถ ใน ด้านทักษะ หรือวิชาการ แขนงต่าง ๆ เพื่อรองรับต่อการแข่งขันที่สูงขึ้นอยู่ตลอดเวลา และการ รักษาสภาพจิตใจให้มีความพร้อมในการ รับมือต่อสภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีความไม่แน่นอนใน สถานการณ์ปัจจุบันอยู่เสมอ อย่างเช่นสถานการณ์การ แพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา (COVID 19) ที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วโลกอย่าง หลีกเลียงไม่ได้ ส่งผลให้ระบบ เศรษฐกิจและการดำรงชีวิตของผู้คนต้องเปลี่ยนไปอย่างไม่ทันได้ตั้งตัว การ ปรับตัวให้ทันต่อ สถานการณ์ต่าง ๆ นั้นจึงมีความจำเป็น เพราะนอกจากจะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาในชีวิต ได้แล้ว ยังมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้ดำรงชีวิตอยู่ได้ภายใต้วิถีชีวิตใหม่หลังจากการ เปลี่ยนแปลง ใน มุมมองของพระพุทธศาสนานั้น การเปลี่ยนแปลงถือเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นอยู่ทุกขณะ ในหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา ได้มีการเน้นย้ำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และให้พิจารณาถึงความไม่เที่ยงแท้แน่นอน ของทุกสรรพสิ่ง อันบุคคลไม่พึงจะเข้าไปยึด มันถือมันให้เกิดเป็นความทุกข์ แต่สิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะผ่าน มาถึงยุคสมัยแล้วก็ยังเป็น ปัจจุบันและนำมาใช้แก้ไขปัญญาคือได้ตลอดนั่นคือ หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา ซึ่งพร้อมที่จะรับมือกับทุกสถานการณ์ หากเราเข้าใจและนำมาประพฤติปฏิบัติพระศากยวงศ์ วิสุทธิ (อนิลมาน ธมมสากิโย) กล่าวว่า ถ้าเราเข้าใจจะเห็นได้ว่ามีคำสอนหลาย ๆ เรื่องที่สามารถจะเข้ากับยุค ตรงนี้ได้เลย ในขณะที่เรากำลังบอกว่า New Normal ถ้าเรามองจาก มุมมองของวิถีพุทธ ไม่ได้เป็น New Normal อะไรเลย เช่น Social Distancing สำหรับ ประเทศ หรือพวกเราดูเป็นคำใหม่ แต่ถ้าเราไปดูใน พระไตรปิฎก ปรากฏว่าพระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงเรื่องนี้ไว้แล้ว ท่านบอกว่าถ้าเราต้องการความสงบ หรือไม่ยุ่งวุ่นวาย ไม่ว่าจะทางกายหรือทางใจ ท่านสอนไว้ว่าเราต้องรู้จัก Social Distancing นั่นคือ ไม่ไปคลุกคลีกับหมู่คน มากมาย ก็คือว่า Social Distancing ในปัจจุบันนี้ วิถีชีวิตที่ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นครรลอง ในการดำเนินชีวิต จึงเป็นวิถี ชีวิตที่จะสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันได้ ทั้งหลักธรรมและวิถี ปฏิบัติยังช่วย เสริมสร้างภูมิคุ้มกันในด้านจิตใจที่ต้องรับผลกระทบกับสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาได้อย่างเข้าใจ และ หาทางออกที่เหมาะสมในชีวิตได้ จึงมีความจำเป็นที่พุทธศาสนิกชนในยุคปัจจุบันนี้จะพึง ตระหนักในอรรถ ธรรมทางพระพุทธศาสนา เพราะจะช่วยให้ผู้ศึกษาและปฏิบัติตามจะสามารถ ดำรงชีวิตอยู่ภายใต้วิถีชีวิตใหม่ ได้อย่างมีความสุข (พระศากยวงศ์วิสุทธิ (อนิลมาน ธมมสากิโย), 2555)

วิถีชีวิตใหม่ New Normal

New Normal ถูกนำมาใช้ครั้งแรกโดยบิลล์ กรอส (Bill Gross) ผู้ก่อตั้งบริษัทบริหารสินทรัพย์ชาวอเมริกัน โดยตอนนั้นเขาใช้อธิบายถึงสภาวะเศรษฐกิจโลก หลังจากเกิดวิกฤติเศรษฐกิจแฮมเบอร์เกอร์ ในสหรัฐอเมริกา ช่วงระหว่างปี 2007 - 2009 สาเหตุที่ต้องใช้คำว่า "New Normal" เพราะเดิมทีวิกฤติเศรษฐกิจจะมีรูปแบบค่อนข้างตายตัวและเป็นวงจรเดิม คือ เมื่อเศรษฐกิจเติบโตไปได้ช่วงระยะหนึ่ง จะมีปัจจัยที่ทำให้เกิดเป็นวิกฤติทางเศรษฐกิจ และหลังจาก เกิดวิกฤติเศรษฐกิจ ไม่นานเศรษฐกิจก็จะเริ่มฟื้นตัว แล้วก็กลับมาเติบโตได้อีกครั้ง สิ่งเหล่านี้คือสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นปกติ จนเรียกได้ว่าเป็นเรื่องปกติ (Normal) ก็ได้ (กรมสุขภาพจิต, 2564)

ราชบัณฑิตยสภา ได้บัญญัติศัพท์ "New Normal" เพิ่มเข้ามา โดย รศ.มาลี บุญศิริพันธ์ คณะกรรมการบัญญัติศัพท์นิเทศศาสตร์ราชบัณฑิตยสภา ได้อธิบายคำนี้ผ่านทางเฟซบุ๊ก Malee Boonsiripunth เอาไว้ว่า New Normal แปลว่า ความปกติใหม่. ฐานวิถีชีวิตใหม่ หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตอย่างใหม่ที่แตกต่างจากอดีต อันเนื่องมาจากมีบางสิ่งมากระทบ จนแบบแผนและแนวทางปฏิบัติที่คนในสังคมคุ้นเคยอย่างเป็นปกติ และเคยคาดหมายล่วงหน้า ได้ ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีใหม่ภายใต้หลักมาตรฐานใหม่ที่ไม่คุ้นเคย รูปแบบวิถีชีวิตใหม่นี้ ประกอบด้วยวิถีคิด วิถีเรียนรู้ วิถีสื่อสาร วิถีปฏิบัติและการจัดการ การใช้ชีวิตแบบใหม่เกิดขึ้นหลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงและรุนแรงอย่างใดอย่างหนึ่ง ทำให้มนุษย์ต้องปรับตัวเพื่อรับมือกับสถานการณ์ปัจจุบันมากกว่าจะดำรงรักษาวิถีดั้งเดิมหรือหวนหาถึงอดีต (กรุงเทพมหานคร, 2564) การเป็นบุคคลที่ใฝ่เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ จึงเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นในยุคสมัยที่มีการพัฒนา อย่างไม่หยุดนิ่ง เพราะเพียงการพัฒนาตนเองไปแค่ระยะเวลานี้สั้น ๆ อาจจะหมายถึงการที่เราจะไม่สามารถก้าวทันต่อสถานการณ์หรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้แล้ว จึงควรต้องปรับตัว เรียนรู้ และตื่นตัวอยู่เสมอ ในโลกที่มีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดนั้นมีการมองได้สองแง่มุม กล่าวคือ เมื่อมีการพัฒนาเกิดขึ้นความเจริญก็ยิ่งทวีมากขึ้น นำไปสู่ความทันสมัย ความสะดวกสบาย และใช้ชีวิตได้อย่างง่ายมากขึ้นกว่าเดิม แต่อีกแง่มุมหนึ่งคืออาจจะมองว่า ยิ่งโลกพัฒนาไปมากเพียงใด การทำลายก็ย่อมจะมีมากขึ้นเท่านั้น นั่นคือการที่มนุษย์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดมากเกินไปจนเสียสมดุลทางธรรมชาติ ก่อให้เกิดเป็นหายนะต่อมวลมนุษยชาติได้ในอนาคต จึงกล่าวได้ว่า เมื่อมีได้ก็ย่อมจะมีเสียเป็นธรรมดา ซึ่งสิ่งเหล่านี้อย่อมเป็นไปตามยุคสมัยที่ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ความจำเป็นที่ต้องรับมือกับความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง การจะเรียนรู้เพื่อดำรงชีวิตอยู่ให้ได้ ภายใต้ฐานวิถีชีวิตใหม่นี้จึงเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องเตรียมตัว และเตรียมใจ

ในด้านการเตรียมตัวนั้น เป็นสิ่งไม่ยาก เพราะในยุคสมัยปัจจุบันนี้มีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างง่ายดาย ทั้งเทคโนโลยีที่คอยอำนวยความสะดวกสบายให้โดยไม่ลำบาก ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ไม่กระทบกับวิถีชีวิตโดยทั่วไปมากนัก แต่ในด้านของการเตรียมใจ ที่จะต้องรองรับต่อฐานวิถีชีวิตใหม่นั้นอาจจะไม่ส่งผลดีต่อสภาพจิตใจของแต่ละคน เพราะทุกการเปลี่ยนแปลงย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจไม่มากนักน้อย หากเป็นผลดีก็

ย่อมจะไม่มีปัญหาอะไร แต่หากเป็นผลเสียก็อาจจะทำให้สูญเสียกำลังใจในการต่อสู้กับชีวิตต่อไปได้ สิ่งที่จะพึ่งพาได้นั้นคือกำลังใจ ที่จะขับเคลื่อนสภาพจิตใจให้ดำรงอยู่ต่อไปได้ เพราะหากสูญเสียกำลังใจแล้ว การจะต่อสู้กับสิ่งต่าง ๆ ที่จะต้องเดิน วนไปในชีวิตนั้นก็อาจจะดำเนินต่อไปไม่ได้ เมื่อกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงนี้ จึงควรเรียนรู้ หรือแสวงหากำลังใจ และที่พึ่งทางใจที่ถูกต้อง เพื่อจะเป็นแรงขับให้สามารถดำรงตนอยู่ได้ภายใต้การเปลี่ยนแปลง

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบนฐานวิถีชีวิตใหม่ในปัจจุบัน

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้สอนให้รู้จักทุกข์ เรียนรู้ทุกข์เข้าใจในทุกข์และให้กลับไปแก้เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ด้วยการยอมรับกับสิ่งเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ ซึ่งตรงกับหลักธรรมใน ข้อ สมุทัย ของอริยสัจ 4 ในการที่จะเรียนรู้ทุกข์ และการแก้เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์จากจิตใจที่ดิ้น วนไม่ยอมรับความจริงในการเปลี่ยนแปลง ควรเริ่มจากการกลับมาตั้งสติให้ระลึกอยู่กับปัจจุบัน สติคือ ความระลึกได้ นึกได้ ความไม่เผลอ การควบคุมใจไว้กับจิต การควบคุมจิตไว้กับสิ่งที่เกี่ยวข้อง การมีสติอยู่เสมอก็เพื่อการปรับตัวอยู่กับเหตุการณ์ความจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน การประพฤติโดยมีสติกำกับอยู่เสมอนั้นมีชื่อเรียกโดยเฉพาะว่า อัปปมาท คือ ความไม่ประมาท หมายความว่า การเป็นอยู่โดยไม่ขาดสติการระมัดระวังอยู่เสมอ ไม่ยอมถลำลงไปในทางเสื่อม และไม่ยอมพลาดโอกาสสำหรับความเจริญก้าวหน้า ตระหนักถึงสิ่งที่ต้องทำและต้องไม่ทำ เมื่อมีสติในการดำเนินชีวิต จะทำให้ทราบว่าปัจจุบันควรต้องมีการปรับตัวอย่างไรให้เข้ากับ สถานการณ์ปัจจุบัน อะไรที่ควรทำและอะไรที่ไม่ควรทำ ด้วยการเปลี่ยนมุมมองใหม่ว่า สถานการณ์นี้สอนอะไร ควรปรับตัวและวางแผนในการดำเนินชีวิตอย่างไร คือเป็นการใช้ชีวิตโดยไม่ประมาท ในการดูแลตนเองทั้งร่างกายและจิตใจให้รับกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้ (นภาพัทธ งามบุษบงโสภิน, 2563: 42-58)

ส่วนหลักธรรมที่นำมาใช้ในวิถีชีวิตใหม่ หรือ New Normal ท่านแนะนำให้ใช้ ปธาน 4 ซึ่งหมายถึงความเพียร คือ ธรรมะที่เป็นหลักประพฤติปฏิบัติทั่วไป ปธาน มีด้วยกัน 4 ประการ ประกอบด้วย

ปธานข้อที่ 1 ก็คือ สังวรปธาน แปลว่า เพียรป้องกัน การป้องกันในแบบ New Normal เช่น รัฐบาลออกกฎอกระเบียบ เป็นการป้องกันทั้งหมด การมีเคอร์ฟิว การมีพระราช กำหนด ให้สวมหน้ากากอนามัย ให้ล้างมือ ให้นั่งเว้นระยะห่างกัน ไม่คลุกคลี หรือการห้ามไม่ให้เปิดบาร์เปิดคลับ สนามมวย แหล่งมั่วสุม

ปธานข้อที่ 2 ก็คือ ปหานปธาน แปลว่า เพียรละเลิก ทั้งอะไรต่าง ๆ ที่ไม่ดี มีกฎกติกากระเบียบป้องกันไว้แล้ว แล้วในขณะเดียวกันก็ให้ทิ้งให้เลิก เช่น คนที่ชอบเที่ยวเตร่ ก็ต้องละต้องทิ้ง คนที่ชอบชกมวยดูมวย คนที่ชอบไปบาร์ไปคลับ คนที่ชอบกินเหล้าเมายามั่วสุมก็เลิกหมด ละทิ้ง การเลิกการละได้เป็นเหตุให้ปลอดภัย ไม่มี ไม่เป็น ถ้าไม่เลิก ไม่ละ ไม่ทิ้ง เคยเที่ยวเคยเตร่อย่างไร กินเหล้าเมายาอย่างไรทำอยู่อย่างนั้นเป็นปกติโรคก็จะระบาด แล้วก็ล้มตายกันมาก

ปธานข้อที่ 3 ก็คือ ภาวนาปธาน แปลว่า เพียรภาวนา คำว่า ภาวนาในที่นี้ แปลว่าทำให้มี ทำให้เป็น แล้วท่านทั้งหลายก็มีวิถีชีวิตแบบใหม่ ไม่เคยทำก็ทำ ทำ ไม่เป็นก็ทำเป็น อย่างทำกับข้าวไม่เป็นพอเกิดภาวะแบบนี้ก็ฝึกทำกับข้าว ก็ทำเป็นทำเก่งเลย ไม่เคยอยู่บ้าน ก็อยู่กับครอบครัว ประหยัดใช้จ่ายไม่ฟุ่มเฟือย สรุ่ยสุร่ย ก็ปรับตัวใหม่ เปลี่ยนวิถีชีวิตใหม่ นี่เรียกว่า ภาวนาปธาน คือ New Normal แท้ ๆ

ปธานข้อที่ 4 ก็คือ อนุรักษปธาน แปลว่า การเพียรรักษา เคยทำอะไรมาดี ปฏิบัติอะไรอย่างไรดีก็ทำ ไปปฏิบัติไปอย่างนั้น เคยทำวัตรสวดมนต์อ่านหนังสือธรรมะก็อ่าน ฟังธรรมะก็ฟัง รักษาไว้ไม่ทิ้ง ไม่ใช่อ้างว่ามีโควิดก็ทิ้ง เมื่อมีเวลามากขึ้น อ่านหนังสือธรรมะมากขึ้น ศึกษาธรรมะ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ รักษาไว้ไม่ทิ้ง อย่างนี้แหละก็เป็นปธานเหมือนกัน สรุปแล้วก็คือว่า ในฐานะที่ว่าเป็นพุทธปฏิบัติตามหลัก ปธาน ใช้หลักธรรม 4 ข้อ สังวร เพียรป้องกัน ปหาน เพียรละทิ้ง ภาวนา เพียรทำให้มีให้เป็น อนุรักษนา เพียรดูแลรักษาไว้ เมื่อปฏิบัติได้ดังนี้ประเทศไทยก็ปลอดภัยจากโรคระบาด (สยามรัฐออนไลน์, 2564)

การดำรงชีวิตวิถีใหม่ มีการเปลี่ยนแปลงการเป็นอยู่ในหลายด้าน ปัจจุบันอาจเป็น ความเคยชินของหลาย ๆ คน ไม่ว่าจะเป็นการใส่หน้ากากอนามัยเวลาออกนอกบ้านหรือเวลาพบปะผู้คน การใช้เจลแอลกอฮอล์ในการทำมือ การทำงานที่บ้านผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ลดการสังสรรค์หรือใช้ชีวิตนอกบ้านและหันมาใช้เวลากับครอบครัวมากขึ้น ในด้านสังคม การปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคมลดลง ด้านเศรษฐกิจ ข้อจำกัดในการประกอบอาชีพมีมากขึ้นทำให้ประชาชนมีรายได้ลดลง ด้านการประกอบอาชีพ เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนสำคัญในการประกอบอาชีพ บางอาชีพถูกจำกัดจำนวนคนในการเข้าใช้บริการ ทำให้รายได้ลดลง บางกิจการถูกสั่งปิดกิจการโดยรัฐบาลในช่วงมีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา ด้านการศึกษา มีการใช้ระบบการเรียนการสอนแบบออนไลน์ในช่วงที่มีการระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา ด้านสุขภาพ ประชาชนหันมาใส่ใจดูแลรักษาสุขภาพกันมากขึ้น ด้านครอบครัว ครอบครัวมีเวลาอยู่ร่วมกันมากขึ้น ทุกคนจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับการดำเนินวิถีชีวิตใหม่ให้ได้ ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย จิตใจ สังคม อารมณ์ เพื่อให้เป็นไปตามคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาซึ่งชาวไทยส่วน ใหญ่เคารพนับถือ (พระครูธรรมศุต (สุทธิพจน์) สุทธิวจโน และคณะ, 2564: 199-211) ในสังคมแห่งการ เปลี่ยนแปลงความปกติใหม่ - ฐานวิถีชีวิตใหม่ (New Normal) การใช้หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาในการดำรงชีวิตเป็นสิ่งสำคัญทำให้ชีวิตอยู่รอดปลอดภัย มีความสุขในการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม สังคมเกิดสันติสุข การพัฒนาด้านต่าง ๆ ก็เกิดความยั่งยืน (สอาด ภูนาสรณ์ และคณะ, 2564: 14-26)

จากหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่จะพอเป็นแนวทางในการประคับประคองสภาพ จิตใจให้ได้ ดำเนินไปในแนวทางที่ถูกต้องนั้น ถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการเป็นที่พึ่งทางใจใน สถานการณ์ที่ต้องประสบพบเจอกับความเปลี่ยนแปลงที่ไม่ทันตั้งตัวนี้ได้เป็นอย่างดี และนอกเหนือจากการได้นำธรรมะมาใช้ในการยามประสบกับปัญหาหรือความทุกข์แล้ว ในยามปกติก็ ยังต้องหมั่นสั่งสมบุญกุศลไว้เพื่อเป็นเสบียงบุญอีกด้วย ดังหลักการทำบุญในพระพุทธศาสนาที่ ได้แบ่งได้โดยย่อมี 3 ประการตามหลักของบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ ทาน ศีล และ

ภาวนา พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2550) ได้ให้ความหมายของหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 ไว้ว่าบุญกิริยาวัตถุ 3 หมายถึง ที่ตั้งแห่งการทำบุญ เรื่องที่จัดเป็นการทำความดี ทางทำดี ประกอบด้วย

- 1) ทานมัย บุญกิริยาวัตถุ (ทำบุญด้วยการให้เป็นสิ่งของ)
- 2) สีลมัย บุญกิริยาวัตถุ (ทำบุญด้วยการรักษาศีล) หรือ ประพฤติดีมีระเบียบวินัย
- 3) ภาวนามัย บุญกิริยาวัตถุ (ทำบุญด้วยการเจริญภาวนา) คือการฝึกอบรมจิตใจ เจริญปัญญา

รวมถึงหลักการทำความดีพื้นฐานของชาวพุทธที่ควรยึดถือและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดเป็นอย่างน้อยที่สุด ก็คือการประพฤติตนอยู่ในศีลทั้งห้าข้อ ซึ่งในพระไตรปิฎกหมวดอังคุตตรนิกาย ได้แสดง สิกขาบท 5 ประการ ไว้ว่า ศีล 5 คือ เป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์จากการลักทรัพย์จากการประพฤติดูในกาม จากการพูดเท็จ การจากเสพของมีนเมาคือสุราเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความ ประมาท (พระไตรปิฎก มจร. (ไทย) 22/179/300)

จึงจะเห็นได้ว่าการนำธรรมะมาใช้ในยามเกิดวิกฤติ ก็เป็นเหมือนการนำอาวุธออกมาใช้ในยามเกิดภัยจากศัตรูผู้ร้าย และในยามไม่มีภัยก็ยังต้องสะสมบุญกุศลไว้เสมือนเป็นเกราะป้องกันภัยให้ตนเอง ธรรมะในพระพุทธศาสนาจึงเป็นเหมือนเพื่อนคู่คิด มิตรคู่ตัว ที่มีไว้แล้ว ย่อมจะอำนวยผลคือความสุขให้ในทุกสถานการณ์ บุคคลผู้ศึกษาในหลักธรรมก็ย่อมจะเข้าใจ และสามารถนำออกมาใช้ได้โดยง่ายเป็นประจำ จึงจะสามารถเป็นบุคคลที่ไม่หวั่นไหวต่อสถานการณ์ ต่าง ๆ ได้เพราะเป็นผู้ที่เข้าใจตามหลักของความเป็นจริง ตามหลักของธรรมชาติ นั่นคือแก่นแท้ ของธรรมะนั้นเอง

จุดมุ่งหมายของการดำรงชีวิตคือความสุข

ทุกชีวิต ทุกเชื้อชาติ ศาสนา ล้วนมีจุดมุ่งหมายของตนเองไปในทิศทางที่ต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อ คำสั่งสอน และสภาพวิถีชีวิตที่ถูกหล่อหลอมกล่อมเกลามาในรูปแบบที่แตกต่างกัน ศาสนาก็มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของศาสนิกชนในแต่ละศาสนาอยู่มาก ทั้งความเชื่อ พิธีกรรม และจุดมุ่งหมายสูงสุดในทางศาสนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมตั้งแต่อดีต มาจนถึงปัจจุบัน แต่จุดมุ่งหมายที่แท้จริงของทุกคนนั้นทั้งที่เป็นจุดมุ่งหมายในปัจจุบันขณะ ไปจนถึงจุดมุ่งหมายในอนาคต และยังต่อไปถึงชีวิตหลังความตายที่ทุกคนปรารถนานั้นก็คือ ความสุข อาจจะกล่าวได้ว่าทุกชีวิตล้วนรักสุขเกลียดทุกข์ด้วยกันทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้นสิ่งที่เราต้องการจากการลงทุนลงแรงไปในทุก ๆ อย่างนั้นก็เพื่อจะแลกมากับความสุข เริ่มจากการศึกษา มนุษย์เกิดมาต้องใฝ่หาการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองให้เท่าทันกับผู้อื่นในสังคม หลังจบการศึกษา ก็ย่อมจะต้องดิ้นรนหางานทำ แม้จะต้องแข่งขันแย่งชิงมาอย่างไร ก็พยายามทำเพื่อได้มีการมีงานทำตามกรอบระเบียบของสังคม หากไม่ทำการงานอะไรก็อาจจะถูกสังคมตำหนิได้ เมื่อมีงานก็ย่อมจะเพียรหาเงินจากการทำงาน ต้องการกำไร ต้องการเงินเดือนเลื่อนขั้นกันเป็นปกติ สิ่งที่จะได้ตอบแทนมานั้นคือเงิน ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา คือ ผลที่จะพึงได้หลังจากการตรากตรำทำงานหนักเพื่อสิ่งนี้ เมื่อมีเงินก็ต้องใช้เงินเป็นสื่อกลาง

ในการไปแลกเปลี่ยนกับความสุขตามที่ตนปรารถนา ใครต้องการจะหาความสุขจากสิ่งใดก็ใช้เงิน เป็นสื่อกลางในการไปแลกมา สุดท้ายแล้ววิถีชีวิตที่เรียกว่าการอบของสังคมนี้นี้ก็ทำให้มนุษย์หาความสุขด้วยวิธีการแบบนี้เป็นส่วนมาก วนเวียนกันแบบนี้ทุกยุคทุกสมัย เพียงเพื่อหวังจุดมุ่งหมายประการเดียวนั้นคือความสุข การหาความสุขโดยวิธีการนี้อาจจะเป็นวิธีการที่เป็นสากล ที่หลายคนยอมรับและใช้ชีวิตทั้งชีวิต

ในทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่เกี่ยวกับความสุขดังปรากฏในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมว่า สุขของคฤหัสถ์ หรือ คิหิสุข หรือ กามโกคิสุข 4 สุขของชาวบ้าน สุขที่ชาวบ้านควรพยายามเข้าถึง ให้ได้สม่าเสมอ สุขอันชอบธรรมที่ผู้ครองเรือนควรมี

1) อตถิสุข (สุขเกิดจากความมั่งคั่งทรัพย์ คือ ความภูมิใจ เอิบอímใจ ว่าตนมั่งคั่งทรัพย์ที่ได้มาด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยชอบธรรม - bliss of ownership)

2) โภคสุข (สุขเกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ คือ ความภูมิใจ เอิบอímใจ ว่าตนได้ใช้ทรัพย์ที่ได้มาโดยชอบนั้น เลี้ยงชีพ เลี้ยงผู้ควรเลี้ยง และบำเพ็ญประโยชน์ - bliss of enjoyment)

3) อนนสุข (สุขเกิดจากความไม่เป็นหนี้ คือ ความภูมิใจ เอิบอímใจ ว่าตนเป็นไท ไม่มีหนี้สินติดค้างใคร - bliss of debtlessness)

4) อนวัชชสุข (สุขเกิด จากความประพฤติดีไม่มีโทษ คือ ความภูมิใจ เอิบอímใจ ว่าตนมีความประพฤติสุจริต ไม่บกพร่อง เสียหาย ใคร ๆ ดิเตือนไม่ได้ ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ - bliss of blamelessness) บรรดาสุข 4 อย่างนี้ อนวัชชสุข มีค่ามากที่สุด (พระพุทธมคฺณารณ (ป.อ ปยุตโต), 2546)

จึงจะเห็นได้ว่าการดำรงชีวิตก็เพื่อจะแสวงหาความสุข โดยความสุขส่วนใหญ่จะได้มาจากทรัพย์สินเงินทอง จึงต้องชวนชวนพยายามเพื่อหาสิ่งเหล่านี้มาตอบสนองความต้องการของตนเพื่อได้มาซึ่งความสุข และทุกการแสวงหาก็ก่ย่อมจะประสบกับความลำบากตรากตรำ อาจจะสมหวังบ้างผิดหวังบ้างก็ขึ้นอยู่กับจังหวะโอกาสและความพากเพียรของแต่ละคนที่มีแตกต่างกัน แต่ในทางพระพุทธศาสนายังมีวิธีหาความสุขอีกวิธีหนึ่งของนักบวชที่ออกจากการอบของสังคมมาดำรงวิถีชีวิตตามพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนานั้นคือการได้ออกบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา จุดมุ่งหมายนั้นก็คือความสุขเช่นกัน แต่เป็นความสุขที่ไม่ต้องพึ่งพาการแสวงหาความสุขแบบชาวบ้านอย่างที่เรากล่าวกัน วิธีการแสวงหาความสุขของนักบวชในพระพุทธศาสนานั้นคือการแสวงหาความดับทุกข์ เมื่อไม่มีความทุกข์ ความสุขก็ย่อมจะปรากฏ และเป็นอมตะสุขที่ไม่เจือด้วยกิเลสตัณหาเหมือนอย่างสุขของฆราวาสหรือชาวบ้านทั่วไป แนวทางการหาความสุขจึงแตกต่างกัน เพราะวิธีการตามหลักคำสอนนี้ไม่ได้ให้หาความสุข แต่เป็นการให้หาวิธีการดับความทุกข์จนหมดสิ้นไปในจิตใจ ซึ่งต่างจากชาวบ้านทั่วไปที่แสวงหาแต่ความสุขจนบางครั้งก็ได้ความทุกข์มาจากการหาความสุขนั้น หาเท่าไร าก็ไม่พบกับความสุขสักที เหมือนยิ่งหากยิ่งทุกข์อยู่เรื่อยไป วิธีการที่จะเข้าใจและพบกับความสุขอย่างแท้จริงนั้นจึงต้องมาศึกษาในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา เพราะผู้ปฏิบัติตามอย่างถูกต้องจริงจั้งนั้นก็เป็นผู้ที่มีความสุขอยู่ได้ในสังคมโดยไม่จำเป็นต้องสละเพศเป็นนักบวชแต่อย่างใด เพราะหลักธรรมคำสอนใน

พระพุทธศาสนาก็น่าสนใจสอนบุคคลได้ทุกสถานภาพ ทั้งบรรพชิตและฆราวาสก็ต่างนำหลักธรรมเหล่านั้นมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้โดยไม่จำกัดการจะเรียนรู้และทำความเข้าใจในวิถีชีวิตของพระพุทธศาสนาและนำมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันจึงเป็นสิ่งที่พึงปฏิบัติ เพราะทราบดีที่เรายังต้องการความสุข ธรรมะในพระพุทธศาสนาก็จะช่วยตอบสนองความต้องการของเราได้เช่นกัน

การฝึกสมาธิช่วยสร้างสติเพื่อแก้ปัญหา

ปัญหาที่เกิดขึ้นในบางครั้งอาจจะแก้ไขไม่ได้ด้วยสติปัญญาที่มีอยู่ในขณะนั้น เพราะเมื่อเกิดความทุกข์ใจขึ้นมา สติปัญญาและความรู้ความสามารถก็หายไปพร้อมกับความหมัดหวังสิ้นหวัง เรียกว่ามีดมนไร้หนทางใดจะแก้ไขหรือพึ่งพาสิ่งใดไม่ได้เลย เมื่อเป็นเช่นนี้สิ่งแรกที่ต้องทำก่อนคือการมีสติ ต้องรีบเรียกสติกลับมาให้เร็ว เพราะในบางครั้งหากเกิดปัญหาในชีวิตและขาดสติ ก็อาจจะทำในสิ่งที่ไม่คาดคิดจากการตัดสินใจที่ผิดพลาดนั้นได้ การฝึกสมาธิก็เป็นหนทางหนึ่งที่จะเรียกสติให้กลับมาอยู่กับตัว เป็นตัวของตัวเอง และมีความสงบนิ่งจากความฟุ้งซ่านได้มากขึ้น ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาก็ได้มีการฝึกสมาธิเพื่อทำให้จิตใจสงบ และเกิดปัญญา แก้ไขปัญหาคือตัดกิเลสภายในจิตใจได้แต่ในทางปุณชนก็ยังสามารถนำเอาหลักการฝึกสมาธิมาใช้ในการปรับสภาพจิตใจตนเองให้เกิดความสงบได้เช่นกัน

การฝึกสมาธิ คือ การใช้อารมณ์หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาเป็นเครื่องฝึกหัดให้จิตกำหนด เพื่อให้จิตอยู่ในความควบคุม สามารถจับอยู่กับอารมณ์อันนั้นอันเดียวได้ ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่เลื่อน ลอยไปหาอารมณ์อื่น วัตถุ สิ่ง หรือ อารมณ์ที่จะเอามาให้จิตกำหนดนี้ เป็นอะไรก็ได้ แต่ให้เป็น กลาง ๆ คือ ไม่ล่อให้จิตปรุงแต่ง ซึ่งโดยมากจะใช้สิ่งดีงาม เช่นพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ความเมตตากรุณา เป็นต้น ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นอารมณ์หรือสิ่งที่จิตเกาะเกี่ยวยึดเหนี่ยวได้ หรืออาจใช้สิ่งกลาง ๆ คือ สิ่งที่ไม่ได้มีความหมายทางบวก หรือทางลบ เช่นลมหายใจซึ่งเป็น กลาง ๆ หรือ วัตถุสิ่งต่าง ๆ ไฟ แสงสว่าง เป็นต้น เมื่อเอามาให้จิตกำหนดก็ทำให้จิตกำหนดจับแน่นแน่วพยายามให้จิตอยู่กับสิ่งนั้นสิ่งเดียว ไม่เลื่อนลอย ไม่ฟุ้งซ่านไปหาอารมณ์อื่น ถ้าหากทำให้จิตกำหนดแน่นแน่วอยู่กับสิ่งนั้นสิ่งเดียวได้สำเร็จเรียกว่า “การฝึกสมาธิ” (สุจิตรา อ่อนค้อม, 2547)

นอกจากนี้การใช้สมาธิเพื่อการรักษาโรค ก็เป็นอีกหนทางหนึ่งในการแก้ปัญหาในชีวิตได้ เพราะเมื่อมีโรคร้ายไข้เจ็บเกิดขึ้นกับตนเองแล้ว ความทุกข์กาย ทุกข์ใจย่อมจะมีตามมา การใช้สมาธิเพื่อบำบัดจิตใจ และให้ส่งผลดีไปถึงร่างกายก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่นิยมทำกัน คนอเมริกันฝึกหัดสมาธิเพื่อแก้ปัญหาความเครียดและปัญหาความทุกข์ใจ พวกเขาไม่ได้หวังไปถึงขนาดมรรคผลนิพพาน ดังเช่นชาวพุทธในทางตะวันออกพยายามปฏิบัติไปให้ถึง นอกจากนั้น การวิจัยทางวิทยาศาสตร์ยังชี้ให้เห็นถึงผลดีของสมาธิต่อการรักษาโรคทางกายอย่างชัดเจน จึงทำให้การใช้สมาธิรักษาโรค เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายในขณะนี้พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนว่าสมาธิทำให้เกิดปัญญา ปัญญาทำให้พ้นทุกข์และต้องปฏิบัติเอง ให้รู้เองแล้วจึงเชื่อ (คือให้ตนเองเป็นนักวิทยาศาสตร์ ทดลองเอง รู้เอง แล้วจึงเชื่อ) แต่หาชาวพุทธที่จะปฏิบัติในศตวรรษนี้ได้ยาก กลับเป็นสิ่งที่การแพทย์แผนใหม่ของสหรัฐอเมริกาให้ความสนใจ ทำการวิจัยตามหลักวิทยาศาสตร์และผลที่ได้จนถึงบัดนี้ ก็

มีแต่ยืนยันว่า ความศรัทธาในศาสนา การสวดมนต์ การไปวัด การปฏิบัติสมาธิอย่างที่เขาจะวันออกจึกกันมานานแล้วนั้น มีประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติ ทำให้มีสุขภาพดี มีภูมิต้านทานโรคสูง และช่วยให้หายจากโรคได้ง่าย (MGR Online. 2551) การฝึกสติ สมาธิ จึงเป็นสิ่งที่คนทั่วโลกให้การยอมรับ และสามารถนำมาใช้แก้ปัญหาทั้งปัญหาทางกาย คือโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ และปัญหาทางใจ คือความทุกข์ทั้งที่มาจากด้านจิตใจโดยตรง และมาจากร่างกายด้วยเช่นกัน จึงได้ประโยชน์ด้วยกันทั้งทางกายและทางใจ จะเห็นได้ว่าปัญหาในทุกอย่างล้วนมีทางแก้ในทางที่ดี หากยังแก้ทางกายไม่ได้ก็ให้ตั้งสติ ใช้สมาธิแก้ทางจิตใจก่อน เมื่อความฟุ้งซ่านทางจิตใจเบาบางลงแล้วก็ย่อมจะเกิดปัญญาหาวิธีการแก้ปัญหาอื่น ๆ ให้หมดไปได้ด้วยความถูกต้อง และไม่เกิดเป็นปัญหาขึ้นมาในภายหลังเพราะความมีสติรอบคอบในการตัดสินใจที่ถูกต้องนั่นเอง

สรุป

วิถีชีวิตใหม่ที่พยายามเปลี่ยนแปลงมาจากฐานวิถีชีวิตเดิมในการดำรงชีวิตนั้นจะไม่เกิดการพัฒนาและไม่เกิดประสิทธิภาพเลย หากยังดำรงชีวิตแบบใหม่อยู่ภายใต้การกระทำแบบเดิมๆ ที่ยังไม่พัฒนาจากพฤติกรรมและความเข้าใจในชีวิต ความเข้าใจในชีวิตนั้นย่อมนำไปสู่การพัฒนาตนเอง คือจะส่งผลไปถึงการพัฒนาจิตใจที่จะแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม จึงกล่าวได้ว่าความเข้าใจในชีวิตเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม หากยังมีความต้องการจะดำรงชีวิตบนฐานวิถีชีวิตใหม่ ก็ควรทำความเข้าใจในชีวิตให้ชัดเจนเสียก่อน ในทางพระพุทธศาสนามีธรรมะที่มุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจและเพื่อการพัฒนาชีวิตและจิตใจทั้ง การใช้หลักของศีล สมาธิ ปัญญา หรือหลักธรรมะในเรื่องต่าง ๆ หากผู้ศึกษาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ก็จะเกิดประโยชน์ต่อตนเองและคนรอบข้างได้ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ในปัจจุบันนี้ เพราะฉะนั้นในทุกการเปลี่ยนแปลงที่มีความเกี่ยวเนื่องกับการดำรงชีวิต จะต้องเริ่มต้นจากการเข้าใจชีวิต เห็นคุณค่าในชีวิต และเข้าใจธรรมชาติของชีวิตเสียก่อน จึงจะสามารถเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปในทางที่ดีได้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นบทเรียนชีวิต ที่จะช่วยสร้างความรู้ ความเข้าใจให้เกิดขึ้นในยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงนี้ได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม ข้อเสนอแนะในการนำบทความวิชาการไปใช้ คือ

1) ด้านการเยียวยาสุขภาพจิตใจหลังประสบปัญหาวิกฤตภัยโรคระบาด (COVID 19) เมื่อพบกับปัญหาที่ทุกคนไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ย่อมส่งผลร้ายต่อสภาพร่างกายและจิตใจ การนำธรรมะในทางพระพุทธศาสนามาใช้ ทั้งในด้าน ศีล สมาธิ ปัญญา และหลักธรรมต่างๆไปปรับใช้ ก็จะสามารถทำให้สภาพจิตใจมีความเข้มแข็ง ส่งผลให้ร่างกายมีความแข็งแรง เข้าใจในความเป็นจริงของชีวิตที่มีความเปลี่ยนแปลงและนำไปสู่ทางออกในการแก้ไขปัญหาในทางที่ถูกต้องได้

2) ด้านบทความวิชาการ ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาบทความวิชาการหรือการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาการใช้หลักธรรมในทาง พระพุทธศาสนาเพื่อการฟื้นฟูสภาพจิตใจผู้ป่วย หรือผู้ประสบปัญหาภัยทางสังคม การใช้สมาธิ ในการรักษาโรค และการคิดเชิงบวกเพื่อแก้ปัญหาชีวิต เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง (References)

- กรมสุขภาพจิต. (2564). *New Normal ชีวิตวิถีใหม่*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.dmh.go.th/news/view.asp?id=2288>.
- กรุงเทพธุรกิจ. (2564). *New Normal คืออะไร เมื่อโควิด-19 ผลักเรารู้ชีวิต 'ปกติวิถีใหม่'*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/882508>.
- นภาพัทธ งามบุษบงโสภิน. มนตรี สิริโรจนานันท์. (2563). “พุทธวิธีเพื่อการดูแลตนเองใน สถานการณ์โควิด 19”. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*. ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม): 42-48.
- พระครูธรรมศุท (สุทธิพงษ์) สุทธิวงษ์ และคณะ. (2564). “การดำรงชีวิตวิถีใหม่ตามแนวพระพุทธศาสนา”. *วารสารศึกษาศาสตร์ มมร*. ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน): 199-211.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2550). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 15. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ.
- พระศากยวงศ์วิสุทธิ์ (อนิลมาน ธมมสากิโย). (2564). *ให้วัดอยู่ในบ้าน โควิดทำวิถีพุทธเปลี่ยน แต่ไม่กระทบ แก่นธรรม*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://workpointtoday.com/vesak-day>.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สยามรัฐออนไลน์. (2564). *วิถีชีวิตใหม่ New Normal*. โดยพระมหาโพธิวงศาจารย์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://siamrath.co.th/n/166631>.
- สอาด ภูนา สรณและคณะ. (2564). “พุทธวิธีไทยสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในยุค NEW NORMAL”. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (เมษายน - มิถุนายน): 14-26.
- สุจิตรา อ่อนค้อม. (2547). *การฝึกสมาธิ*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: ดับเบิลยู.